

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA**

GABRIELĖ PELĖDAITĖ

TEISĖ IR POLICIJOS VEIKLA (SPECIALIZACIJA: IKITEISMINIS PROCESAS)

**APSAUGA NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE CIVILINĖS
TEISĖS PRIEMONĖMIS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: Doc. dr. R. Jakštienė
(parašas)

Kaunas, 2024

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
1. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE SAMPRATOS IR TEISINIO REGLAMENTAVIMO APŽVALGA.....	9
1.1. Smurto artimoje aplinkoje definicija	9
1.2. Smurto artimoje aplinkoje specifika	12
2.1. Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai reglamentuojantys apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje.....	16
2. CIVILINĖS TEISĖS PRIEMONIŲ EFEKTYVUMAS APSAUGAI NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE.....	23
2.1. Laikinosios apsaugos priemonės.....	23
2.1.1. Įpareigojimas vieną sutuoktinį gyventi skyrium	25
2.1.2. Uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose.....	27
2.1.3. Nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų	30
2.2. Smurto artimoje aplinkoje orderis	33
2.2.1. Orderio ištakos.....	37
2.2.2. Orderio taikymo mechanizmas Lietuvoje	39
2.2.3. Apsaugos orderio veiksmingumas.....	42
3. APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ORDERIO TAIKYMO LIETUVOJE PRAKTIKA.....	45
3.1. Tyrimo metodologija	45
3.2. Orderio skyrimo ir skundų dėl orderio nagrinėjimo analizė.....	47
IŠVADOS.....	56
PASIŪLYMAI	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	71
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	72
AKADEMINIO SAŽININGUMO PASIŽADĖJIMAS	73

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ANSAAI – Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas

Konvencija – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

CEDAW - Jungtinių tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims

Stambulo konvencija - Europos Tarybos Konvencijoje dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo

Nusikaltimų aukų teisių direktyva - 2012 m. spalio 25 d. Europos parlamento ir Tarybos direktyva 2011/220/TVR

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

IVADAS

Baigiamojo darbo temos naujumas ir aktualumas. „Smurtas artimoje aplinkoje yra viena rimčiausių šiuolaikinių valstybių problemų visame pasaulyje.“¹ Šis fenomenas dėl sukeltos fizinės, ekonominės ir psichologinės žalos turi didelį kompleksinį ir neigiamą poveikį tiek tiesioginiams, tiek netiesioginiams aukoms.² Dėl neigiamo poveikio aukoms ir visai visuomenei smurtas artimoje aplinkoje yra priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų. Taigi, akivaizdu, kad visuomenei kyla atsakomybė įvykdyti teisingumą, norint užkardyti tokio pobūdžio smurto atvejus ir esant šiai situacijai visuomenė negali nekreipti dėmesio į tai, kas vyksta „už uždarų durų“.³

Šios problemos mastą pagrindžia tai, kad smurtas artimoje aplinkoje vis dar yra sparčiai plintantis. Remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2023 m. dėl smurto artimoje aplinkoje buvo užregistruoti 5 674 nusikaltimai ir jie sudarė 15,5 proc. visų užregistruotų nusikaltimų.⁴ Visame pasaulyje itin paplitusiam smurto artimoje aplinkoje fenomenui pradėtas skirti vis didesnis dėmesys. Susirūpinimas šiuo, žmogaus teisės pažeidžiančiu reiškiniu, įtakoja naujų teisės aktų, ar jų pataisų įtvirtinimą teisiniame reguliavime, taip pat, autorių, analizuojančių smurtą artimoje aplinkoje, jo apsaugą, tam tikrus specifinius šio reiškinio aspektus, dėmesingumą. Būtent tam, kad išplėsti smurto artimoje aplinkoje apsaugą, nuo 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujai Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo (toliau – ANSAAĮ) redakcijai, policijos pareigūnai įgijo teisę taikyti naują prevencinę priemonę – apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį.⁵

Verta pažymėti, kad smurtui artimoje aplinkoje, kaip visuomeninę reikšmę turinčiai veikai, reikalinga tinkama teisinė apsauga ir prevencija. Lietuvoje smurtas artimoje aplinkoje gali užtraukti baudžiamąją, administracinę ir civilinę atsakomybę. Be kita ko, šio fenomeno prevenciją reglamentuoja ne tik Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK) ir Lietuvos

---

¹ Ilona Michailovič, „Kai kurie smurto artimoje aplinkoje aspektai socialinės kultūrinės lyties požiūriu“, *Kriminologijos studijos*, 2 (2014): 155, https://www.researchgate.net/publication/290985434_Kai_kurie_smurto_artimoje_aplinkoje_aspektai_socialines_kulturines_lyties_poziuriu.

² Ramunė Jakštienė, „Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), 8, <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:36358667/datastreams/MAIN/content>.

³ Andrew Ashworth ir Jeremy Horder, *Principles of criminal law, seventh edition* (OXFORD, 2013), 59, https://aghalibrary.com/storage/books/1609402608_AghaLibrary.pdf.

⁴ „Smurtas artimoje aplinkoje“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2024 m. vasario 4 d., https://osp.stat.gov.lt/paieska?p_p_id=101&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&101_struts_action=%2Fasset_publisher%2Fview_content&101_assetEntryId=11884719&101_type=content&101_urlTitle=2024-01-31-i-smurtas-artimoje-aplinkoje&redirect=%2Fpaieska%3Fq%3Dsmurtas%2520artimoje%2520aplinkoje.

⁵ „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, LRS, žiūrėta 2024 m. kovo 9 d., <https://e-imas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d8457e12a5fb11ecaf79c2120caf5094/asr>.

Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – BPK), tačiau smurto apsaugos priemonės yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – CK) ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse (toliau – CPK). Vadinasi, smurto artimoje aplinkoje apsaugą apima tiek baudžiamosios teisės priemonės, tiek civilinės teisės priemonės.

Smurto artimoje aplinkoje apsauga, taikant civilines teisės priemones Lietuvoje plačiai neanalizuota. Verta pažymėti, kad apie civilinės teisės priemonių būtinybę Lietuvoje užsiminė Laima Vaigė moksliniame straipsnyje „Smurto prieš moteris prevencija: nacionalinės teisės spragos“⁶. Būtent šiame straipsnyje autorė nagrinėdama nacionalinės teisės spragas, susijusias su smurto artimoje aplinkoje prevencija, pabrėžė, kad apsaugos priemonės taip pat turėtų būti civilinės, kurios galėtų atitinkamai riboti agresoriaus ir nukentėjusiosios kontaktą. Šiame straipsnyje taip pat yra svarstoma apie CK įtvirtintas apsaugos priemones, taikomas santuokos nutraukimo bylose, tačiau atskiros laikinosios apsaugos priemonės ir jų sąsaja su smurtu artimoje aplinkoje nebuvo analizuota. Be kita ko, apie apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje tobulinimą rašė ir Ramunė Jakštienė daktaro disertacijoje „Smurtas prieš moteris: Baudžiamoji teisinė apsauga“⁷. Ramunė Jakštienė ypatingai akcentavo ir teigiamai vertino tarptautinę praktiką dėl civilinio orderio įgyvendinimo. Disertacijoje akcentuojama, kad: „civilinis orderis žymiai pagerina smurto aukų situaciją, nes jų apsauga ir smurto intervencija yra garantuojama ankstyvoje stadijoje, nelaukiant, kol bus padarytos sunkesnės nusikalstamos veikos, ar kils sunkesni padariniai, net ir nepradėjus baudžiamojo proceso.“⁸ Taigi, akivaizdu, kad autorių moksliniuose darbuose nebuvo konkrečiai analizuojama apsauga civilinės teisės priemonėmis, tik be kita ko, buvo išreikštas teigiamas požiūris į smurto aukų apsaugą, kuri būtų susijusi ne tik su baudžiamosios teisės priemonėmis, tačiau ir civilinės. Derėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad Lietuvos moksliniuose šaltiniuose nesutinkama ir nuo 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojusio apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio analizės ir jo veiksmingumo įvertinimo praktikoje. Įdomu pastebėti tai, jog Liubovės Jarutienės ir Ilonos Laurinaitytės moksliniame straipsnyje „Pakartotinio smurto prieš intymų partnerį rizikos valdymas probacijos tarnyboje: praktikos Lietuvoje ir užsienio šalyse apžvalga“⁹ yra paminima, kad įsigaliojus naujai ANSAAI redakcijai, policijos pareigūnai skiria apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį, tačiau gilesnės šio fenomeno analizės moksliniame straipsnyje nėra.

---

⁶ Laima Vaigė, „Smurto prieš moteris prevencija: nacionalinės teisės spragos“, *Jurisprudencija* 23(1) (2016), <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4487>.

⁷ Jakštienė, *supra note*, 2.

⁸ *Ibid*, 225.

⁹ Liubovė Jarutienė ir Ilona Laurinaitytė, „Pakartotinio smurto prieš intymų partnerį rizikos valdymas probacijos tarnyboje: praktikos Lietuvoje ir užsienio šalyse apžvalga“, *Kriminologijos studijos* 11, (2023): 12, <https://www.zurnalai.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/33517>.

Kitas svarbus aspektas, kad nors šis socialinis reiškiny yra itin paplitęs tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje, tačiau akivaizdu, kad trūksta mokslinių žinių aiškinant smurto artimoje aplinkoje apsaugą, taikant civilinės teisės priemones. Nepaisant to, kad Lietuvoje civilinės teisės priemonėms, o ypačingai, naujai įsigaliojusiam civiliniam orderiui, didelis dėmesys neskiriamas, kitų šalių autorių moksliniuose darbuose gausu įžvalgų ir analizės šia tema. Pavyzdžiui, Christopher T Benitez, Dale E McNeil ir Renée L Binder nustatė, kad civiliniai orderiai yra susiję su sumažėjusia smurto rizika aukos atžvilgiu, tačiau nepaisant to, itin svarbu, kad orderis yra tik viena iš galimų apsaugos priemonių, tad veiksmingai apsaugai reikalinga įtraukti ir kitas, alternatyvias priemones.¹⁰ Alisa Fant Hayes¹¹ atliko pusiau struktūrizuotą interviu su dešimt moterų, kurioms buvo pritaikytas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis su tikslu įvertinti jo efektyvumą praktikoje. Alisa Fant Hayes atliktas tyrimas atskleidė tai, kad dauguma moterų, kurioms buvo paskirtas civilinis orderis pajuto palengvėjimą po smurtautojų išskeldinimo. Be kita ko, tyrimas parodė, kad pritaikius šį orderį sumažėjo ir fizinio smurto protrūkių, tačiau nepaisant to, vis tiek buvo susiduriama su agresorių persekiojimais ir grasinimais. Tuo tarpu Reinie Cordier, Donna Chung, Sarah Wilkes-Gillan ir Renee Speyer akcentavo, kad apsaugos orderis nebuvo veiksmingas visiškai stabdant, ar užkertant kelią tolesniam smurto ir prievartos naudojimui prieš aukas, siekiančias apsaugos.¹² Pasak autorių, remiantis sisteminė apžvalga nustatyta, kad vėliau smurtas tam tikru mastu sumažėja, tačiau tai pagrįdė apima aukas, kurių nepersekiavo jų partneris. Kriminologė Ellen Reeves atskleidė, kad visi teisinės sistemos subjektai, įskaitant policiją, teisininkus ir teisėjus privalo gebėti identifikuoti smurtą artimoje aplinkoje ir jo specifinius aspektus tam, kad apsaugos orderis būtų išties veiksmingas.¹³

Tyrimo problema. Apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje civilinės teisės priemonėmis nėra pakankamai veiksminga. Šią problemą taip pat analizuoja Laima Vaigė moksliniame straipsnyje „Smurto prieš moteris prevencija: nacionalinės teisės spragos“, kuriame svarsto tai, kad CK galėtų būti įtvirtintos įvairesnės apsaugos priemonės, kurios nebūtų apribotos ir taikytinos tik santuokos nutraukimo kontekste.¹⁴ Be kita ko, darbe iškelta tyrimo problema nagrinėjama ir

---

¹⁰ Christopher T Benitez, Dale E McNeil ir Renée L Binder. „Do Protection Orders Protect?“, *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law* 38, (2010), 385, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20852224/>.

¹¹ Alisa Fant Hayes, „Female Domestic Violence Victims' Perceptions of the Effectiveness of Protective Orders“, (daktaro disertacija, Walden University, 2020), 52-56, <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=11401&context=dissertations>.

¹² Reinie Cordier ir kt., „The Effectiveness of Protection Orders in Reducing Recidivism in Domestic Violence: A Systematic Review and Meta-Analysis“, *TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE* 22/4 (2021): 825, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1524838019882361?casa_token=OofVOHuuLK4AAAAA:q4fpqsEBsSZTZGL3YS-bWsk88UzvMCpC_6pv6Rcjt23NTJjz6gOHKLCR2LU94KGnOnwfo17itD0.

¹³ Ellen Reeves „Family violence, protection orders and systems abuse: views of legal practitioners“, *CURRENT ISSUES IN CRIMINAL JUSTICE* 32/1, (2020): 92, https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10345329.2019.1665816?casa_token=OAFKiDkoktoAAAAA:jpLvIzDEIN503_m5lrbQs1ilcF_ktYy36UZuGMOMRXFjwPwh5zDAA5ocbFovGXSwaNoub3aWQnkd.

¹⁴ Vaigė, *supra note*, 6: 105-106.

tarptautiniu lygmeniu. Galima išskirti 2015 metų teisės aktų apžvalgą ir apsaugos orderių poveikio Europos Sąjungos valstybėse narėse įvertinimą, kurioje pažymėtinas svarbus aspektas, jog apsaugai nuo smurto artimoje aplinkoje yra būtinos ne tik baudžiamosios apsaugos priemonės, tačiau ir įvairių rūšių civilinės teisės priemonės, nepriklausančio nuo to, ar inicijuojamas teismo procesas dėl santuokos nutraukimo, ar ne.¹⁵

Tyrimo objektas. Apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje, taikant civilinės teisės priemones.

Tyrimo tikslas. Atskleisti civilinės teisės priemonių taikymo praktiką smurto artimoje aplinkoje atvejais.

Tyrimo uždaviniai. Magistro baigiamajame darbe, siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą, buvo iškelti šie tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti smurto artimoje aplinkoje koncepciją ir specifiką.
2. Palyginti tarptautinių bei nacionalinių teisės aktų reglamentavimą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje, pabrėžiant jų probleminius aspektus.
3. Išanalizuoti civilinės teisės priemonių – įpareigojimo vieną sutuoktinį gyventi skyriumi, uždraudimo vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymo su vienu iš tėvų, taikymo efektyvumą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje.
4. Įvertinti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį ir jo veikimo mechanizmą.

Ginamasis teiginys. Esamos civilinės teisės priemonės prisideda prie smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir efektyvesnės nukentėjusiųjų apsaugos.

Metodologinis pagrindas. Darbe naudojami šie metodai: mokslinių šaltinių analizė, kurios dėka darbe išryškinta smurto artimoje aplinkoje koncepcija ir specifiką. Nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų sisteminė, lyginamoji analizė leido išskirti tarptautiniu ir nacionaliniu mastu teisiškai reguliuojamo smurto artimoje aplinkoje apsaugą ir identifikuoti problematiką šioje srityje. Lietuvos teismų formuojamos praktikos sisteminė ir lyginamoji analizė išryškino CK įtvirtintų civilinės teisės priemonių veiksmingumą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje. Naudojant mokslinių šaltinių ir teisės aktų analizę buvo įvertintas smurto artimoje aplinkoje orderis kitose užsienio šalyse, jo veikimo mechanizmas Lietuvoje, užsienio šalyse ir problematika užsienyje. Istorinio metodo dėka buvo nustatyta apsaugos orderio kilmė ir ištakos. Darbe atliktas empirinis, kokybinis tyrimas, kurio atlikimui naudotas teismų praktikos analizės metodas. Šis

---

¹⁵ Suzan van der Aa ir kt. *Mapping the legislation and assessing the impact of protection orders in the European Member States* (EU Poems Project: The Netherlands, 2015), 243-247, <http://poems-project.com/wp-content/uploads/2015/04/Intervict-Poems-digi-1.pdf>.

metodas taikytas siekiant išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos teismų praktiką, susijusią su smurto artimoje aplinkoje orderio skyrimu ir skundų dėl šio orderio nagrinėjimu.

Darbo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, santrauka lietuvių ir anglų kalba, santrumpų sąrašas, išvados, literatūros sąrašas, priedai bei trys skyriai, kurie suskirstyti į poskyrius ir skyrelius. Pirmame darbo skyriuje pristatoma smurto artimoje aplinkoje sampratos ir teisinio reglamentavimo apžvalga. Šiame skyriuje yra išskirta smurto artimoje koncepcija ir veikos specifiškumas. Be kita ko, pirmajame darbo skyriuje orientuojamasi į smurto artimoje aplinkoje teisinį reglamentavimą, pateikiami tiek tarptautiniai, tiek nacionaliniai teisės aktai reglamentuojantys smurtą artimoje aplinkoje, išryškinami teisinio reglamentavimo probleminiai aspektai. Antrame darbo skyriuje dėmesys skiriamas civilinės teisės priemonių, skirtų apsaugoti nuo smurto artimoje aplinkoje, efektyvumui. Šiame skyriuje pateikiama CK įtvirtintų laikinų apsaugos priemonių apžvalga analizuojant Lietuvos teismų nutartis civilinėse bylose, be kita ko, šiame antrame skyriuje įvertinamas smurto artimoje aplinkoje orderis iš užsienio perspektyvos, jo ištakos, veikimo mechanizmas ir problematika. Trečiajame šio darbo skyriuje pristatomas empirinis, kokybinis tyrimas, kuriame analizuojama Lietuvos teismų praktika, susijusi su skundų dėl apsaugos artimoje aplinkoje orderio, nagrinėjimu.

1. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE SAMPRATOS IR TEISINIO REGLAMENTAVIMO APŽVALGA

Smurtas artimoje aplinkoje yra ypatingas, specifinis, formų įvairove atsiskleidžiantis reiškiny, kuris daro tiesioginę žalą tiek individui, tiek plačiajai visuomenei.¹⁶ Be kita ko, bet kokia smurto artimoje aplinkoje apraiška, bet kuri forma, gali pažeisti žmogaus teises ir laisves, todėl laikytina, kad: „Smurtas artimoje aplinkoje yra žmogaus teisių ir laisvių pažeidimas.“¹⁷ Dėl šių priežasčių svarbu pabrėžti, kad smurto artimoje aplinkoje apsaugai turi būti skiriamas neįprastas dėmesys įvairiais lygmenimis. Regioniniu ir pasauliniu lygiu yra įtvirtinti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje standartai, reikalaujantys ne tik asmeninės, bet ir valstybės atsakomybės saugant, ginant nuo tokio smurto ir šalinant jo priežastis bei pasekmes, taikant teisines ir kitokias priemones.¹⁸ Neabejotina, kad smurtas artimoje aplinkoje yra itin aktuali žmogaus teisių ir lyčių lygybės problema, kuri nagrinėjama nacionalinės ir tarptautinės teisės doktrinos.¹⁹ Pateikti faktai liudija, kad jog apsaugai nuo smurto artimoje aplinkoje, ypatingai apsaugai nuo smurto prieš moteris, yra skiriamas ypatingas dėmesys ir šiuo aspektu teisinis reglamentavimas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu yra apstus. Pažymėtina, kad apsauga nuo tokio pobūdžio smurto yra reglamentuota ne tik ANSAAĮ, tačiau ir Jungtinių tautų konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (toliau - CEDAW), Europos Tarybos konvencijoje dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (toliau – Stambulo konvencija), 2012 m. spalio 25 d. Europos parlamento ir Tarybos direktyvoje 2001/220/TVR (toliau – Nusikaltimų aukų teisių direktyva) ir žinoma Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – Konvencija), kuri visais aspektais yra vienas Lietuvos Respublikai svarbesnių tarptautinės teisės aktų, o šios Konvencijos nuostatos aiškinamos Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje (toliau – EŽTT). Taigi, sprendžiant šio reiškinio apsaugos galimybes, būtina suvokti smurto artimoje aplinkoje koncepciją, gebėti įvertinti šios veikos specifiškumą ir teisinį reglamentavimą, kuris tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu yra apstus.

1.1. Smurto artimoje aplinkoje definicija

Smurto artimoje aplinkoje koncepcija nuo XX a. antrosios pusės pradėta vis plačiau nagrinėti moksliniuose šaltiniuose ir būti atskleidžiama teisės aktuose. 2009 m. lapkričio 26 d.

¹⁶ Gintaras Chometauskas, Edita Dereškevičiūtė ir Dovilė Murauskienė, *Smurtas artimoje aplinkoje, atpažinimas, pagalba, prevencija* (Vilnius: Žmogaus studijų centras, 2017), 9-11.

¹⁷ „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra note*, 5.

¹⁸ Jakštienė, *supra note*, 2: 70.

¹⁹ „Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence“, CETS 210, žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., <https://rm.coe.int/168008482e>.

Europos Parlamento rezoliucijoje dėl smurto prieš moteris panaikinimo smurtas artimoje aplinkoje apibrėžtas kaip bet kokie su žmogumi susieti smurtiniai veiksmai, turintys neigiamas pasekmes – fizinę, psichologinę, seksualinę žalą, moters kančias, apimantys įvairius grasinimus, pasireiškiančius prievarta, laisvės apribojimu bei esančius tiek viešame, tiek ir privačiame gyvenime.²⁰ Pagrindiniame Lietuvoje apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje reglamentuojančiame teisės akte, įsigaliojusiam 2011 metais –ANSAAĮ įtvirtinta, jog: „smurtas yra veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, turtinę ir (ar) neturtinę žalą.“²¹ Akivaizdu, kad tiek Europos Parlamento rezoliucijoje dėl smurto prieš moteris panaikinimo, tiek ANSAAĮ nustatyta gana abstrakti, nedetalizuota, bendrinė smurto sąvoka. Šio fenomeno sampratoje pagrinde išryškėja pasekmės smurtą patyrusiems individams. Peržvelgus kituose tarptautiniuose teisiniuose dokumentuose esančią smurto artimoje aplinkoje definiciją, nėra abejonių, jog ji išreiškiama kiek plačiau. Kaip pavyzdį vertėtų pateikti Stambulo konvencijoje pateiktą apibrėžimą: „Smurtas šeimoje – visi fizinio, seksualinio, psichologinio ar ekonominio smurto veiksmai šeimoje ar namų ūkyje arba tarp buvusių ar esamų sutuoktinių ar partnerių, neatsižvelgiant į tai, ar smurtautojas ir auka gyvena arba gyveno tame pačiame būste“.²² Neabejotina, kad šiame sąvokos išaiškiname iškart atsispindi, kokioje aplinkoje tokie neteisėti veiksmai pasireiškia, tai yra, detalizuojama, kad tokio pobūdžio smurtas įvykdomas tarp asmenų, kurie veda bendrą ūkį, taipogi tarp buvusių, esamų sutuoktinių, partnerių, neatsižvelgiant į tai, ar jie veda bendrą ūkį. Galima drąsiai teigti, kad Stambulo konvencijoje pateikta smurto artimoje aplinkoje definicija išsiskiria iš ANSAAĮ ir Europos Parlamento rezoliucijoje dėl smurto prieš moteris panaikinimo pateiktos sampratos tuo, kad nėra toje pačioje sąvokoje detalizuota, kokioje aplinkoje, tarp kokių asmenų įvyksta smurtas. Kita vertus, būtina nepamiršti, kad nors ANSAAĮ smurto artimoje aplinkoje sąvoka ir nėra išsami, tačiau įstatymų leidėjai pasirinko išskirti artimos aplinkos sąvoką ir smurto artimoje aplinkoje sąvoką į dvi atskiras. Artima aplinka ANSAAĮ įtvirtinta, kaip: „aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį.“²³ Panaši tendencija pastebima ir 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvoje (2012/29/ES), kurioje reglamentuota, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais fizinį, seksualinį, psichologinį ar ekonominį smurtą, kuris gali sukelti fizinę, psichinę ar emocinę žalą, įvykdo asmuo, kuris yra dabartinis arba buvęs aukos

²⁰ „2009 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl smurto prieš moteris panaikinimo“, EUR-lex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 21 d., [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009IP0098\(01\)&from=LT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009IP0098(01)&from=LT).

²¹ *Ibid*

²² „Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence“, *supra note*, 19.

²³ „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra note*, 5.

sutuoktinis, partneris arba kitas šeimos narys, neatsižvelgiant į tai, ar šis asmuo ir auka gyvena ar gyveno tame pačiame būste.²⁴

Išanalizavus smurto artimoje aplinkoje koncepciją, verta pereiti prie moksliniu aspektu nagrinėjamos smurto artimoje aplinkoje definicijos. Anot autorės Lolitos Stulginskienės smurtas šeimoje yra psichologine išraiška ar (ir) fizine jėga, pasižymintis veiksmas, kuris sukelia pavojų gyvybei.²⁵ Tuo tarpu autoriai – Gintaras Chometauskas, Edita Dereškevičiūtė ir Dovilė Murauskienė smurtą artimoje aplinkoje pabrėžia kaip kontroliuojantį, prievartinį, gąsdinantį elgesį, tiesioginį smurtą, kuris yra nukreiptas į esamus ar buvusius intymius partnerius ar šeimos narius.²⁶ Taigi, galima teigti, kad skirtingų mokslinių šaltinių autoriai smurtą artimoje aplinkoje supranta panašiai, kaip neigiamą poveikį aukai sukeltą veiksmą ar veiksmus. Be kita ko, nėra abejonių, kad šis reiškinys yra plačiai nagrinėjamas įvairių šalių autorių, tačiau vis labiau analizuojamas ir tokio pobūdžio smurto sukeltos neigiamos pasekmės individui. Pagrindinis jautrus faktorius yra tas, kad smurtas artimoje aplinkoje vyksta tarp asmenų, kuriuos sieja tam tikras tarpusavio ryšys. Dėl šios priežasties verta sutikti su autorių - Laimutės Čaplikienės ir Viliaus Veličkos nuomone, kad „ši nusikalstama veika skiriasi nuo kitų nusikalstamų veikų, nes jos atveju yra artimas ryšys tarp smurtaujančio asmens ir nukentėjusiojo“.²⁷ Vadovaujantis šia nuomone, verta pažymėti, kad artimo ryšio tarp smurtautojo ir aukos buvimas sukelia psichologinių ir fizinių traumų su pasekmėmis priežastis, nes smurtauja asmuo, kuriuo auka turėtų pasitikėti. Į šį faktorių dėmesį atkreipia ir Niujorko psichologė Cathertine Monk teigdama, kad smurtas šeimoje ar artimo partnerio smurtas yra nerimą keliantis reiškinys, o aukoms jis yra pagrindinis depresijos, nerimo ir kitų formų psichinių ligų sukėlėjas.²⁸ Aptarti aspektai pagrindžia tai, kad smurtas artimoje aplinkoje daro tiesioginę fizinę, psichinę žalą smurtą patiriantiems asmenims.

Apibendrinant galima teigti, kad smurto artimoje aplinkoje koncepcija pradėta aktyviai nagrinėti nuo XX a. antrosios pusės tiek teisės aktuose, tiek moksliniuose šaltiniuose. Šio fenomeno aiškinimui paprastai naudojami skirtingi požiūriai, tačiau turintys bendrą sampratą ir vienas kitą papildantys. Taigi, išanalizavus teisiniuose dokumentuose ir moksliniuose šaltiniuose pateiktą smurto artimoje aplinkoje definiciją, galima pagrįstai teigti, kad smurtas artimoje

---

²⁴ 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, EUR-lex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>.

²⁵ Lolita Stulginskienė, *Smurtas artimoje aplinkoje* (Trakai: Lietuvos policijos mokykla, 2014), 9.

²⁶ Chometauskas, Dereškevičiūtė ir Murauskienė, *supra note*, 16: 9-10.

²⁷ Laimutė Čaplikienė ir Vilius Velička, „Smurto artimoje aplinkoje užkardymo praktika Lietuvoje ir Norvegijoje“, *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai* 19, 1 (2017): 51-52, <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2017~1520501930098/J.04~2017~1520501930098.pdf>.

²⁸ Anna Chapman ir Catherine Monk, *American Journal of Psychiatry*, (American Psychiatric Association: 2015), 946, <https://ajp.psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.ajp.2015.15070853>.

aplinkoje paprastai suprantamas kaip bet kokie, tarp asmenų, kuriuos sieja artima aplinka, vykstantys neteisėti, tiesioginiai ar netiesioginiai, fiziniai, psichologiniai, seksualiniai veiksmai, pasireiškiantys prievartiniu, kontroliuojančiu, gąsdinančiu, nerimą, fizinę bei psichinę žalą keliančiu elgesiu.

1.2. Smurto artimoje aplinkoje specifika

Smurtas artimoje aplinkoje yra reiškinys, kuris pasižymi ypatingu šios veikos specifiškumu. Norint suvokti šios veikos specifiškumo aspektus, pirmiausia reikėtų paminėti, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais atsispindi lyčių asimetrijos aspektas. Remiantis Informatikos ryšių departamento Lietuvos oficialios statistikos duomenimis 2023 m. buvo užregistruoti 5 920 asmenys, nukentėję nuo smurto artimoje aplinkoje, iš kurių 4 401 buvo moterys.²⁹ Taip pat, iš esamos 2023 m. statistikos matyti, kad yra užregistruoti 4 335 asmenys, įtariami (kaltinami), padarę nusikalstamas veikas, susijusias su smurtu artimoje aplinkoje, o iš jų net 3 683 asmenys yra vyrai.³⁰ Šie statistikos duomenys patvirtina faktą, kad smurtas artimoje aplinkoje vyksta lyties pagrindu – smurtas nukreiptas būtent prieš moteris. „Smurtas prieš moteris apibūdinamas kaip bet koks smurtinis veiksmas lyties pagrindu, kuris moterims daro ar gali padaryti fizinę, seksualinę ar psichologinę žalą ar sukelti kančių, įskaitant grasinimus atlikti tokius veiksmus, prievartą ar savavališką laisvės atėmimą, tiek viešajame, tiek privačiame gyvenime.“³¹ Be kita ko, verta paminėti, kad apie šią problemą vis intensyviau pradėta diskutuoti maždaug nuo XX a. antrosios pusės. Teigiama, kad tai yra tiesiogiai susiję su patriarchaline sistema, kurią atspindi požiūris į moteris modelis, o vyrų smurtas ir prievarta yra naudojami kaip socialinės galios išraiška ir būdas kontroliuoti ir dominuoti prieš savo partnerę.³² Taigi, reziumuojant šiuos rezultatus, pastebėtina, kad vienas iš pagrindinių smurto artimoje aplinkoje specifiškumą pabrėžiančių faktorių yra tas, kad ši neteisėta veika nukreipta prieš moteris.

Svarbu akcentuoti, kad smurto artimoje aplinkoje specifiškumą taip pat išryškina tai, kad smurtas pasireiškia formų įvairove. Mokslinėje literatūroje galima pastebėti, kad dažniausiai išskiriamos keturios smurto formos – fizinis, psichologinis, seksualinis ir ekonominis.

---

²⁹ „Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje“ Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM, žiūrėta 2024 m. vasario 20 d., https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10855&datasource=91691.

³⁰ „Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus nusikalstamas veikas, įtariamus (kaltinamus) asmenis, nusikalstamų veikų padarymu, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje“ Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM, žiūrėta 2024 m. vasario 20 d., https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10856&datasource=91720.

³¹ Sigita Černevičiūtė ir Monika Kareniauskaitė, *Pati kalta? Smurto prieš moteris istorija XX a. Lietuvoje* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2021), 6.

³² Zlatka Rakovec-Felser, „Domestic violence and abuse in intimate relationship from public health perspective“, *Health Psychology Research* 2/1821 (2014): 63, <https://healthpsychologyresearch.openmedicalpublishing.org/article/22398>.

Lengviausiai atpažįstama bei BK kriminalizuota smurto forma yra fizinis smurtas. BK įtvirtintas savo artimojo giminaičio ar šeimos nario nužudymas (BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punktas), sveikatos sutrikdymas (BK 135 ir 138 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 140 straipsnio 2 dalis). Moksliniuose šaltiniuose ne retai pastebima, kad fizinis smurtas apibūdinamas kaip neteisėtas, tyčinis, prieš asmens valią jo organizmui daromas fizinis poveikis, kuris nukreiptas į asmens gyvybės atėmimą, žalos sveikatai padarymą, fizinio skausmo ar kitų fizinių kančių sukėlimą, laisvės atėmimą arba bejėgiškos būklės sukėlimą.³³

Sunkiausiai atpažįstamos ir dažnai „nematomos“ smurto artimoje aplinkoje formos yra psichologinis smurtas ir ekonominis smurtas. Psichologinis smurtas suprantamas kaip pavojingas, tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, sukeliant baimės pojūtį, kad dėl tolesnių grasinančiojo veikslių ar neveikimo atsiras tam tikros neigiamos pasekmės.³⁴ Verta paminėti, kad psichologinis smurtas yra kriminalizuotas. Teismų praktikoje įtvirtinta, kad pavojingas psichinis poveikis smurto artimoje aplinkoje atveju, gali pasireikšti įvairaus turinio grasinimais, kurie BK kriminalizuoti: 1) kaip savarankiška nusikalstama veika (BK 145 straipsnis), 2) kaip nusikalstamos veikos padarymo, vertimo elgtis prieš savo valią būdas (pavyzdžiui, BK 148, 149, 150, 151 straipsniai).³⁵ Analizuojant ekonominį smurtą, jis paprastai apibrėžiamas kaip tyčinis, smurtą naudojančio asmens kontroliavimas, kuriuo neleidžiama partnerei/iui dirbti, siekti karjeros ar disponuoti savo finansiniais ištekliais.³⁶

Turėtumėme nepamiršti, kad smurtas artimoje aplinkoje taip pat pasireiškia ir seksualiniu smurtu. Ši smurto forma pasižymi vertimu santykiauti prieš valią, liesti partnerio lytinius organus, santykiauti nepriimtiniu būdu.³⁷ Seksualinis smurtas yra kriminalizuotas ir įtvirtintas BK XXI skyriuje. Be kita ko, verta paminėti, kad seksualiniu smurtu kėsিনamasi ne tik į asmens sveikatą ir gyvybę, tačiau ir į jo garbę ir orumą.

---

³³ Rita Žukauskienė, *Kriminalinio elgesio psichologija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006), 430-433.

³⁴ Zuzana Vasiliauskaitė, *Šeimoje patirto smurto padariniai bio-psicho-socialinei asmens sveikatai. Mušamos moters sindromas* (Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2013), 6, https://www.researchgate.net/profile/Zuzana-Vasiliauskaite/publication/341214726_Seimoje_patirto_smurto_padariniai_bio-psicho-socialinei_asmens_sveikatai_Musamos_moters_sindromas/links/5eb4121092851cbf7fae61dd/Seimoje-patirto-smurto-padariniai-bio-psicho-socialinei-asmens-sveikatai-Musamos-moters-sindromas.pdf.

³⁵ 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga, AB-47-1, LAT, žiūrėta 2023 m. lapkričio 25 d. <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/ baudziamuju-bylu-apzvalgos/68>.

³⁶ Judy L. Postmus, Gretchen L. Hoge, Jan Breckenridge, Nicola Sharp-Jeffs ir kt. „Economic Abuse as an Invisible Form of Domestic Violence: A Multicountry Review“, *Trauma, Violence & Abuse* 21, 2 (2020): 227-424, <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1524838018764160>.

³⁷ Malvina Jurkšaitė, Sima Butkutė, „Smurtas šeimoje: smurtas prieš moterį“, *Tiltas į ateitį* 1(7) (2013): 52-53, https://www.researchgate.net/profile/Indre-Huseynova/publication/340233431_Indre_Kireliene_Socioeducacinis_darbas_iseivijos_bendruomeneje_Social_work_in_non_native_land_community/links/5e7e0a55a6fdcc139c09abd9/Indre-Kireliene-Socioeducacinis-darbas-iseivijos-bendruomeneje-Social-work-in-non-native-land-community.pdf#page=52.

Pereinant prie kito, smurto artimoje aplinkoje specifiškumą įvardijančio aspekto, svarbu akcentuoti, kad smurtas artimoje aplinkoje yra pasikartojantis reiškinys, kuris linkęs dažnėti. Atsižvelgdama į šį faktorių, psichologė, mokslų daktarė Lenore Walker, analizuodama smurto artimoje aplinkoje specifiką, suformulavo kad smurtas artimoje aplinkoje yra trijų pakopų ciklas, kuris kartojasi ir intensyvėja.³⁸ Vadinasi, nekelia abejonių tai, jog smurtas artimoje aplinkoje yra sisteminis, cikliškas, susidedantis iš trijų fazių, pasikartojantis ir vis intensyvėjantis ratas. Be kita ko, verta akcentuoti, kad kiekviena iš šių trijų smurto fazių turi atitinkamą pavadinimą ir neabejotinai svarbią reikšmę. Psichologė Lenore Walker įvardijo, kad smurto ratas susideda iš trijų etapų: įtampos augimo, aktyvaus smurto ir atgailos, „medaus mėnesio“ fazių.³⁹ Analizuojant pirmąjį, įtampos augimo etapą, verta paminėti, kad šioje fazėje ypatingai pasireiškia pavyduliavimas, kontrolė, partnerio/ės kritika, kuomet auka yra linkusi kaltinti save ir pateisinti agresoriaus/ės elgesį.⁴⁰ Antrasis, aktyvaus smurto etapas yra pats trumpiausias, tačiau itin pavojingas. Šioje smurto fazėje yra realiai panaudojama fizinė jėga, psichologinis, seksualinis smurtas ar kitokie veiksmai, kurie gniuždo aukos savivertę.⁴¹ Trečioji, „medaus mėnesio“ fazė pasireiškia smurtą naudojusio asmens manipuliacijomis, atgailavimu, besąlygišku dėmesiu, dovanomis, gražiu bei švelniu elgesiu, kuris nukentėjusiajam sukelia sumaištį ir priverčia galvoti, kad smurtas daugiau nebesikartos.⁴² Autorės manymu, šis, „medaus mėnesio“ etapas yra pats pavojingiausias, kadangi smurtą patyrę asmenys dėl naudojamų manipuliacijų pradeda tikėti santykių idile ir harmonija juose, o dėl šios priežasties nesikreipia pagalbos į teisėsaugos institucijas.

Be aptartų veiksnių, smurtas artimoje aplinkoje taip pat pasižymi prievartine kontrole. Verta paminėti, kad šį konceptą į smurto artimoje aplinkoje sampratą įtvirtino Jungtinių Amerikos Valstijų sociologas, rašytojas Evan Stark. Anot Evan Stark prievartinė kontrolė yra nuolatinis dominavimas persipynęs su pakartotiniu fiziniu, seksualiniu, psichologiniu ir ekonominiu smurtu, bauginimais, izoliacija ir kontrole.⁴³ Konkrečiai įvardijant, tai yra derinys prievartos ir kontrolės, kuris auką tarsi įtraukia į spąstus. Be kita ko, Evan Stark atkreipia dėmesį į tai, kad prievartinė kontrolė pasižymi įvairiomis struktūrinėmis formomis, išnaudojimu, manipuliacijomis, grasinimais, o šie subtilūs kontrolės mechanizmai neabejotinai gali prisidėti prie aukų

---

³⁸ Lenore Walker, *The battered women syndrome*, (New York: Springer publishing company, 2009), https://www.google.lt/books/edition/The_Battered_Woman_Syndrome_Third_Editio/SX4fDoqCdhcC?hl=en&gbpv=0.

³⁹ *Ibid*

⁴⁰ *Ibid*

⁴¹ *Ibid*

⁴² *Ibid*

⁴³ Evan Stark, *Re-presenting battered women: coercive control and defence of liberty* (Les Presses de L'Universite du Quebec, 2012), 7, https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf.

priklausomybės ir jų laisvės apribojimo.⁴⁴ Derėtų paminėti, kad prievartinės kontrolės pradininkui Evan Stark pradėjus analizuoti šį fenomeną, mokslinėje literatūroje taip pat atsirado kitų šios temos analizavimą plėtojančių rašytojų. Kaip pavyzdį vertėtų akcentuoti mokslinių šaltinių autorius: Judy L. Postmus, Gretchen L. Hoge, Jan Breckenridge, Nicola Sharp-Jeffs ir Donna Chung, kurie yra žinomi dėl savo indėlio į mokslinę literatūrą, akcentuojančią smurtą šeimoje, moterų teises, smurto formas bei prievartinę kontrolę. Šių autorių bendrame moksliniame straipsnyje pastebima įžvalga, kad asmenys, naudodami prievartinę kontrolę taiko įvairias įtikinėjimo taktikas, kad išlaikytų savo partnerių kontrolę, jų fizinę, emocinę ir finansinę priklausomybę ir tarsi įkalintų juos savotiškame „narve“.⁴⁵

Visi aukščiau išvardinti šio fenomeno specifiškumą patvirtinantys veiksniai neabejotinai pagrindžia, kad smurtas artimoje aplinkoje turi ilgalaikį, neigiamą poveikį smurtą patyrusio asmens fizinei bei emocinei sveikatai. Nėra abejonių, kad patiriantys smurtą asmenys dažnai jaučia nesaugumo, kaltės ir bejėgiškumo jausmą.⁴⁶ Atsižvelgiant į tai, kad smurtas vyksta lyties pagrindu, amerikiečių psichologė Lenore Walker pristatė psichologinę „mušamos moters sindromo“ teoriją.⁴⁷ Šis konstruktas apima ženklų ir simptomų visumą, tam tikrą elgesio modelį, kuris būdingas moterims, patyrusioms fizinį, seksualinį ar psichologinį smurtą santykiuose, kuriuose sutuoktinis ar partneris naudodamas jėgą ir kontrolę moterį vertė daryti ką tik panorėjęs, nekreipdamas dėmesio į jos teises ar jausmus.⁴⁸ Be kita ko, svarbu pažymėti, kad susiformavus „mušamos moters sindromui“, auka elgiasi pagal tam tikrą elgesio modelį. Pabrėžtina, kad Lenore Walker išskyrė „išmokto bejėgiškumo“ elgesio modelį, pagal kurį aukai palaipsniui susiformuoja įsitikinimas, jog kovoti ir stengtis nutraukti pasikartojantį smurtą nėra prasmės, todėl yra bandoma prisitaikyti gyventi grėsmę keliančioje aplinkoje su besikartojančio smurto tikimybe.⁴⁹ Taigi, šios Lenore Walker išryškintos psichologinės teorijos atskleidžia, kad smurtas gali sukelti ne tik fizinį skausmą, bet ir ilgalaikę psichologinę traumą, kuri lemia aukos pasyvumą ir prisitaikymą prie nuolatinės grėsmės.

---

⁴⁴ Evan Stark, *Coercive control: how men entrap women in personal life* (USA: Oxford University Press, 2007), 18-25, [https://www.scribd.com/document/424174038/Interpersonal-Violence-Evan-Stark-Coercive-Control-How-Men-Entrap-Women-in-Personal-Life-Oxford-University-Press-USA-2007?utm_medium=cpc&utm_source=google_search&utm_campaign=Scribd Google DSA NB RoW UGC&utm_adgroup=Documents&utm_term=&utm_matchtype=&utm_device=c&utm_network=g&gclid=CjwKCAiAmZGrBhAnEiwAo9qHifbz96CNex6mP0HGGuw42im7eyouQgyaCaUhqDhyYsxRLuBA87x2JyBoCTYUQAvD_BwE](https://www.scribd.com/document/424174038/Interpersonal-Violence-Evan-Stark-Coercive-Control-How-Men-Entrap-Women-in-Personal-Life-Oxford-University-Press-USA-2007?utm_medium=cpc&utm_source=google_search&utm_campaign=Scribd%20Google%20DSA%20NB%20RoW%20UGC&utm_adgroup=Documents&utm_term=&utm_matchtype=&utm_device=c&utm_network=g&gclid=CjwKCAiAmZGrBhAnEiwAo9qHifbz96CNex6mP0HGGuw42im7eyouQgyaCaUhqDhyYsxRLuBA87x2JyBoCTYUQAvD_BwE).

⁴⁵ Judy L. Postmus ir kt., *supra note*, 36.

⁴⁶ Behice Han Almiş, Funda Gümüştas ir Emel Koyuncu Kütük, „Effects of Domestic Violence Against Women on Mental Health of Women and Children“, *Current Approaches in Psychiatry*, 12(2) (2020): 235-236, http://www.capps.org/archives/vol12/no2/cap_12_02_06_en.pdf.

⁴⁷ Walker, *supra note*, 38.

⁴⁸ Vasiliauskaitė, *supra note*, 34:7.

⁴⁹ „Išmoktas bejėgiškumas ir jo priežastys“, *Vilniaus moterų namai*, <https://www.vmotnam.lt/metodine-informacija/ismoktas-bejegiskumas-ir-jo-priezastys/>.

Reziumuojant galima teigti, kad smurtas artimoje aplinkoje yra sudėtingas reiškinys, kuris išsiskiria ypatingu veikos specifiškumu. Pirmiausia, šiame fenomene atsispindi lyčių asimetrijos aspektas, kadangi dauguma smurto aukų yra moterys. Antras aspektas yra tas, kad tokio pobūdžio smurtas pasižymi formų įvairove: fiziniu, psichologiniu, seksualiniu ir ekonominiu smurtu, kurie neabejotinai sukelia neigiamas pasekmes smurtą patyrusiems asmenims. Be kita ko, smurtas artimoje aplinkoje yra nuolat pasikartojantis reiškinys, išskiriamas į trijų pakopų, besikartojantį ir intensyvėjantį ciklą, dar kitaip literatūroje suprantamą kaip „smurto ratą“. Be šių išskirtų aspektų, smurto specifiškumą pagrindžia ir tai, kad dauguma smurtą atliekančių individų taip pat gali pasitelkti nuolatinį dominavimą, kontrolę, manipuliacijas, izoliaciją, kuris mokslinėje literatūroje apibrėžiamas kaip prievartinės kontrolės modelis. Galiausiai, pažymėtina, kad smurtas artimoje aplinkoje turi ilgalaikį, neigiamą poveikį smurtą patyrusio asmens fizinei bei emocinei sveikatai.

2.1. Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai reglamentuojantys apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje

Šeima yra viena iš pagrindinių, visuomenės ir valstybės pagrindą sudarančių vertybių, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje.⁵⁰ Nekelia abejonių, kad tam, kad išsaugoti šią vertybę, reikalingas efektyvus ir aiškus teisinis reglamentavimas. Reikšmingą pokytį į smurto artimoje aplinkoje teisinį reglamentavimą įnešė 2011 m. gruodžio 15 d. įsigaliojęs ANSAAĮ. Verta atkreipti dėmesį, kad būtent įsigaliojus šiam įstatymui Lietuvoje smurtą artimoje aplinkoje buvo pradėta laikyti visuomeninę reikšmę turinčia veika. ANSAAĮ apibrėžia: „smurtą artimoje aplinkoje, nuo kurio neproporcingai dažnai nukenčia moterys, nustato smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančių asmenų ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų teises, smurto artimoje aplinkoje prevencijos priemonių įgyvendinimą, specializuotos kompleksinės pagalbos smurto artimoje aplinkoje atvejais teikimą, apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje priemonių smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims įgyvendinimą, smurto artimoje aplinkoje pavojų keliančių asmenų teises ir asmenų, kuriems skirtas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis, teises ir pareigas.“⁵¹ Taigi, galima teigti, kad šio įstatymo įsigaliojimas yra svarbus žingsnis siekiant apsaugoti aukas nuo smurto, stiprinti jų teises ir užtikrinti prevencijos bei pagalbos mechanizmus. Teisinės normos ir priemonės, įtvirtintos ANSAAĮ, suteikia valstybei ir visuomenei priemones reaguoti į smurto atvejus ir užkirsti kelią tolimesniam šio reiškinio plitimui.

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, LRS, žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.

⁵¹ „Lietuvos Respublikos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra note*, 5.

Be kita ko, svarbu akcentuoti ir tai, kad dauguma atvejų pirmiausia su smurtu artimoje aplinkoje tiesiogiai susiduria policijos pareigūnai. Policijos veiklą reglamentuojančiame teisės akte – Lietuvos Respublikos policijos įstatyme, įtvirtinta, kad tiek policijos uždaviniai, tiek jų funkcijos ir pareigos iš esmės yra susijusios su žmogaus teisių ir laisvių apsauga, individo orumo gynimu ir saugojimu nuo nusikalstamo poveikio.⁵² Reaguodami į smurtą artimoje aplinkoje policijos pareigūnai vadovaujasi 2023 m. birželio 20 d. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu „Dėl policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje ir sprendimo dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio priėmimo, jo vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“, kuriame yra nustatyti policijos pareigūnų veiksmai reaguojant į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, sprendimo dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio priėmimo, jo vykdymo ir kontrolės tvarka.⁵³ Vertėtų atkreipti dėmesį ir į tai, jog 2023 m. liepos 1 d. Lietuvoje įsigaliojus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderiui, policijos pareigūnai, siekdami atskirti artimoje aplinkoje pavojų patiriantį asmenį nuo pavojų keliančio asmens, vadovaujasi 2023 m. kovo 29 d. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro įsakymu „Dėl smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimo kriterijų nustatymo“.⁵⁴ Visa tai rodo, kad policijos pareigūnai ne tik vykdo įstatymų įgyvendinimo funkciją, bet ir atlieka svarbų vaidmenį kovojant su smurtu artimoje aplinkoje. Policijos pareigūnų pareiga reaguoti ir apsaugoti nukentėjusiuosius yra integrali teisinės sistemos dalis, kurios tikslas – užtikrinti žmogaus teises ir apsaugoti aukas nuo smurto artimoje aplinkoje.

Kitas svarbus aspektas, kad dėl smurto artimoje aplinkoje gali kilti baudžiamoji atsakomybė. Paminėtina, kad tiek BK, tiek BPK yra įtvirtinta šeimos nario sąvoka. BK numato, kad: „[...] šeimos nariai yra kartu su juo gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai arba partneriai, taip pat nusikalstamą veiką padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikalstamą veiką padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio arba partnerio tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai arba partneriai.“⁵⁵ BPK 38 straipsnyje įtvirtinta, kad šeimos nariai yra: „kartu su tuo asmeniu gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos, arba asmuo, su

---

⁵² „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111665/asr>.

⁵³ 2023 m. birželio 20 d. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas Nr. 5-V-506 „Dėl policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje ir sprendimo dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio priėmimo, jo vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a00bc0210fa111ee9ac6bb8cb9c06455?jfwid=-117zm6mji>.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimo kriterijų nustatymo“, TAR, žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d., <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/94f92270cdea11ed9978886e85107ab2>.

⁵⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“.

kuriuo tas asmuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka susitarė sudaryti santuoką, taip pat sutuoktinio tėvai, išlaikytiniai ar buvę sutuoktiniai.“⁵⁶ Taigi, abiejuose kodeksuose išreiškiama panaši šeimos narių sąvoka, tačiau pastebimas skirtumas, kad BPK šeimos nariai apima nusikaltimą padariusio asmens buvusius sutuoktinius, tuo tarpu BK toks atvejis nėra išskirtas. Išryškėja tendencija, kad nei BK, nei BPK nenumato atskiros smurto artimoje aplinkoje sąvokos, be kita ko, BK šis fenomenas taip pat nėra išskirtas kaip atskira nusikalstama veika. Šioje vietoje būtina pažymėti, kad BK yra įtvirtintos ikiteisminio tyrimo pradėjimo dėl atskirų nusikalstamų veikų sąlygos, jei buvo nustatyti smurto artimoje aplinkoje požymiai (BK 140 straipsnio 2 dalis (fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas), BK 138 straipsnio 2 dalies 3 punktas (nesunkus sveikatos sutrikdymas), 135 straipsnio 2 dalies 3 punktas (sunkus sveikatos sutrikdymas), BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punktas (nužudymas), 145 straipsnio 3 dalis (grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas), 148 straipsnio 2 dalis (žmogaus veiksmų laisvės varžymas), 149 straipsnio 5 dalis (išžaginimas), 150 straipsnio 5 dalis (seksualinis prievartavimas), 151 straipsnio 3 dalis (privertimas lytiškai santykiuoti), 165 straipsnio 2 dalis (neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas)).⁵⁷ Akivaizdu, kad esant tokiam teisiniam reglamentavimui, kuomet BK nėra įtvirtinta atskiro straipsnio, kuris numatytų smurtą artimoje aplinkoje, policijos pareigūnams patiems nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius, galimas ikiteisminio tyrimo pradėjimas pagal minėtus, atskirus BK straipsnius. Be kita ko, akivaizdžiai nematomas ir intensyvus psichologinis smurtas Lietuvos nacionalinėje teisėje yra kriminalizuotas tik iš dalies, tai yra, kaip savarankiška nusikalstama veika (BK 145 straipsnis); kaip nusikalstamos veikos padarymo, vertimo elgtis prieš savo valią būdas (BK 148, 149, 150, 151 straipsniai), o tai yra nepakankama, atsižvelgiant į jo daromą žalą smurto aukoms ir visuomenei. Darbo autorės vertinimu, psichologinis smurtas smurto artimoje aplinkoje srityje BK turėtų būti kriminalizuotas kaip savarankiška nusikalstama veika, vadovaujantis proporcingumo principu ir atsižvelgiant į veikos padarytą žalą ir pavojingumą.

Išanalizavus nacionalinį smurto artimoje aplinkoje teisinį reglamentavimą, verta pažymėti, kad šis reiškinys taipogi plačiai nagrinėjamas tarptautiniu lygmeniu. Remiantis tuo, kas paminėta pirmajame šio darbo skyriuje, verta dar kartą akcentuoti, kad smurtas artimoje aplinkoje vyksta lyties pagrindu, tai yra – dauguma nuo smurto nukentėję asmenys yra moterys. Žvelgiant iš šio aspekto perspektyvos, būtina teisinį reglamentavimą sureguliuoti taip, kad būtų panaikintas stereotipinis požiūris į moteris ir diskriminacija. Taigi, tam, kad kovoti su šia problema, tarptautiniame dokumente – CEDAW, buvo nustatytos normos ir standartai siekiant užtikrinti

---

⁵⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“.

⁵⁷ 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga, *supra note*, 35: 2.

moterų teises ir panaikinti bet kokią lyčių diskriminaciją.⁵⁸ Šiame kontekste paminėtina, kad CEDAW įpareigoja valstybes užtikrinti lyčių lygybę teisinėse, politinėse, ekonominėse, socialinėse, kultūrinėse, pilietinėse ir kitose srityse.⁵⁹ Be kita ko, CEDAW draudžia bet kokią diskriminacijos formą dėl lyties ir skatina jos panaikinimą.⁶⁰ Taigi, tarptautiniu lygmeniu CEDAW yra ypatingai svarbus teisės aktas, nustatantis normas ir standartus, siekiant užtikrinti moterų teises, panaikinti lyčių diskriminaciją ir stereotipinį, patriarchalinės visuomenės požiūrį.

Ne mažiau svarbus tarptautinis dokumentas, kuriuo siekiama panaikinti smurtą prieš moteris ir smurtą artimoje aplinkoje yra Stambulo konvencija. Stambulo konvencijoje valstybėms, kurios ją ratifikavo, numatyta išsami geriausia patirtimi grindžiama politikos ir priemonių sistema, skirta smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijai ir kovai su juo.⁶¹ „Konvencijoje pripažįstama, kad kova su smurtu dėl lyties gali būti veiksminga tik tuo atveju, jei valstybės užtikrins holistinę ir koordinuotą politiką.“⁶² Remiantis tuo, Stambulo konvencijoje yra numatyti reikalavimai valstybėms. Vienas iš jų yra tas, kad šalys imasi reikiamų teisinių ir kitokių priemonių, kad būtų užtikrintas deramas veiklumas užkardant šiame tarptautiniame dokumente nagrinėjamus smurto veiksmus.⁶³ Taigi, reikia turėti omenyje, kad ši konvencija numato deramo stropumo standartą, kuris įpareigoja valstybes imtis priemonių užkirsti kelią ir kovoti su artimoje aplinkoje vykiančiu smurtu.⁶⁴ Ne mažiau svarbu ir tai, kad Stambulo konvencijoje įtvirtintos ir prevencijos priemonės smurto artimoje aplinkoje srityje. Minėtame tarptautiniame teisinio dokumento III skyriuje įtvirtinta, jog yra būtina imtis priemonių dėl visuomenės požiūrio į smurtą artimoje aplinkoje dėl lyties, be kita ko, šiame skyriuje skatinama integruoti į visų formaliojo švietimo lygių mokymo programas mokymo medžiagą apie vyrų ir moterų lygybę, ne stereotipinius lyčių vaidmenis, tarpusavio pagarbą, nesmurtinius asmeninių santykių konfliktų sprendimo būdus.⁶⁵ Stambulo konvencija skatina parengti specialistus, dirbančius su nukentėjusiais nuo smurto asmenimis ir smurtinį elgesį keičiančių programų įsteigimą smurtautojams.⁶⁶ Taigi, Stambulo konvencija nustato išsamią teisinę ir politinę sistemą, kuria

---

⁵⁸ Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, LRS, žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.25227?jfwid=rivwzvpgv>.

⁵⁹ *Ibid*

⁶⁰ *Ibid*

⁶¹ Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Lygių galimybių ir nediskriminavimo komiteto sekretoriatas, *STAMBULO KONVENCIJA – VEIKSMINGA PRIEMONĖ SIEKIANT PANAIKINTI SMURTĄ DĖL LYTIŲ: Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo vadovas parlamentarams* (Europos taryba, 2019), 15-16, <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2023/2023-HandbookIstanbulConvention-LT.pdf>.

⁶² *Ibid*

⁶³ „Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence“, *supra note*, 19.

⁶⁴ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 9 d. sprendimas byloje Opuz prieš Turkiją (Nr. 33401/02)“, HUDOC, žiūrėta 2023 m. lapkričio 30 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-92945%22%5D%7D>.

⁶⁵ „Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence“, *op. cit.*

⁶⁶ *Ibid*

siekiami užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje, tačiau problema yra tame, kad Lietuva dar nėra ratifikavus Stambulo konvencijos ir joje įtvirtintos efektyvios prevencijos priemonės, valstybės pareigos kovoti prieš lyties asimetrijos apraiškas ir smurtą artimoje aplinkoje nėra privalomai taikomos Lietuvoje.

Toliau norima atkreipti dėmesį, kad nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų teisės įtvirtintos Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje. Ši direktyva yra priimta 2012 m. ir perkelta į nacionalinę teisę. Tai yra Europos Sąjungos teisinis dokumentas skirtas užtikrinti nusikaltimų aukų teises visoje Europos Sąjungoje. Taigi, nors Nusikaltimų aukų teisių direktyva nėra specialiai sukurta apsaugoti nuo smurto artimoje aplinkoje, tačiau atsižvelgiant į tai, kad nuo tokio pobūdžio nusikaltimų nukentėję asmenys yra itin pažeidžiami, jiems reikalinga ypatinga, specifinė pagalba, o šioje direktyvoje esančios priemonės reikšmingos smurto artimoje aplinkoje atvejais. Šį teiginį patvirtina Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje įtvirtinta nuostata, kad: *„artimųjų smurtas yra didelė ir dažnai užslėpta socialinė problema, kuri galėtų būti nuolatinių psichologinių ir fizinių traumų su sunkiomis pasekmėmis priežastis, nes smurtauja asmuo, kuriuo auka turėtų pasitikėti. Todėl artimųjų smurto aukoms gali reikėti specialių apsaugos priemonių.“*⁶⁷ Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje įtvirtintas platus sąrašas asmens teisių, tačiau bene svarbiausios yra šios: teisė būti lydimam pasirinkto asmens, teisė gauti informaciją nuo pirmo kontakto su kompetentinga valdžios institucija, teisė naudotis kompleksine paramos tarnybų pagalba, teisė į apsaugą, teisė išvengti kontakto su nusikaltėliu, teisė į specialiąsias apsaugos priemones baudžiamojo proceso metu.⁶⁸ Galima tvirtinti, kad nors Nusikaltimų aukų teisių direktyva nėra tiesiogiai orientuota į smurtą artimoje aplinkoje, tačiau šios, į nacionalinę teisę perkeltos teisės, gali efektyviai užtikrinti, kad nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėję asmenys gautų tinkamą pagalbą ir būtų efektyviai apsaugoti.

Be aptartų tarptautinių ir nacionalinių teisės dokumentų, reikia paminėti Konvenciją, kuri visais aspektais yra vienas Lietuvos Respublikai svarbesnių tarptautinių teisės aktų, o šios Konvencijos nuostatos aiškinamos EŽTT praktikoje. Pereinant prie smurto artimoje aplinkoje, vertėtų paminėti, kad nors šioje Konvencijoje ir nėra specialių nuostatų dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje, bet pagal Konvenciją įsteigtas EŽTT interpretuoja, kad Konvencijos apsaugos mechanizmas taikomas ir ginant nuo smurto artimoje aplinkoje.⁶⁹ „Smurtas artimoje aplinkoje tapo atskiru žmogaus teisių pažeidimu, kurį sudaro privačiame ar viešame gyvenime sugyventinio, buvusio sugyventinio, šeimos nario ar buvusio šeimos nario fizinės, seksualinės ar psichologinės

---

⁶⁷ 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, *supra note*: 24.

⁶⁸ *Ibid*

⁶⁹ Jakštienė, *supra note*, 2: 74.

žalos darymas, grasinimas ar mėginimas ją daryti.“⁷⁰ Taigi, akivaizdu, kad smurtas artimoje aplinkoje visais atvejais yra žmogaus teisių pažeidimas, kadangi dėl smurto yra pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės. Anot Dr. Ramunės Jakštienės įžvalgų disertacijoje, tokiose bylose EŽTT dažniausiai konstatuoja net keletą teisių pažeidimų, tai yra – 3 straipsnio (kankinimų draudimas), 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) ir 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas).⁷¹ Konvencijos 3 straipsnio, kuris draudžia kankinimą, aiškinimo praktika rodo, kad nuolatiniai puldinėjimai žodžiu, įžeidinėjimai ar grasinimai yra pakankamas pagrindas, kad būtų reikalaujama valstybės vykdyti savo pozityvią pareigą apginti fizinę ir psichologinę pareiškėjos laisvę pagal 3 Konvencijos straipsnį.⁷² Dėl tokios naujos EŽTT praktikos smurtą artimoje aplinkoje pradėta sieti su Konvencijos 3 straipsniu, kadangi toks smurtas ne tik pripažįstamas vienu sunkiausių žmogaus teisių pažeidimų, bet ir valstybės yra skatinamos geriau įvertinti nusikalstamų veikų požymius, akcentuojant ne tik kiek ir kokių veikų padaryta, bet ir jų trukmę, intensyvumą, kilusios žalos pobūdį.⁷³ Be kita ko, EŽTT akcentuodamas Konvencijos 8 straipsnio, kuriame įtvirtinta teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, pažeidimą, pažymi, kad turi būtų gerbiamas asmens privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas, o valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis. Šiame kontekste aktualus ir Konvencijos 14 straipsnis, įtvirtinantis diskriminacijos draudimą. Paminėtina, jog šis straipsnis pažeidžiamas tais atvejais, kai nuo smurto artimoje aplinkoje neapginamas nukentėjusysis (dažniausiai moteris), o valstybė tokiu būdu demonstruoja bendrą diskriminuojamąjį požiūrį dėl lyties.⁷⁴ Itin svarbus precedentas, kad EŽTT sprendime *Opuz prieš Turkiją*⁷⁵ pirmą kartą nustatė, kad smurtas dėl lyties yra diskriminacijos forma pagal Europos Sąjungos teisės aktus ir pradėjo formuoti teisingą praktiką tokio pobūdžio bylose.

Reziumuojant galima drąsiai konstatuoti, kad tarptautinis reglamentavimas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje atvejais yra vis labiau tobulėjantis. Pastebimos teigiamos tendencijos, kad teismų praktika ir apskritai valstybių požiūriai į smurtą artimoje aplinkoje keičiasi, o šiam fenomenui, kaip žmogaus teisių pažeidimui, pradėtas skirti ypatingas dėmesys. Teisės normos, kurios įtvirtinamos nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose, EŽTT teismų sprendimai įrodo, kad smurtas dėl lyties yra diskriminacijos forma, o valstybės turi įsipareigoti užkirsti kelią ir veiksmingai kovoti su smurtu artimoje aplinkoje. Aktualu akcentuoti, kad nepaisant šių teigiamų pokyčių, Lietuva dar nėra ratifikavusi Stambulo konvencijos ir neišskyrusi BK smurto artimoje

⁷⁰ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. kovo 26 d. sprendimas byloje Valiulienė prieš Lietuvą (Nr. 33234/07)“, Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus Teisių Teisme, žiūrėta 2023 m. gruodžio 4 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/VALIULIENE_2013_sprendimas.pdf.

⁷¹ Jakštienė, *supra note*, 2: 74.

⁷² Valiulienė prieš Lietuvą, *op.cit.*

⁷³ Jakštienė, *op. cit.*, 82.

⁷⁴ Michailovič, *supra note*, 1: 164-166.

⁷⁵ *Opuz prieš Turkiją*, *supra note*, 64.

aplinkoje kaip atskiros nusikalstamos veikos. Minėti faktoriai be abejonės kelia problemų dėl veiksmingos prevencijos ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje priemonių įgyvendinimo valstybėje.

2. CIVILINĖS TEISĖS PRIEMONIŲ EFEKTYVUMAS APSAUGAI NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

Apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje reguliuojama ne tik baudžiamosios teisės, tačiau ir civilinės teisės priemonėmis. Šiame skyriuje bus atlikta išsami CK nuostatose įtvirtintų laikinų apsaugos priemonių analizė ir įvertintas šių priemonių efektyvumas smurto artimoje aplinkoje srityje. Bus orientuojamasi būtent į tai, kaip šios priemonės funkcionuoja ir kaip jų veiksmingumas gali būti vertinamas tokiais atvejais. Šiame skyriuje taip pat bus analizuojamos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis, jo ištakos ir probleminiai aspektai remiantis užsienio šalių praktika. Be kita ko, bus išskirtas ir 2023 m. liepos 1 d. Lietuvoje naujai įsigaliojęs apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis bei jo taikymo mechanizmas.

2.1. Laikinosios apsaugos priemonės

„Lietuvos valstybė visais savo istorijos tarpsniais saugojo šeimą, rūpinosi ja, o svarbiausius šeimos santykius nustatydavo teisės aktais.“⁷⁶ CK preziumuojama, jog „santuoka iširo dėl kito sutuoktinio kaltės, jeigu jis yra nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą arba yra neištikimas, arba žiauriai elgiasi su kitu sutuoktiniu ar šeimos nariais, arba paliko šeimą ir daugiau kaip vienerius metus visiškai ja nesirūpina.“⁷⁷ Teismas inicijavęs teisminį santuokos nutraukimą, taip pat atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų bei vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kurios ribotų nukentėjusį asmenį nuo smurtautojo, kol bus priimtas teismo sprendimas.⁷⁸ Laikinių apsaugos priemonių sąrašas pateikiamas CK 3.65 straipsnio 2 dalyje. Vadovaujantis aukščiau paminėtu straipsniu teismas gali taikyti šias laikinąsias apsaugos priemones: 1) įpareigoti vieną sutuoktinį gyventi skyrium; 2) nustatyti nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų; 3) įpareigoti vieną sutuoktinį netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu; 4) priteisti iš vieno sutuoktinio laikiną išlaikymą nepilnamečiams vaikams ar kitam sutuoktiniui; 5) areštuoti turtą, kol bus išspręstas jo priklausomybės nuosavybės teise vienam sutuoktiniui klausimas, taip pat siekiant užtikrinti išlaikymo mokėjimą; 6) areštuoti vieno sutuoktinio turtą, kurio verte būtų galima užtikrinti teismo išlaidų atlyginimą kitam sutuoktiniui; 7) uždrausti vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose.⁷⁹ „Atsižvelgiant į pareikšto reikalavimo pobūdį ar laikinosiomis apsaugos priemonėmis siekiamą konkretų tikslą, nagrinėjant bylas, susijusias su šeimos teisiniais santykiais, gali būti

⁷⁶ Inga Kudinavičiūtė - Michailovienė, *Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 397, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/70362734-2b59-4cdb-856f-259bffb3bc4c/content>.

⁷⁷ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“.

⁷⁸ *Ibid*

⁷⁹ *Ibid*

taikomos ir CPK 145 straipsnyje numatytos laikinosios apsaugos priemonės.⁸⁰ Aktualu paminėti, kad Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėjas Irmantas Sulčas, nagrinėdamas laikinųjų apsaugos priemonių ypatumus šeimos bylose, akcentavo, jog „Lietuvos teisės doktrinoje šių apsaugos priemonių šeimos bylose esmė ir paskirtis, rūšys su materialaus teisinio pobūdžio reikalavimais, laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose ypatumai išsamiau netyrinėti, tačiau konkrečios šių priemonių taikymo sąlygos, pagrindai ir aplinkybės šeimos bylose išsamiausiai atskleidžiamos teismų praktikoje.“⁸¹ Civilinėse bylose, dėl santuokos nutraukimo, teismai pasisako, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindas yra būtinybė apsaugoti turtinius ar asmeninius neturtinius vaiko ar vieno sutuoktinio interesus, tai yra, tam tikros aplinkybės, įrodančios, kad, nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių, gali nukentėti turtinės ar asmeninės neturtinės vaiko ar vieno sutuoktinio teisės.⁸² Tuo tarpu, teismai tokio pobūdžio bylose laikinųjų apsaugos priemonių taikymo paskirtį ir reikšmę įvardija kaip galimos ateityje kilsiančios žalos sumažinimą arba pašalinimą preliminariomis priemonėmis.⁸³ Remiantis teismų praktika, neabejotina, kad laikinos apsaugos priemonės, kylančios iš šeimos santykių, yra priemonės, kurias teismas gali taikyti savo nuožiūra arba suinteresuotų šalių prašymu tam, kad apsaugoti vieno iš sutuoktinio arba nepilnamečio interesus nuo turtinės ar neturtinės žalos kylimo iki teismo sprendimo įvykdymo. Be kita ko, teismų praktikoje pastebima tendencija, jog laikinosios apsaugos priemonės turi būti taikomos laikantis proporcingumo, ekonomiškumo, teisingumo bei kitų civilinio proceso teisės principų ir yra būtinybė išlaikyti proceso šalių teisėtų interesų pusiausvyrą, todėl laikinosios apsaugos priemonės turi būti taikomos arba parenkamos taip, kad nesuteiktų nė vienai iš šalių perdėto pranašumo, ar nesuvaržytų vienos proceso šalies teisių daugiau, nei būtina teisėtam tikslui pasiekti.⁸⁴ Verta pažymėti svarbų aspektą, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymas smurto artimoje aplinkoje atvejais yra ribotas, nes jos taikytinos tik santuokos nutraukimo atvejais.⁸⁵ Taigi, CK įtvirtintos laikinosios apsaugos priemonės gali kelti problemų, kadangi smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia ne tik santuokoje ir šiam fenomenui reikalingos specifinės, išskirtinės apsaugos priemonės, taikytinos tik smurto artimoje aplinkoje atvejais.

---

⁸⁰ Kudinavičiūtė – Michailovienė, *supra note*, 76: 256-258.

⁸¹ Egidija Tamošiūnienė ir Inga Kudinavičiūtė – Michailovienė, *Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismo sprendimų vykdymo ypatumai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 249-250.

⁸² 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 34), LAT, žiūrėta 2023 m. gruodžio 4 d., <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-byly-apzvalgos/67>.

⁸³ *Ibid*

⁸⁴ 2019 m. vasario 21 d. Vilniaus apygardos teismo nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-366-866/2019, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/254788626642284/e2S-366-866/2019>.

⁸⁵ Ilona Michailovič ir kt. *Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2019), 11-12, <https://www.lituanistika.lt/content/88527>.

Reziumuojant svarbu pažymėti, kad Lietuvos teisinė sistema civilinėmis priemonėmis suteikia apsaugą šeimos bylose, vadovaudamasi CK ir CPK įtvirtintomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis. Paminėtina, kad tokio pobūdžio apsaugos priemonės taikomos tik tuomet, kai tarp ginčo šalių yra įstatymų nustatyta tvarka įteisinta santuoka. Taigi, be abejonės yra pagrindo tvirtinti, kad šių civilinės teisės priemonių apsaugos mechanizmas yra ydingas, kadangi smurtas įvyksta ne tik santuokoje, tačiau jos ir neįteisinus.

2.1.1. Įpareigojimas vieną sutuoktinių gyventi skyrium

Įpareigojimas vieną sugyventinį gyventi skyrium – viena iš laikinųjų apsaugos priemonių, įtvirtintų CK 3.65 straipsnio 2 dalies 1 punkte. Ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma santuokos nutraukimo bylose, tai yra, kai netinkamai vykdomos ir iš esmės pažeidžiamos santuokinio/ės lojalumo, tarpusavio pagalbos ir moralinės paramos, visapusiško rūpinimosi visa šeima bei kitos CK nustatytos pareigos.⁸⁶ Pažymėtina tai, kad dėl laikinosios apsaugos priemonės – įpareigojimo gyventi skyriumi, taikymo CK yra nustatyta aiški tvarka. Tam, kad būtų pritaikyta ši laikinoji apsaugos priemonė vienas iš sutuoktinių turi pateikti prašymą dėl jos taikymo pirmosios instancijos teismui.⁸⁷ Kartu taip pat paminėtina, kad civiliniame procese yra taikoma įstatymų analogija, tad išimtiniais atvejais byloje prireikus laikinai sureguliuoti itin specifinę ginčo situaciją, kuriai įstatymuose neįtvirtinta tinkamos laikinosios apsaugos priemonės, teismas, vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais bei specialiaisiais laikinųjų apsaugos priemonių taikymo principais, gali pats pritaikyti originalaus pobūdžio apsaugos priemonę.⁸⁸ Be kita ko, verta akcentuoti, kad vienas iš sutuoktinių pateikdamas prašymą dėl laikinosios apsaugos priemonės – įpareigojimo gyventi skyrium, turi nurodyti priežastis ir įrodymus, kurie patvirtintų realią grėsmę jo interesams.⁸⁹ Vadinasi, jog nesant pagrįstų įrodymų ši laikinoji apsaugos priemonė nebus pritaikyta. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, jog vien kilę nesutarimai ar konfliktai tarp sutuoktinių, ar kiti nepatogumai gyvenant kartu teismams nėra pagrindas taikyti laikinąją apsaugos priemonę – įpareigojimą gyventi skyriumi.⁹⁰ Taip pat, nesant byloje surinktų patvirtintų įrodymų dėl nuolatinio, sistemingo ieškovo smurtavimo prieš šeimos narius, uždraudus ieškovui gyventi ir lankytis apeliančės gyvenamosios vietos adresu būtų pažeistas šalių interesų pusiausvyros principas bei ieškovo teisės ir teisėti interesai.⁹¹ Panaši

⁸⁶ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 77.

⁸⁷ *Ibid*

⁸⁸ 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 34), *supra note*, 82.

⁸⁹ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *op. cit.*

⁹⁰ Vilniaus apygardos teismo 2019 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1673-392/2019, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/134378329452065/e2S-1673-392/2019?word=uab%20tanagra>.

⁹¹ *Ibid*

tendencija dėl laikinosios apsaugos priemonės – įpareigojimo gyventi skyrium, skyrimo, atspindi ir Vilniaus apygardos teismo 2020 m. vasario 20 d. civilinėje byloje Nr. E2S-406-275/2020, kurioje nuspręsta atmesti atsakovo teiginius dėl ieškovo psichologinio smurto naudojimo, kaip deklaratyvius, nepagrįstus jokiais įrodymais.⁹² Pasitaiko ir tokių teismo procesinių sprendimų, kai teismas savo procesinį sprendimą netaikyti laikinųjų apsaugos priemonių motyvuoja tuo, jog ieškovui smurtaujant atsakovės ir jos dukros atžvilgiu, atsakovė galės kreiptis į policijos pareigūnus, kurie pagal ANSAAĮ sudrausmins smurtautoją ir imsis reikiamų priemonių.⁹³ Tai vertintina, kaip netinkamas teismo motyvas netaikyti laikinųjų apsaugos priemonių, kadangi tokio pobūdžio priemonės gali būti pritaikytos ir civiliniame procese, o šiuo atveju nebuvo imtasi pakankamų priemonių dėl laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo šeimos byloje. Be to, nors civilinės teisės priemonės yra svarbios, reikia pažymėti, kad jos gali būti efektyvios tik tuo atveju, jei jos yra tinkamai įgyvendinamos ir vykdomos. Minėtu atveju laikinosios apsaugos priemonės nebuvo tinkamai ir efektyviai įgyvendintos, be kita ko, šių priemonių netaikymas remiantis vien tuo motyvu, kad atsakovė galės kreiptis į policijos pareigūnus dėl smurtautojo sudrausminimo, yra ydingas. Pastaroji problema pagrindžia, kad teismams ir kitoms institucijoms būtina turėti pakankamai išteklių ir žinių siekiant efektyviai kovoti su smurtu artimoje aplinkoje. Nėra abejonių, kad civilinės teisės priemonės turėtų būti integruotos su kitomis teisės šakomis, pavyzdžiui, su baudžiamąja teise, kad būtų užtikrintas visapusiškas požiūris į smurto prevenciją ir baudžiamąją atsakomybę. Ypatingai svarbu pridurti ir tai, kad baudžiamoji teisė yra kraštutinė priemonė (*lot. ultima ratio*), kurioje įtvirtinami griežčiausi kaltumo įrodinėjimo, kaltinamojo teisių apsaugos standartai ir kad turi būti baudžiama tik taip, kaip nustatyta įstatymu.⁹⁴ Laikinosios apsaugos priemonės, ypač įpareigojimas gyventi skyrium, taikomos civiliniame procese, orientuojasi į teisėtus interesus ir yra susijusios su šeimos teisiniais santykiais. Akivaizdu, kad šios priemonės smurto artimoje aplinkoje atvejais padeda užtikrinti šalių teisėtų interesų apsaugą bei gali užkirsti kelią turtinei ar neturtinei žalai kilti. Pažymėtina, kad smurto prevencijos vaidmuo dažnu atveju tenka ir kitoms institucijoms, tačiau šis faktorius vertinamas kaip pagrįstas ir teisėtas, tuomet, kai kitos teisinės priemonės yra neefektyvios arba jų pritaikymas nėra įmanomas ir kyla būtinybė integruotis į kitas teisės šakas.

Reikėtų išryškinti dar vieną tendenciją, jog laikinųjų apsaugos priemonių institutas civiliniame procese turi trejopą paskirtį: užtikrinti galutinio sprendimo įvykdymą, apsaugoti turtinius ir neturtinius asmens interesus bei užkirsti kelią žalai šiems interesams (prevencinės

⁹² Vilniaus apygardos teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-406-275/2020, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/126322438698895/e2S-406-275/2020>.

⁹³ Vilniaus apygardos teismo 2013 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-29-340/2013, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/261525157982439/2S-29-340/2013>.

⁹⁴ Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė“, *Jurisprudencija*, 19, 2 (2012), 716-723, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57>.

priemonės) bei užtikrinti įrodymus.⁹⁵ Ši laikinoji apsaugos priemonė dažnu atveju taikoma santuokos nutraukimo atvejais dėl sutuoktinio kaltės tuomet, kai reikia apsaugoti vieno iš sutuoktinio ar nepilnamečio asmens interesus nuo patiriamo psichologinio ar fizinio smurto ir tam surenkama pakankamai įrodymų.⁹⁶ Verta pabrėžti, kad tokio pobūdžio bylose, kada nagrinėjant ją egzistuoja su vaiko teisėmis ir teisėtais interesais susijęs elementas, tai yra šeimos teisinių santykių elementas, vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugai skirtinas ypatingas dėmesys, o teismas, nagrinėdamas tokią bylą, yra aktyvus, kiek reikia, kad būtų apsaugotos vaikų teisės ir teisėti interesai.⁹⁷ Taigi, teismų praktikoje vyrauja faktorius, jog teismas nagrinėdamas šeimos bylas, į kurias įtrauktas nepilnametis vaikas, rodo ypatingą aktyvumą ir skiria pirmenybę tam, kad būtų apsaugoti vaiko teisėti interesai. Akivaizdu, kad įpareigojimas gyventi skyrium turi nežymų prevencinį aspektą, kuris padeda sumažinti arba išvengti neturtinių ar turtinių interesų žalos. Išanalizuotuose teismų praktikos motyvuose išvelgiamas probleminis faktorius, jog tokio pobūdžio laikinoji apsaugos priemonė taikoma tik iki teismo sprendimo įvykdymo ir ypatingas dėmesys skiriamas tik tiems atvejams, kuriuose vyrauja grėsmė nepilnamečio interesams.

Apibendrinant galima drąsiai sudaryti išvadą, jog laikinoji apsaugos priemonė – įpareigojimas gyventi skyrium, dažnai taikoma santuokos nutraukimo bylose ir yra orientuota šeimos teisinius santykius bei teisėtų sutuoktinių ir vaikų interesų užtikrinimą tik esant pakankamai įrodymų dėl interesams kylančios žalos. Be kita ko, teismų praktikoje akcentuojamas ypatingas dėmesys būtent vaiko teisėms ir interesams. Taigi, svarbu pažymėti, kad šios priemonės neturi tiesioginio vaidmens užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje, kadangi jų paskirtis – užtikrinti šalių teisėtų interesų apsaugą bei užkirsti kelią žalai.

2.1.2. Uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose

Laikinoji apsaugos priemonė – uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose įtvirtinta CK 3.65 straipsnio 2 dalies 7 punkte. Įtvirtintas reglamentavimas suponuoja, kad šiame CK straipsnyje įtvirtinta laikinoji apsaugos priemonė, tai yra – uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais asmenimis ar – uždraudimas lankytis tam tikrose vietose. Taigi, kaip jau minėta ankstesniame poskyryje ir skyrelyje, laikinosios apsaugos priemonės turi vienodą paskirtį, tik jų taikymas priklauso nuo tam tikrų bylos aplinkybių ir specifikos.

---

⁹⁵ 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 34), *supra* note, 82.

⁹⁶ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-438-186/2009, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/179157107188533/2S-438-186/2009>.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2007, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/47514684682292/3K-3-98/2007>.

Prieš pradedant nagrinėti laikinosios apsaugos priemonės – uždraudimo vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais asmenimis aspektus, būtina išskirti nepilnamečio vaiko sąvoką. Vaiko konceptas tarptautiniu lygmeniu įtvirtintas 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje. Minimoje konvencijoje apibrėžta, kad: „vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau.“⁹⁸ CK pabrėžiama, kad vaikai iki pilnametystės yra prižiūrimi tėvų.⁹⁹ Vadinas, kad už nepilnametį vaiką yra atsakingi būtent jų tėvai, kurie be kita ko, turi tam tikras teises ir pareigas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje nustatyta, kad: „Tėvų teisė ir pareiga yra auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir iki pilnametystės juos išlaikyti.“¹⁰⁰ Tuo tarpu, pastebėta sąsaja tarp Lietuvos Konstitucijoje ir CK reglamentuotų tėvų teisių ir pareigų. CK tėvų valdžios samprata įtvirtinta kiek plačiau, tai yra, kad: „tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje.“ Pateiktos nuostatos rodo, kad CK įtvirtinta tėvų teisių ir pareigų samprata atitinka ir papildo Lietuvos Respublikos Konstitucijoje išdėstytus principus. Abiejose teisiniuose dokumentuose pabrėžiama, kad tėvai turi teisę ir pareigą auklėti vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos ir sudaryti sąlygas visapusiškam vystymuisi. Verta pažymėti, kad tai – pamatinė tėvų valdžios sampratos nuostata.

Konkretizuojant uždraudimą vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais, svarbu paminėti, kad šios normos tikslas – apsaugoti nepilnamečių vaikų interesus iš šeimos santykių kilusiose bylose.¹⁰¹ Teismas gali imtis CK 3.65 straipsnyje nustatytų laikinųjų apsaugos priemonių remdamasis suinteresuotų asmenų prašymu, taip pat ir savo iniciatyva, kai būtina apsaugoti nepilnamečio asmens interesus.¹⁰² Analogiškai kaip ir taikant kitokias laikinąsias apsaugos priemones, tiek iš šių, teismui reikalingi svarūs įrodymai, jog yra pažeidžiami nepilnamečio vaiko teisėti interesai ir reikalinga uždrausti vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais. Reali grėsmė nustatoma, kai vienas iš tėvų arba abu tėvai vengia atlikti savo pareigas auklėti vaiką, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaiku, daro jam žalingą įtaką savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina juo.¹⁰³ Be kita ko, teismų praktikoje sutinkama atvejų, kad ši laikinoji apsaugos priemonė nėra pritaikoma dėl prašymų nepagrįstumo ir prieštaravimo CK 3.156 straipsnyje nustatytai principinei nuostatai, kad tėvai turi lygias teises ir pareigas savo

⁹⁸ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, LRS, žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>.

⁹⁹ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 77.

¹⁰⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 50.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-71-687/2020, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/47405743004632/e3K-3-71-687/2020>.

¹⁰² *Ibid*

¹⁰³ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *op. cit.*

vaikams, nepriklausomai, ar tėvų santuoka nutraukta, ar pripažinta negaliojančia, ar tėvai gyvena skyrium.¹⁰⁴ Taip pat, laikinosios apsaugos priemonės visuomet yra susijusios su tam tikrų teisių suvaržymu, tad teismai pasisako, kad itin svarbu yra apsaugoti šalių interesų pusiausvyrą.¹⁰⁵ Pabrėžiant CK 3.161 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą normą, kad vaikas turi teisę gyventi su tėvais¹⁰⁶ neišvengiamai susiduriama su situacija, kad ši laikinoji apsaugos priemonė pritaikoma gana retai¹⁰⁷ ir naujos teismų praktikos nėra apstu. Akcentuojama, kad teismai civilinėse bylose teismai vadovaujasi vidiniu įsitikinimu – „*laisvo įrodymų vertinimo principu*“¹⁰⁸. Iš to išplaukia aspektas, jog teismas, atsižvelgdamas į savo vidinį įsitikinimą, vienu atveju taiko nagrinėjamą laikinąją apsaugos priemonę, o kitu atveju, esant jų nuožiūra nepakankamai duomenų, pagrindžiančių jos taikymo būtinybę – ne. Neabejotina, kad bet kokių atveju tokio pobūdžio bylose prioritetiškai ginami nepilnamečio asmens teisės ir jo teisėti interesai. Pasitaiko atvejų, kad teismui pakanka įsitikinti, kad tėvo bendravimas su vaiku iki teismo sprendimo priėmimo gali būti žalingas vaiko gerovei, jo fizinei ir psichinei sveikatai.¹⁰⁹ Tokiais atvejais, teismų praktikoje pasisakoma, kad „draudimas atsakovui matytis su sūnumi – geriausiai garantuoja vaiko gerovės ir tinkamo vystymosi apsaugą iki bus išspręstas ginčas tarp šalių [...]“.¹¹⁰ Taigi, uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais, kaip įtvirtinta CK, išryškina teismų prioriteto vaikų teisėms ir teisėtiems interesams svarbą šeimos bylose. Ši priemonė, kuri deja, bet netaikoma dažnai, pabrėžia, kad teismas atsižvelgia į vaiko teises ir interesus, o taikydamas ją, remiasi vidiniu įsitikinimu ir pakankamu ir pagrįstu įrodymų kiekiu dėl vaikui daromos fizinės ar psichinės žalos.

Pastebėta tendencija, kad aktualios ir naujos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, kuomet taikoma laikinoji apsaugos priemonė – uždraudimas vienam sutuoktiniui lankytis tam tikrose vietose, nėra. Viso to priežastis, tikėtina yra dėl reto šios priemonės taikymo. Peržvelgus apygardų teismų nutartis, paminėtina, kad Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 6 d. civilinėje byloje Nr. 2S-1332-343/2013 teismas, taikydamas šią laikinąją apsaugos priemonę, atsižvelgė į aplinkybes bei byloje esančius rašytinius įrodymus, patvirtinančius, kad atsakovas ieškovės atžvilgiu elgiasi žeminančiai, jų santykiai yra įtempti ir konfliktiški, prieš ieškovę naudojamas

---

¹⁰⁴ Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-81-56/2008, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/64424548188911/2S-81-56/2008>.

¹⁰⁵ 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 34), *supra note*, 82.

¹⁰⁶ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 77.

¹⁰⁷ Birutė Kusaitė, „Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bylose, kylančiose iš šeimos teisinių santykių, ypatumai“, (magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2009), 74, <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/05ac1b6f-0b94-422a-b29e-a9e404f710b2/details>.

¹⁰⁸ Vytautas Nekrošius, „Profesorius E. Vaskovskis apie civilinio proceso tikslus ir principus“, *TEISĖ* 102 (2017): 12-13, <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2017~1515161052482/J.04~2017~1515161052482.pdf>.

¹⁰⁹ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-842-492/2009, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/53304893849088/2S-842-492/2009>.

¹¹⁰ *Ibid*

psichologinis ir fizinis smurtas, grasinimai.¹¹¹ Be kita ko, Šiaulių apygardos teismo 2016 m. gruodžio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. E2S-1107-883/2016 išvelgiama panaši praktika dėl uždraudimo vienam iš sutuoktinių lankytis tam tikrose vietose. Minėtoje byloje teismas akcentavo, kad šios laikinosios apsaugos priemonės taikymo pagrindą sudaro tai, kad ieškovės ir jos nepilnametės dukters atžvilgiu atsakovas naudoja fizinį ir psichologinį smurtą, o nepilnametė dukra yra įsibaiminusi ir atsisako bendrauti su atsakovu.¹¹² Taigi, peržvelgus apygardų teismų nutartis, nustatyta, kad ši priemonė dažniausiai taikoma esant žeminantiems ar konfliktiškiems sutuoktinių santykiams, kai yra duomenų apie fizinį ir psichologinį smurtą arba grasinimus.

Apibendrinant galima teigti, kad laikinoji apsaugos priemonė – uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose nėra taikoma dažnai. Teismai skirdami šią laikinąją apsaugos priemonę vadovaujasi įrodymų pakankamumu ir vidiniu įsitikinimu, kas nulemia ne vienodą teismų praktiką. Vis dėlto, atsispindi tendencija, jog tokiose situacijose svarbiausias prioritetas yra nepilnamečio asmens teisės ir teisėti interesai, o sprendimai priimami akcentuojant vaiko gerovę. Dauguma bylų, kuriose taikoma ši priemonė, išvelgiama fizinė ar psichologinė grėsmė vaikui. Šis faktorius yra svarbus, kadangi tai tampa ne tik apsaugos, bet ir prevencinės priemonės dalimi, siekiant išvengti pavojaus vaiko gerovei.

2.1.3. Nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų

Laikinoji apsaugos priemonė – nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų, yra reglamentuota CK 3.65 straipsnio 2 dalies 2 punkte. Vadovaujantis Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencijos 3 straipsnio 1 dalimi, vaiko gyvenamosios vietos nustatymo teisinis reglamentavimas yra grindžiamas prioritetiniu vaiko teisių ir jų interesų apsaugos ir gynimo principu.¹¹³ Vadinasi, jog teismas, sprenddamas šio pobūdžio ginčą ir nustatinėdamas vaiko gyvenamąją vietą, įvertina, su kuriuo iš tėvų vaiko gyvenamosios vietos nustatymas geriau atitiktų jo interesus. Be kita ko, CK 3.174 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, kad jog teismas sprenddamas ginčą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo atsižvelgia ir į vaiko norą, žinoma, jeigu tas noras neprieštarauja jo interesams.¹¹⁴

Pažymėtina, kad tokio pobūdžio laikinosiomis apsaugos priemonėmis šeimos byloje yra siekiama tik laikinai, iki teismo sprendimo priėmimo, užtikrinti, kad būtų kuo mažiau pažeidžiami nepilnamečių vaikų interesai, sureguliuoti ginčo situaciją, o ginčas tarp šalių šioje proceso stadijoje

¹¹¹ Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1332-343/2013, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/86471782445620/2S-1332-343/2013>.

¹¹² Šiaulių apygardos teismo 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1107-883/2016, ETEISMAI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/229433008919039/e2S-1107-883/2016>.

¹¹³ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, *supra note*, 98.

¹¹⁴ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 77.

nėra sprendžiamas.¹¹⁵ Laikinosiomis apsaugos priemonėmis nustatoma ne pastovi gyvenamoji vieta ir bendravimo su vaiku tvarka ateityje, o tik laikina iki kol bus priimtas teismo sprendimas.¹¹⁶ Remiantis Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 28 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. E2S-1906-866/2019 laikinas vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų iki teismo sprendimo byloje priėmimo gali būti taikomas tais atvejais, kai tėvai gyvena skyriumi ir kai vieno iš tėvų elgesys, gyvenimo būdas, kelia grėsmę esminiams vaiko interesams arba jis pagal savo finansinę padėtį negali užtikrinti tinkamų sąlygų vaikui augti ir vystytis.¹¹⁷ Taigi, šia laikinąja apsaugos priemone siekiama tik laikinai sureguliuoti ginčo situaciją, ypatingai didelį dėmesį skiriant vaikų interesams. Pabrėžtina ir tai, kad šios priemonės yra laikinos ir nelemia galutinio sprendimo dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo.

Analizuojant šią laikinąją apsaugos priemonę, verta pabrėžti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. kovo 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-49/2009, yra pasisakęs dėl motyvų, kuriais nustatoma nepilnamečio vaiko gyvenamoji vieta. Teismas priimdamas byloje sprendimą dėl nepilnamečio vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, privalo „įvertinti kiekvieno iš tėvų pastangas ir galimybes užtikrinti teisės normose įtvirtintų pagrindinių vaiko teisių ir pareigų įgyvendinimą, šeimos aplinkos sąlygas, taip pat tėvo (motinos) asmeninius bruožus ir kiekvieno iš jų realią galimybę sudaryti vaikui tinkamas sąlygas augti ir vystytis, vaiko ir tėvo ar motinos tarpusavio santykius ir jų pobūdį, vaiko ir tėvo bei motinos, taip pat brolių ir seserų ryšį, vaiko norus ir kt.“¹¹⁸ Be minėtų faktorių, teismas, nustatydamas vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, taip įvertina vaiko prisirišimo laipsnį prie kiekvieno iš tėvų, brolių, seserų, senelių, kiekvieno tėvo dorovinius ir kitokius asmenybės bruožus, tėvų požiūrį į vaiko auklėjimą, augimą ir tobulėjimą, tėvų dalyvavimą vaiką auklėjant, išlaikant ir prižiūrint iki ginčo atsiradimo, vaiko ir kiekvieno iš tėvų santykius, galimybes sudaryti vaikui tinkamas gyvenimo, auklėjimo ir vystymosi sąlygas.¹¹⁹ Taigi, ši Lietuvos Aukščiausiojo teismo suformuluota praktika leidžia teigti, kad teismai taikydami tokio pobūdžio laikinąją apsaugos priemonę siekia suderinti teisinį reglamentavimą su individualiais atvejais, kad būtų užtikrinti vaiko interesai ir jo gerovė. Neabejotina, kad įvertinama ne tik materialinė gerovė ir gyvenamosios vietos sąlygos, tačiau ne ką mažiau atsižvelgiama į kiekvieno iš tėvų individualias savybes, jų tarpusavio santykius, vaiko prisirišimą ir tėvų dalyvavimą auklėjime.

---

¹¹⁵ Vilniaus apygardos teismo 2020 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-424-866/2020, ETEISMAI, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://eteismai.lt/byla/53130249911079/e2S-424-866/2020>.

¹¹⁶ *Ibid*

¹¹⁷ Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1906-866/2019, ETEISMAI, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://eteismai.lt/byla/200763863460579/e2S-1906-866/2019>.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-49/2009, ETEISMAI, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://eteismai.lt/byla/63851033138884/3K-3-49/2009>.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-192/2009, ETEISMAI, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://eteismai.lt/byla/130811901016988/3K-3-192/2009>.

Teismų praktikoje išryškėja tendencija, kad vienas iš svariausių pagrindų taikyti laikiną apsaugos priemonę, kuri nustatytų nepilnamečio vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, yra fizinio ar psichologinio smurto panaudojimas prieš vieną iš tėvų ar vaiką. Šiam aspektui patvirtinti išanalizuota Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1708-221/2019. Iš bylos aplinkybių matyti, kad motina kreipėsi dėl laikinosios apsaugos priemonės taikymo, kadangi tarp šių šalių nuolat vyksta žodiniai konfliktai dėl vaiko auklėjimo ir priežiūros, vaiko tėvas nuolat grasina ir baugina, kad atims iš jos sūnų.¹²⁰ Šioje byloje tėvas melagingai kreipėsi į policijos komisariatą teigdamas, kad motina sumušė sūnų. Tokie faktoriai patvirtina, kad tėvas naudoja sistemingą psichologinį smurtą su tikslu, kad sūnaus gyvenamoji vieta būtų nustatyta su juo. Teismas išnagrinėjęs šį ginčą pasisakė, kad: „ieškovės paaiškinimai, atsakovo galbūt nepagrįsto ikiteisminio tyrimo pradėjimas leido daryti išvadą, kad, nenustačius šalių nepilnamečio vaiko laikinos gyvenamosios vietos kartu su motina, kol bus priimtas teismo sprendimas, gali nukentėti nepilnamečio vaiko teisės ir interesai, todėl nepilnamečio vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su motina geriausia atitinka jo interesus, teisę turėti saugią, stabilią ir nusistovėjusią aplinką.“¹²¹

Ne mažiau svarbus faktorius, taikant šio pobūdžio laikinąją apsaugos priemonę, yra vaiko pastovios ir stabilios gyvenamosios vietos turėjimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje įtvirtinta, kad aplinkos, kurioje gyvena vaikas, stabilumas yra reikšmingas vaiko psichologinei būklei įtaką turintis veiksnys, todėl kai vaikas daugiau kaip vienerius metus gyvena tam tikroje aplinkoje, jos pakeitimo galimybė turi būti įvertinama ypač atidžiai.¹²² Tarptautinės ir nacionalinės teisės normos užtikrina vaiko šeimos aplinkos apsaugą ir nesant būtino reikalingumo bei aiškaus, pakankamo pagrindo, nenumato vaiko šeimos aplinkos keitimo.¹²³ Aukščiau aptarto teisinio reguliavimo kontekste pažymėtina, kad Alytaus apylinkės teismas 2020 m. sausio 16 d. civilinėje byloje Nr. E2SP-1040-743/2020, rėmėsi būtent šiais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos motyvais ir įvertino, kad nepilnamečio sūnaus gyvenimas ne vienerius metus kartu su motina visiškai atitiks vaiko interesus, garantuos vaiko gerovės ir tinkamo vystymosi apsaugą iki teismo sprendimo priėmimo.¹²⁴ Taigi, iš aptartų aspektų akivaizdu, kad nusistovėjusios ir vaikui įprastos aplinkos keitimas gali sukelti vaikui emocinius išgyvenimus, sukelti didesnę ar mažesnę socialinę

---

¹²⁰ Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1708-221/2019, ETEISMAI, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://eteismai.lt/byla/246268851405783/e2S-1708-221/2019?word=teism%C5%B3%20nutartys%20lat>.

¹²¹ *Ibid*

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-277-969/2019, ETEISMAI, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://eteismai.lt/byla/92245782931752/e3K-3-277-969/2019>.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-320/2006, ETEISMAI, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://eteismai.lt/byla/162271541134894/3K-3-320/2006>.

¹²⁴ Alytaus apylinkės teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2SP-1040-743/2020, ETEISMAI, žiūrėta 2024 m. sausio 27 d., <https://eteismai.lt/byla/249864364937861/e2SP-1040-743/2020>.

bei psichologinę žalą. Be kita ko, svarbu pažymėti, kad įvertinus šį, bene svarbiausią veiksnį, reikia nepamiršti ir kitų, ne mažiau svarbių aspektų, kurie leistų visapusiškai ir teisėtai pritaikyti šią laikinąją apsaugos priemonę. Teismams būtina įvertinti duomenis, jog asmuo, su kuriuo bus nustatoma vaiko gyvenamoji vieta, tinkamai atlieka savo pareigas, nepiktnaudžiauja savo, kaip tėvo ar motinos valdžia, nekelia grėsmės nepilnamečio vaiko gyvybei, sveikatai ar raidai.¹²⁵

Reziumuojant galima teigti, kad laikinoji apsaugos priemonė – nepilnamečio vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų, yra gana dažna, šeimos bylose taikoma apsaugos priemonė. Analizuojant teismų praktiką, pastebima tendencija, kad civilinėse bylose, sprendžiant iš šeimos santykių kilusius ginčus, teikiama pirmenybė nepilnamečių asmenų interesams ir gerovei. Pabrėžtina, kad teismų sprendimuose atsispindi ne tik materialinės sąlygos, bet ir tėvų tarpusavio santykiai, jų asmeninės savybės, dalyvavimas vaiko auklėjime bei tinkamų gyvenimo sąlygų sudarymas. Taigi, ši laikinoji apsaugos priemonė yra ypatingai svarbi, kadangi jos taikymo dėka nepilnamečiams asmenims užtikrinama psichologiškai ir fiziškai saugi bei stabili gyvenamoji vieta.

2.2. Smurto artimoje aplinkoje orderis

Civilinis smurto artimoje aplinkoje apsaugos orderis paprastai suprantamas kaip teisiniai asmens apribojimai, kuriais uždraudžiama asmeniui kontaktuoti su auka, artintis prie jos, būti jos namuose, ieškoti bet kokių ryšių su ja įvairiomis priemonėmis, įskaitant ir kontaktą telefonu ar paštu.¹²⁶ Tai yra teisiniai apribojimai, skirti užtikrinti aukos saugumą ir užkirsti kelią galimam nusikalstamam elgesiui. Galima konkretizuoti, kad bendras orderio taikymo principas yra tas, kad jis gali būti išduotas, siekiant apsaugoti potencialią auką nuo įvairių formų smurto ir realios grėsmės žmogaus svarbiausioms vertybėms. Smurto artimoje aplinkoje orderis gali apimti gyvenimą skyriumi, draudimą bendrauti arba priartėti prie aukos ir kitus apribojimus, kad būtų užtikrinta aukos apsauga.

Smurto artimoje aplinkoje orderis yra neabejotinai svarbi prevencinė priemonė, skirta apsaugoti smurtą patiriantį asmenį nuo neteisėto kėsinosi į jo gyvybę, sveikatą, saugumą ir kitas įstatymo saugomas vertybes. Aukos atskyrimas nuo smurtaujančio individo yra efektyviausia priemonė nuo pakartotinio smurto, kuri gali sustabdyti „smurto ratą“.¹²⁷ Taip pat, pažymėtina, kad

¹²⁵ Alytaus apylinkės teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2SP-1040-743/2020, *supra note*, 124.

¹²⁶ Nikki Hawkins, „Perspectives on Civil Protective Orders in Domestic Violence Cases: The Rural and Urban Divide“, *NIJ Journal* 266 (2010): 4, <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/230410.pdf>.

¹²⁷ Caroline Vaile Wright ir Dawn M. Johnson, „Encouraging Legal Help Seeking for Victims of Intimate Partner Violence: The Therapeutic Effects of the Civil Protection Order“, *Journal of Traumatic Stress* 25 (2021), 676-677, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/jts.21754?casa_token=gHhf8sOjG-sAAAAA:872PEzgtB3kmU5RzuFxFxK7VsVMRtzZNKJ3DHXmZuHh8ESyyF7BduQe0OELxFbcztQaENzfxX-aNBchA.

smurto orderis yra veiksminga priemonė sustabdyti psichologinį smurtą ir sumažinti pakartotinę viktimizaciją ir tolesnio piktnaudžiavimo tikimybę.¹²⁸

Civiliniai smurto artimoje aplinkoje apsaugos orderiai daugelį dešimtmečių yra pagrindinis teisinis atsakas į šeimos smurtą tarptautiniu mastu.¹²⁹ Šie orderiai, skirti apsaugoti nuo smurto artimoje aplinkoje yra būdingi daugumai Europos Sąjungos šalių. Neabejotina, kad kai kuriose šalyse apsaugos orderio sąvoka gali būti susijusi su konkrečia baudžiamąja nuostata, o kitose valstybėse ši sąvoka gali būti vartojama tik kalbant apie vadinamąjį „uždraudimo orderį“, kuriuo smurtą šeimoje patyrusiam asmeniui draudžiama tam tikrą laiką atvykti į šeimos namus.¹³⁰ Taigi, suprantama, kad šio orderio sąvokos nėra tapačios visose orderį taikančiose šalyse. Pavyzdžiui, Prancūzijoje ši priemonė yra žinoma kaip „*ordonnance de protection*“¹³¹ (liet. apsaugos orderis), Danijoje kaip „*tilhold*“¹³² (liet. suvaržymo orderis), Airijoje jis vadinamas „*protection order*“¹³³ (liet. apsaugos orderis), Suomijos teisės aktuose orderis įtvirtintas kaip „*inside-the-family restraining order*“¹³⁴ (liet. šeimos suvaržymo orderis), o Lietuvoje įtvirtintas kaip „*apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis*“.¹³⁵ Vadinasi, kiekviena šalis savo teisės aktuose, reglamentuojančiuose apsaugos orderį, turi įtvirtinusi šios priemonės pavadinimą, kuris gali skirtis nuo kitų šalių pavadinimų, tačiau esmė ir funkcija šio orderio išlieka ta pati.

Taigi, kaip jau ir minėta, smurto artimoje aplinkoje orderiai yra taikomi daugumoje iš Europos Sąjungos valstybių, tačiau susiduriama su tuo, kad šio orderio veiksmingumas dažnai yra prieštaringas dėl nesudarytos vieningos orderio sistemos ir išsiskiriančio jo taikymo skirtingose šalyse. Kaip pavyzdį šiam aspektui reikėtų paminėti Kipro atvejį. Kipre civilinį apsaugos orderį galima pateikti tik šeimos bylose, susijusiose su santuokos nutraukimu, o nutraukus santuoką šis orderis tampa nebegaliojantis.¹³⁶ Taigi, akivaizdu, kad Kipre taikomas apsaugos orderis savo taikymu yra panašus į Lietuvoje taikomas laikinąsias apsaugos priemones, naudojamas santuokos nutraukimo civilinėse bylose. Tuo tarpu Čekijoje policijos pareigūnai yra įgalioti pritaikyti neatidėliotinas apsaugos priemones grėšiant smurto protrūkiams tarp kartu gyvenančių asmenų,

¹²⁸ Judy L. Postmus, „Challenging the Negative Assumptions Surrounding Civil Protection Orders“, *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 22/4 (2007): 352-354, <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0886109907306328>.

¹²⁹ Reinie Cordier ir kt., *supra* note, 12: 804-805.

¹³⁰ Suzan van der Aa, *supra* note, 15: 35-36.

¹³¹ Alexia Delbreil ir kt., „Homicide of women within heterosexual couple in France: Understanding it to better prevent it“, *Bulletin de l'Académie Nationale de Médecine* 206/8 (2022): 2, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S000140792200245X?via%3Dihub>.

¹³² Vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 17. januar 2012 „Lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning“, žiūrėta 2023 m. gruodžio 11 d., <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/201113L00010>.

¹³³ Jessica Doyle ir Monica McWilliams, „Transforming responses to domestic violence in a politically contested environment: The case of Northern Ireland“, *feminists@law* 9/1 (2019): 6, <https://journals.kent.ac.uk/index.php/feministsatlaw/article/view/744>.

¹³⁴ Act on Restraining Orders (898/1998; amendments up to 384/2010 included), FINLEX, žiūrėta 2023 m. gruodžio 10 d., https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980898_20100384.pdf.

¹³⁵ „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra* note, 5.

¹³⁶ Suzan van der Aa, *supra* note, 15: 45.

neatsižvelgiant į tai, ar yra vykdomi baudžiamieji ar civiliniai teisiniai procesai.¹³⁷ Suomijoje orderį gali išduoti apylinkių teismai asmenų, kuriems kyla grėsmė, prašymu arba policijos, socialinių tarnybų ar prokuratūros iniciatyva, jeigu yra pagrįstų duomenų manyti, kad asmuo, kurio atžvilgiu prašoma orderio, gali padaryti nusikaltimą gyvenančiam kartu asmeniui, kelti grėsmę artimojo sveikatai, gyvybei, laisvei ar privatumui.¹³⁸ Verta paminėti, kad Liuksemburge policijos pareigūnai gali šį orderį taikyti tik gavę prokuroro leidimą.¹³⁹ Šiam aspektui verta paminėti ANSAAI įtvirtintą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sąvoką: „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis - prevencinė apsaugos priemonė, kuri skirta smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui apsaugoti ir kuria pilnametis smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo įpareigojamas laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena kartu su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu, nesilankyti šio asmens gyvenamojoje vietoje, nesiartinti prie jo ir kartu su juo gyvenančių pilnamečių asmenų ir (ar) vaikų, nebendrauti, neieškoti ryšių su jais.“ Taigi, tiek Čekijoje, tiek Suomijoje, tiek Lietuvoje pagal ANSAAI įtvirtintą smurto artimoje aplinkoje orderį nebūtina aplinkybė, kad vyktų baudžiamieji ar civiliniai procesai, norint pritaikyti šį orderį, pakanka to, kad nustatomas realus pavojus dėl smurto artimoje aplinkoje. Be kita ko, priešingai nei Liuksemburge, Čekijoje, Suomijoje ir Lietuvoje nereikalingas prokuroro leidimas, kad policijos pareigūnai išduotų apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį.

Konkretizuojant valstybes, įteisinusias smurto artimoje aplinkoje orderį, galima pasakyti, kad tiek Suomija, tiek Danija skiria didelį dėmesį smurto prevencijai ir turi teismų praktikos, taikant smurto artimoje aplinkoje orderį.¹⁴⁰

1998 m. Suomijoje buvo priimtas įstatymas dėl suvaržymo orderio (*angl. Acto n Restraining Orders*)¹⁴¹, kuris buvo pirmoji konkreti teisinė priemonė, skirta smurto artimoje aplinkoje problemai spręsti. Šis įstatymas buvo priimtas dėl sąmoningumo ir susirūpinimo smurtu prieš moteris ir iš būtinybės imtis specialių veiksmų tam užkardyti.¹⁴² Minėtame Suomijos įstatyme įtvirtinta, kad orderis gali būti skiriamas, jeigu asmenys kartu veda bendrą ūkį ir tikėtina,

---

¹³⁷ 2020 m. liepos 14 d. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyriaus analitinė apžvalga 20/35 „Neatidėliotinos smurto artimoje aplinkoje aukų apsaugos orderiai Europos valstybėse“, LRS, žiūrėta 2023 m. gruodžio 7 d., https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=24722.

¹³⁸ Act on Restraining Orders (898/1998; amendments up to 384/2010 included), *supra note*, 134.

¹³⁹ Loi du 8 septembre 2003 sur la violence domestique, LEGILUX, žiūrėta 2023 m. gruodžio 10 d., <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2013/07/30/n1/jo/fr>.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Seimo socialinių reikalų ir darbo komiteto 2021-12-08 papildoma išvada „Dėl Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-1056“, TAR, žiūrėta 2023 m. gruodžio 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1bc8a2f0598c11ecacf0d54306d0ca27?ifwid=g8m7gjq5i>.

¹⁴¹ Tuija Virkki, „At the Interface of National and Transnational: The Development of Finnish Policies against Domestic Violence in Terms of Gender Equality“, *social sciences*, 31, 6/1 (2017): 8, <https://doi.org/10.3390/socsci6010031>.

¹⁴² *Ibid*

kad vienas iš asmenų – agresorius, atsižvelgiant į jo išsakytus grasinimus, ankstesnius nusikaltimus, gali padaryti nusikaltimą asmens, kuris jaučia grėsmę, gyvybei, sveikatai ar laisvei.¹⁴³ Pritaikius šį orderį agresorius negali bendrauti ar kitaip susisiekti ir bandyti susisiekti su nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiuoju asmeniu. Verta paminėti, kad Suomija yra nustačiusi orderio galiojimo laiką iki trijų mėnesių, o už šio orderio ribojimų nesilaikymą asmuo, kuriam pritaikytas orderis, atsako pagal Suomijos Baudžiamąjį kodeksą (*angl. The Criminal Code of Finland*) ir jis gali būti baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki vienerių metų.¹⁴⁴

2012 m. Danijoje įsigaliojo įstatymas dėl draudimo orderio (*dan. Lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning*)¹⁴⁵ administracine tvarka taikymo, kuriame nustatyti trys galimi apsaugos orderiai: apribojimo orderis (*dan. tilhold*), draudžiantis smurtaujančiam asmeniui bendrauti su auka, draudimas lankytis tam tikrose vietose (*dan. opholdsforbud*) ir orderis, kuris uždraudžia būti namuose. (*dan. bortvisning*).¹⁴⁶ Apribojimo orderį policijos pareigūnas gali išduoti, jeigu įtaria, kad galimai šeimoje smurtaujantis asmuo pažeidžia kito asmens ramybę persekiodamas, priekabaudamas žodžiu ar raštu, taip pat, kai keliami grėsmė aukai ir yra realus pagrindas manyti, kad tokie asmens neteisėti veiksmai tęsis ir toliau.¹⁴⁷ Panašiomis sąlygomis išduodamas ir draudimo lankytis tam tikrose vietose orderis. Danijoje uždraudimo būti namuose orderį policijos pareigūnai išduoda, kai įtaria, kad asmuo padarė nusikaltimą prieš savo artimąjį ar šeimos narį.¹⁴⁸ Itin svarbus faktorius, kad visų trijų tipų orderiai gali būti kombinuojami tarpusavyje, jeigu konstatuojama, kad yra kiekvieno iš jų išdavimo pagrindai.¹⁴⁹ Bendravimo uždraudimo orderis ir uždraudimo lankytis tam tikrose vietose orderis yra ilgalaikiai – pirmojo maksimali galiojimo trukmė yra penkeri metai, o antrojo – vieneri metai, be to, jie gali būti pratęsimi išduodant naujus orderius.¹⁵⁰ Danijoje už tyčinį šių orderių nesilaikymą, analogiškai kaip ir Suomijoje, taikoma baudžiamoji atsakomybė ir asmuo gali būti baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki dviejų metų.¹⁵¹

Neabejotina, kad ne tik Danija ir Suomija turi gerosios praktikos smurto artimoje aplinkoje orderio taikymo srityje. Pavyzdžiui, Austrijos teisės aktai taip pat įgalioja policijos pareigūną priimti sprendimą uždrausti smurtautojui bendrauti su auka ir turi teisę iškeldinti jį iš

¹⁴³ Act on Restraining Orders, *supra note*, 134.

¹⁴⁴ The Criminal Code of Finland (39/1889, amendments up to 766/2015 included), FINLEX, žiūrėta 2023 m. gruodžio 12 d., https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039_20150766.pdf.

¹⁴⁵ „Lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning“, *supra note*, 132.

¹⁴⁶ Suzan van der Aa, *supra note*, 15: 46-47.

¹⁴⁷ „Lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning“, *op. cit.*

¹⁴⁸ *Ibid*

¹⁴⁹ 2020 m. liepos 14 d. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyriaus analitinė apžvalga 20/35, *supra note*, 137: 4-5.

¹⁵⁰ 2020 m. liepos 14 d. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyriaus analitinė apžvalga 20/35, *supra note*, 137.

¹⁵¹ „Lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning“, *supra note*, 132.

namų.¹⁵² Pagrindinis principas, kuriuo vadovaujasi valstybės, taikančios smurto artimoje aplinkoje orderį - „kas smurtavo, tas turi išeiti.“¹⁵³ Vadinasi, remiantis šiuo principu, smurtautojas iškeldinamas iš namų, nepaisant to, ar gyvenamasis namas ar butas jam priklauso nuosavybės teise. Galima pabrėžti, kad šis principas yra logiškas, kadangi neabejotina, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais kėsiniama į pagrindines žmogaus teises – gyvybę ir sveikatą. Šiam aspektui būtina pabrėžti, kad prigimtinių žmogaus teisės – teisė į gyvybę, teisė į sveikatą, yra svarbesnės ir persveria subjektyvią žmogaus teisę į nuosavybę.¹⁵⁴

Taigi, apibendrinant galima konstatuoti, kad nors šios apsaugos priemonės yra daugelyje Europos Sąjungos šalių, tačiau jų veikimo efektyvumas ir taikymo principai skiriasi priklausomai nuo kiekvienos valstybės teisinio reguliavimo. Ši apsaugos priemonė yra itin svarbi siekiant užtikrinti aukų, kuriems kyla reali grėsmė dėl smurto artimoje aplinkoje, apsaugą, tačiau neabejotinai svarbesnis faktorius yra orderio praktinis įgyvendinimas.

2.2.1. Orderio ištakos

Tarptautiniu lygmeniu smurtui artimoje aplinkoje ir smurtui prieš moteris ypatingas dėmesys pradėtas skirti jau seniai. 1960-aisiais ir 1970-aisiais Kalifornijoje vykęs judėjimas, kuriuo siekta sukurti saugius namus smurto šeimoje aukoms, paskatino imtis sisteminių pokyčių, tokių kaip naujų įstatymų ieškojimas, finansavimo šaltinių kūrimas, teisėsaugos institucijų švietimas ir visuomenės jautrumo šiems veiksams sukūrimas.¹⁵⁵ Dauguma pirmųjų šių pastangų lyderių buvo moterys, siekiančios padėti kitoms.¹⁵⁶ Paminėtina, kad 1977 m. Kalifornijoje buvo priimti keturi pagrindiniai įstatymų projektai, o vienas iš jų būtent suteikti teismams įgaliojimus priimti laikinus smurto artimoje aplinkoje suvaržymo orderius.¹⁵⁷ 1980-aisiais Kalifornijoje įstatymų leidėjų susirūpinimas dėl smurto artimoje aplinkoje itin išaugo ir 1990-aisiais siūlytini įstatymų projektai, reglamentuojantys smurtą artimoje aplinkoje ir šio fenomeno prevenciją, buvo išties priimti. Priėmus šiuos įstatymus keturiasdešimt aštuonios valstijos priėmė arba atnaujino draudimus, leidžiančius teismams neleisti vyrams smurtauti, priekabiauti ir užpulti moteris, su kuriomis jie gyvena, be kita ko, valstybėse pradėjo plėstis ir apsaugos orderių taikymo

---

¹⁵² Baker McKenzie, *Fighting Domestic Violence – Austria* (JAV, 2021), 3, <https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/europe/austria/topics/4-protection-for-domestic-violence-victims-and-relief-granted>.

¹⁵³ *Ibid*

¹⁵⁴ Justyna Gulbickaja, „Smurto artimoje aplinkoje aspektai ir įstatymo taikymo praktika“, *Mokslinės minties šventė*, (2013), 14-16, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/ec91043c-07ff-44cf-b2ce-b1168d422077/content>.

¹⁵⁵ Elisabeth Kersten, *California's Response to Domestic Violence: A History of Policy Issues and Legislative Actions To Combat Domestic Violence in California*, (California Senate Office of Research, 2003), 9, <https://sor.senate.ca.gov/sites/sor.senate.ca.gov/files/Californias%20Response%20to%20Domestic%20Violence.pdf>.

¹⁵⁶ *Ibid*

¹⁵⁷ Kersten, *supra note*, 155: 9-10.

galimybės.¹⁵⁸ Taigi, 1960-aisiais ir 1970-aisiais Kalifornijoje prasidėjęs judėjimas dėl smurto artimoje aplinkoje ir smurto prieš moteris lėmė svarbius teisinius ir socialinius pokyčius. Šie judėjimai didino visuomenės sąmoningumą bei nepakantumą smurtui. Judėjimai padėjo stiprinti pastangas priimti ir toliau tobulinti įstatymus, skirtus kovai su smurtu artimoje aplinkoje. Šiam aspektui pagrįsti pažymėtina, kad 1994 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Kongresas priėmė Smurto prieš moteris aktą (VAWA), pagal kurį smurtas artimoje aplinkoje tapo nacionaliniu nusikaltimu.¹⁵⁹ Be kita ko, Smurto prieš moteris aktas reikalauja, kad visos Jungtinės Amerikos Valstijos ir jos teritorijos suteiktų „visišką tikėjimą ir pasitikėjimą“ visiems galiojantiems apsaugos orderiams, kuriuos įteisino kitos jurisdikcijos.¹⁶⁰ Pagrindiniai Smurto prieš moteris akto tikslai yra užkirsti kelią smurtiniams nusikaltimams, užtikrinti nusikaltimų aukų poreikius ir pakeisti visuomenės požiūrį į smurtą artimoje aplinkoje.¹⁶¹ Būtina pabrėžti ir tai, kad dauguma įstatymų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje ir šio fenomeno prevencija, yra kilę iš Jungtinių Amerikos Valstijos įstatymų, tame tarpe ir įstatymų, reglamentuojančių apsaugos orderius.¹⁶² Vadinasi, nėra abejonių, jog smurto artimoje aplinkoje prevencija ir jos įgyvendinimui naudojamas orderis tarptautiniu lygmeniu yra įteisintas XX a. antroje pusėje ir šio orderio viena iš iniciatorių yra Jungtinės Amerikos Valstijos.

Be kita ko, svarbus faktorius, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose kreiptis dėl civilinio apsaugos orderio gali asmenys, kuriems kyla rizika dėl smurto artimoje aplinkoje iš tokių asmenų: sutuoktinio/ės; buvusio sutuoktinio/ės; sugyventinio/ės ar buvusio/ios sugyventinio/ės; asmens su kuriuo susitikinėja ar anksčiau susitikinėjo; tėvų; vaiko; brolio; sesers; uošvio, asmens su kuriuo turi bendrą vaiką ar artimus santykius.¹⁶³ Taigi, Jungtinėse Amerikos Valstijose artimos aplinkos sąvoka plati ir netgi asmenys, kurie susitikinėja, ar anksčiau susitikinėjo, yra pripažįstami kaip artima aplinka.

Apibendrinant galima tvirtai teigti, kad smurto artimoje aplinkoje ištakos kilo iš Jungtinių Amerikos Valstijų, o tiksliau, pirmieji judėjimai kovai su smurtu artimoje aplinkoje prasidėjo Kalifornijoje. Jungtinės Amerikos Valstijos inicijavo ypatingo dėmesio skyrimą smurtui artimoje aplinkoje ir smurtui prieš moteris, ko pasėkoje, smurtas artimoje aplinkoje buvo pripažintas

---

¹⁵⁸ R. Emerson Dobash ir Russell P. Dobash, *Women, violence and social change*, (London and New York, 1992), 12, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/088610999300800210>.

¹⁵⁹ Baker McKenzie, *Fighting Domestic Violence Pro Bono Initiative: North and Central America*, (JAV, 2021), 3, <https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/north-and-central-america/usa---california/topics/1legal-provisions>.

¹⁶⁰ Becki Goggins ir Anne Gallegos, *State Progress in Record Reporting for Firearm-Related Background Checks: Protection Order Submissions* (National Center for State Courts, 2016), <https://www.ojp.gov/pdffiles1/bjs/grants/249864.pdf>.

¹⁶¹ Lisa N. Sacco, *The Violence Against Women Act (VAWA): Historical Overview, Funding, and Reauthorization* (Congressional Research Service, 2019), https://www.everycrsreport.com/files/20190423_R45410_672f9e33bc12ac7ff52d47a8e6bd974d96e92f02.pdf.

¹⁶² Baker McKenzie, *op. cit.*, 1.

¹⁶³ Baker McKenzie, *supra note*, 159: 7.

nacionaliniu nusikaltimu ir įvesta efektyvi prevencinė priemonė – smurto artimoje aplinkoje orderis. Smurto artimoje aplinkoje orderis dabar jau taikomas daugumose Europos Sąjungos valstybėse narėse, kas patvirtina, kad tarptautiniai teisės aktai, tarptautinė praktika ir modeliai įkvėpė kitas šalis įgyvendinti veiksmingą prevencinę priemonę – smurto artimoje aplinkoje orderį, kuris atskiria smurtautoją nuo aukos.

2.2.2. Orderio taikymo mechanizmas Lietuvoje

Civilinės apsaugos orderio įdiegimas Lietuvos įstatymuose gali būti veiksminga priemonė, siekiant apsaugoti smurto auką, tačiau kita vertus, reikėtų turėti omenyje ir praktines tokio mechanizmo galimybes.¹⁶⁴ Taigi, Lietuvoje efektyvinant pagalbą ir prevenciją smurto artimoje aplinkoje atvejais, visai neseniai, 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojo smurto artimoje aplinkoje orderis. Anot Žmogaus teisių stebėjimo instituto apsaugos nuo smurto orderio taikymo galimybė užpildo spragą teisiniame reguliavime, kai nėra užtektinai duomenų pradėti ikiteisminį tyrimą, tačiau iš nustatytų aplinkybių matyti, kad asmeniui gali grėsti smurto artimoje aplinkoje pavojus.¹⁶⁵ Taip pat, verta paminėti, kad iki ANSAAĮ pataisos, pagal tuo metu galiojusį ANSAAĮ 5 straipsnį, tais atvejais, kai nustatomas smurto artimoje aplinkoje faktas, skiriamos smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonės: įpareigojimas smurtautojui laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena su smurtą patyrusiu asmeniu bei įpareigojimas smurtautojui nesiartinti prie smurtą patyrusio asmens, nebendrauti, neieškoti ryšių su juo.¹⁶⁶ Akcentuojama, kad ši norma iš esmės nebuvo taikoma praktikoje. Šį teiginį pagrindžia mokslinis tyrimas „Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis“, kuriame vienas iš interviu metu apklaustų respondentų akcentavo, kad neteko girdėti, kad tokios smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonės ir toks mechanizmas apskritai būtų taikytas.¹⁶⁷ Taigi, tai išryškina problemą, kad šios apsaugos nuo smurto priemonės kaip teisės norma egzistavo, tačiau realiai nebuvo taikomos. Autorės nuomone, tai turėjo įtakos tobulinti apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje atsižvelgiant į tarptautinę gerąją praktiką ir įteisinti smurto artimoje aplinkoje orderį.

Analizuojant smurto artimoje aplinkoje orderio taikymo Lietuvoje mechanizmą, būtina pažymėti, kad siekiant apsaugoti nuo tokio pobūdžio smurto pavojų patiriančius asmenis ir esant pakankamai rizikai, jog smurtas artimoje aplinkoje gali būti panaudotas, smurto artimoje aplinkoje

¹⁶⁴ Ilona Michailovič ir kt. *supra note*, 85: 10-11.

¹⁶⁵ 2021-11-29 Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui „Dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-1056“, HRMI, žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d., https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2022/05/Del-Apsaugos-nuo-smurto-AA-istatymo-projekto_ZTSI_2021-11-29.pdf.

¹⁶⁶ „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra note*, 5.

¹⁶⁷ Ilona Michailovič ir kt., *supra note*, 85.

pavojų keliantiems asmenims gali būti skiriamas apsaugos nuo smurto orderis.¹⁶⁸ Taigi, Lietuvos įstatymų leidėjai neabejotinai pabrėžia pakankamą riziką, realią grėsmę, kad būtų pritaikytas smurto artimoje aplinkoje orderis, analogiškai kaip ir kitose Europos Sąjungos šalyse. Pagal ANSAAI 8 straipsnio 2 d. „policijos pareigūnas, gavęs pranešimą apie galimą smurtą artimoje aplinkoje atlieka pavojaus rizikos vertinimą ir sprendimą skirti apsaugos nuo smurto orderį ar neskirti apsaugos nuo smurto orderio priima nedelsdamas, bet ne vėliau kaip per 12 valandų nuo pranešimo apie galimą smurtą artimoje aplinkoje gavimo.“¹⁶⁹ Smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimo kriterijai yra reglamentuoti Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame įsakyme „Dėl smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimo kriterijų nustatymo“. Šiame įsakyme įtvirtinti tokie kriterijai: „*smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo [...] pareigūnų akivaizdoje elgiasi konfliktiškai [...]; gyvenamojoje vietoje, kurioje įvyko įvykis, arba su bent vienu iš konflikte dalyvaujančių pilnamečių asmenų gyvena vaikas (-ai); konfliktas įvyko vaiko (-ų) akivaizdoje; smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo [...] laukiasi, [...] yra neįgalusis [...]; anksčiau dėl to paties pavojų keliančio asmens tuo pačiu arba kitu adresu Policijos registruojamų įvykių registre buvo registruota pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje (per praėjusius 24 mėnesius nors vieną kartą); pavojų keliantis asmuo įtariamas, kaltinamas ar nuteistas dėl smurto artimoje aplinkoje ir (ar) kitos smurtinės ar seksualinės veikos padarymo arba dėl šiame papunktyje nurodytos (-ų) veikos (-ų) padarymo nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas; pavojų keliantis asmuo neseniai [...] paleistas iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietos ar arešto bausmės atlikimo vietos; pavojų keliantis asmuo neblaivus ir (ar) apsvaigęs nuo narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir (ar) vengia tikrintis dėl neblaivumo ar apsvaigimo nuo narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų; pavojų patyręs asmuo neturi prieigos prie ryšio priemonių [...]; įvykis įvyko vienkiemyje [...]; bendroje [...] gyvenamojoje vietoje jie gyvena tik dviese; pavojų keliamam asmeniui išduotas leidimas laikyti ar nešiotis ginklą (-us); pavojų patyręs asmuo bijo, kad [...] artimiausiu metu smurtaus prieš jį ir (arba) prieš kitus kartu gyvenančius asmenis; pavojų patiriantis asmuo ekonomiškai priklauso nuo pavojų keliančio asmens; pavojų patiriančio asmens nuomone, pavojų keliantis asmuo turi priklausomybę nuo narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir (ar) piktnaudžiauja alkoholiniais gėrimais [...]; pavojų keliantis asmuo grasina, kad nusižudys, arba anksčiau ketino nusižudyti; pavojų patiriantis asmuo prašo izoliuoti [...] pavojų keliantį asmenį nuo jo“.¹⁷⁰ Taigi, akivaizdu, kad smurto artimoje aplinkoje*

¹⁶⁸ „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra note*, 5.

¹⁶⁹ *Ibid*

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimo kriterijų nustatymo“, TAR, žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d., <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/94f92270cdea11ed9978886e85107ab2>.

rizikos kriterijų sąrašas yra platus, o tam, kad būtų išduotas smurto artimoje aplinkoje orderis pakanka trijų aukščiau įvardintų kriterijų.¹⁷¹

Be kita ko, analizuojant orderio taikymo mechanizmą, susiduriama su tuo, kad šis orderis nėra ilgalaikis, maksimalus orderio taikymo laikas yra 15 dienų.¹⁷² Žvelgiant iš tarptautinės perspektyvos, galima tvirtai teigti, kad pasirinktas orderio galiojimo laikas Lietuvoje nėra pakankamas, kadangi tokiose šalyse kaip Danija orderis galioja kur kas ilgiau, netgi iki penkerių metų.

Pritaikius smurto artimoje aplinkoje orderį pavojų keliančiam asmeniui kyla įpareigojimai: *“laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu, nesvarbu, kam nuosavybės teise priklauso būstas; nesilankyti smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens gyvenamojoje vietoje, nesvarbu, ar smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo gyvena ar negyvena joje kartu su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu; nesiartinti apsaugos nuo smurto orderyje nustatytu atstumu prie smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens ir kartu su juo gyvenančių pilnamečių asmenų ir (ar) vaikų, gyvenančių aplinkoje, kurioje buvo sukeltas smurto artimoje aplinkoje pavojus; nebendrauti, neieškoti ryšių su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu ir kartu su juo gyvenančiais pilnamečiais asmenimis ir (ar) vaikais.*“¹⁷³ Taigi, smurto orderio mechanizmas sudarytas taip, kad nedelsiant būtų izoliuotas pavojų patiriantis asmuo nuo pavojų keliančio asmens tam, kad neteisėti veiksmai aukos atžvilgiu nesitęstų ir auka būtų apsaugota nuo galimos smurto artimoje aplinkoje rizikos.

Derėtų paminėti, kad Lietuvoje, priešingai nei Danijoje ir Suomijoje, už smurto artimoje aplinkoje orderio sąlygų nesilaikymą kyla administracinė, bet ne baudžiamoji atsakomybė. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 489 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, kad apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio įpareigojimų nesilaikymas užtraukia baudą nuo aštuoniasdešimt iki trijų šimtų dvidešimt eurų.¹⁷⁴ Atsižvelgiant į šios veikos pavojingumą ir tai, kad smurtas artimoje aplinkoje yra viena iš labiausiai paplitusių nusikalstamų veikų Lietuvos visuomenėje, autorės nuomone, už orderio nesilaikymą turėtų būti taikoma griežčiausia - baudžiamoji atsakomybė.

Nepaisant to, kad smurto artimoje aplinkoje orderis turi tam tikrų trūkumų, anot Lietuvos policijos departamento Viešosios tvarkos biuro viršininko pavaduotojo Mindaugo Akelaičio 2023

---

¹⁷¹ „Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimo kriterijų nustatymo““, *supra note*, 170.

¹⁷² „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra note*, 5.

¹⁷³ *Ibid*

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, INFOLEX, žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d., <https://www.infolex.lt/ta/336765>.

m. liepos – rugsėjo mėn. buvo išduoti net 5 468 apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderiai.¹⁷⁵ Atsižvelgiant į šį faktorių, pripažįstama kad tai pozityvus rodiklis, rodantis, kad visuomenė tampa nepakantesnė smurtui artimoje aplinkoje ir mokosi geriau atpažinti jo apraiškas.¹⁷⁶

Reziumuojant galima tvirtinti, jog atsižvelgiant į tarptautinę gerąją praktiką ir tai, kad ankstesnis ANSAAĮ teisinis reguliavimas nebuvo praktiškai įgyvendinamas, nuo 2023 m. liepos 1 d. ANSAAĮ įdiegtas smurto artimoje aplinkoje orderis. Lietuvoje šis orderis yra visiškai naujas įrankis, kuriuo siekiama apsaugoti individą nuo galimo smurto artimoje aplinkoje pavojaus. Smurto artimoje aplinkoje orderis turi tam tikrą mechanizmą, kuris akcentuojasi į rizikos vertinimą, ribotą ir palyginus su kitomis Europos Sąjungos šalimis trumpą orderio galiojimo laiką, bei pakankamai švelnios - administracinės atsakomybės taikymą už orderio įpareigojimų nesilaikymą. Atkreipiant dėmesį į tai, kad per 3 mėnesius buvo išduoti net 5 468 orderiai, tikėtina, kad smurtas artimoje aplinkoje tampa vis ypatingesnis, lengviau atpažįstamas reiškinys ir nėra abejonių, kad visuomenės tolerancija smurtui mažėja.

2.2.3. Apsaugos orderio veiksmingumas

Daugumoje šalių priimtas apsaugos orderis, atskiriantis smurtautoją nuo aukos, yra svarbi priemonė, sprendžiant smurto artimoje aplinkoje problemas. Nepaisant to, literatūroje sutinkama ir kritikų, teigiančių, kad apsaugos orderis yra „tik popieriaus lapas“ ir jo veiksmingumas yra abejotinas sustabdant smurtaujančią asmenį.¹⁷⁷

Verta pažymėti, kad kitose šalyse smurto orderis ir jo veiksmingumas praktikoje pradėtas analizuoti jau seniai. Užsienio šalių autoriai, kad pagrįstų šio fenomeno veiksmingumą yra atlikę ne vieną tyrimą, susijusį su apsaugos orderio taikymu. Daugumoje tyrimų buvo apklausiamos moterys ir jų patirtys, pritaikius šį orderį. Kadangi Lietuvoje apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis buvo priimtas tik 2023 m. liepos 1 d. ir dar nėra aktualių šį reiškinį analizavusių mokslinių straipsnių ir tyrimų, buvo išanalizuoti užsienio autorių moksliniai straipsniai ir atlikti tyrimai. Užsienio tyrimų dėka šiame darbe buvo išskirtas orderio veiksmingumas ir probleminiai aspektai.

Užsienio praktika rodo, kad net ir priėmus atitinkamus įstatymus šiai problemai spręsti, yra psichologinių ir organizacinių kliūčių teikiant kvalifikuotą pagalbą smurto artimoje aplinkoje aukoms.¹⁷⁸ Viena iš jų yra ta, kad užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje, visų pirma, būtina

¹⁷⁵ Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisija, „Savižudybių ir smurto prevencijos komisija: „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis – svarbus proveržis, pereinant prie realios prevencijos““, LRS, žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35436&p_t=286380.

¹⁷⁶ *Ibid*

¹⁷⁷ TK Logan ir kt. „Factors Associated with Separation and Ongoing Violence among Women with Civil Protective Orders“, *J Fam Viol*, 23/5, (2008): 378, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10896-008-9164-9>.

¹⁷⁸ Reinie Cordier ir kt. *supra note*, 12: 114.

nuolatinė prevencija, tačiau policijos pareigūnams sprendžiant šias problemas labiausiai trūksta psichologinių, praktinių žinių ir kompetencijos identifikuoti smurto artimoje aplinkoje formas, sudėtingumą ir kitus niuansus.¹⁷⁹ Pasitaiko atveju, kai būtent toks policijos pareigūnų specifinių žinių trūkumas, sukelia itin sunkių padarinių nukentėjusiems nuo smurto asmenims. Kaip pavyzdį reikėtų paminėti Australijos atvejį, kuomet smurtą patyrusios moterys ne kartą buvo neteisingai identifikuotos kaip agresorės.¹⁸⁰ Analizuojant plačiau šią situaciją, paminėtina, jog moterų partneriai ne retai sumodeliuoja situaciją, piktnaudžiaudami, panaudodami kontrolę, grasinimus, kad moterys būtų pripažintos kaip smurtaujančios jų atžvilgiu.¹⁸¹ Vertinant tokius atvejus, neabejotina, kad atsižvelgiant į tai, kad nuo smurto artimoje aplinkoje neproporcingai dažniau nukenčia moterys, turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, kvalifikacijos kėlimas policijos pareigūnams arba tik tam tikrų, specifinių žinių turinčių pareigūnų priskyrimas prie reagavimo į tokio pobūdžio įvykius. Šie paminėti aspektai galėtų padėti išvengti tokių, itin kritinių klaidų, kuomet smurtą patyręs asmuo pripažįstamas kaip agresorius šeimoje.

Analizuojant kriminologės Ellen Reeves 2020 m. moksliniame straipsnyje esantį tyrimą, kuriame buvo apklausti aštuoni Melburne įsikūrę specialistai, išryškėjo tendencija, jog policijos pareigūnai nesugeba tinkamai identifikuoti, ar moters smurtas prieš vyrą buvo panaudotas kaip gynybos priemonė. Pasak tyrimo apklausto teisininko, policijai atvykus į pranešimą dėl smurto artimoje aplinkoje ir pamačius sužalotą vyrą, jie dės minimalias pastangas, kad suprastų bet kokias esamas įvykio aplinkybes, netiriant šio incidento konteksto ir ilgos bei sistemingos prievartos prieš moterį istorijos.¹⁸² Visi šie minėti aspektai dar kartą pabrėžia, kad vienintelis būdas efektyviai pritaikyti smurto artimoje aplinkoje orderį ir apsaugoti nukentėjusįjį nuo pakartotinės viktimizacijos yra policijos pareigūnų švietimas, mokymų organizavimas arba specialistų - psichologų pasitelkimas, tam, kad būtų tinkamai identifikuota situacija ir veiksmingai apsaugotas smurtą patiriantis asmuo. Be kita ko, darbo autorės nuomone, policijos pareigūnams, reaguojant į tokio pobūdžio įvykius, būtina nepamiršti nuolatinio budrumo ir kiekvieną situaciją vertinti ne kaip šablonišką, o kaip individualią. Atsižvelgiant į tai, kad smurtas artimoje aplinkoje yra visuomeninę reikšmę turinti veika, reikalinga nuodugni situacijos, smurto istorijos analizė ir smulkiausių, tyrimui reikšmingų detalių identifikacija.

Be probleminių smurto orderio aspektų, moksliniuose šaltiniuose sutinkama ir orderio veiksmingumą patvirtinančių faktų. Taigi, remiantis užsienio mokslininkų atliktais tyrimais dėl smurto artimoje aplinkoje orderio efektyvumo, buvo išryškinti orderio veiksmingumą patvirtinantys aspektai:

---

¹⁷⁹ Reinie Cordier ir kt. *supra note*, 12: 114.

¹⁸⁰ Reeves, *supra note*, 13: 92.

¹⁸¹ *Ibid*

¹⁸² *Ibid*

- 80 proc. per metus sumažėjo fizinio smurto atvejų artimoje aplinkoje.¹⁸³
- Pastebėta pakartotinės viktimizacijos mažėjimo tendencija.¹⁸⁴
- Nustatytas sunkių sužalojimų patyrimo masto mažėjimas.¹⁸⁵
- Įrodytas ilgalaikio, sistemingo psichologinio smurto sumažėjimas.¹⁸⁶

Taigi, iš to kyla išvada, kad moterims, kurioms buvo išduoti apsaugos orderiai, buvo žymiai mažesnė tikimybė patirti fizinį ar psichologinį smurtą. Be kita ko, dėl apsaugos orderio išdavimo sumažėjo tolimesnio smurto atvejai, arba šio smurto atvejai nebuvo tokie intensyvūs, nei netaikant apsaugos orderio.

Atlikti tyrimai taip pat išryškina tendenciją, jog nukentėjusieji, gavę apsaugos orderį, nebijo kreiptis į teisėsaugą ir pranešti apie įvairių formų naudotą smurtą jų atžvilgiu ir ateityje.¹⁸⁷ Remiantis tuo, akivaizdu, kad galimas smurto artimoje aplinkoje latentškumo sumažėjimas, kadangi asmenys tampa vis labiau nepakantesni smurtui ir nebebijo kreiptis pagalbos į teisėsaugos institucijas. Šiam aspektui pagrįsti, būtina paminėti 2020 m. Alisa Fant Hayes atliktą tyrimą, kuriame buvo apklausta dešimt moterų, tapusių smurto artimoje aplinkoje aukomis ir kurioms buvo pritaikytas apsaugos orderis. Tyrime dalyvavusios dvi moterys išreiškė teigiamą patirtį, kuri buvo susijusi su policijos pareigūnų kvalifikuota pagalba, o trys akcentavo, kad būtent šis orderis suteikė joms drąsos ginti savo saugumą ir sveikatą.¹⁸⁸ Taigi, neabejotina, kad apsaugos orderis ne tik apsaugo, bet ir skatina nukentėjusiuosius ginti savo sveikatą ir nebijoti kreiptis pagalbos.

Apibendrinant galima teigti, kad apsaugos orderis yra svarbus teisinis įrankis, priimtas daugumoje šalių. Nors kritikai tvirtina, kad jis gali būti tik „popieriaus lapas“, užsienio mokslinių tyrimų rezultatai rodo ir jo neabejotiną veiksmingumą. Atlikti tyrimai patvirtina, kad moterims, gavusioms apsaugos orderį, sumažėjo smurto rizika, be kita ko, pastebėtas ir pakartotinės viktimizacijos bei sunkių sužalojimų patyrimo masto mažėjimas. Svarbus aspektas ir tas, kad asmenys, gavę apsaugos orderį, įgyja didesnę pasitikėjimą kreiptis į teisėsaugą, pranešti apie smurto atvejus ir ginti savo pačių saugumą. Nepaisant šių, teigiamų aspektų, iššūkiai, susiję su policijos pareigūnų kvalifikacija ir nuolatinė prevencija lieka svarbiais veiksniais, siekiant užtikrinti maksimalų šio įrankio efektyvumą. Akivaizdu, kad apsaugos orderis yra tik viena iš smurto artimoje aplinkoje prevencijos sudedamųjų dalių.

¹⁸³ Benitez, McNiel ir Binder, *supra note*, 10: 381-382.

¹⁸⁴ *Ibid*

¹⁸⁵ *Ibid*

¹⁸⁶ Victoria L. Holt, Mary A. Kernic ir Thomas Lumley, PhD, „Civil Protection Orders and Risk of Subsequent Police-Reported Violence“, *JAMA* 288/5, (2002), <https://jamanetwork.com/journals/jama/article-abstract/195163>.

¹⁸⁷ Tami P. Sullivan, Nicole H. Weiss, ir Nicole E. Pugh, „Criminal Protection Orders for Women Victims of Domestic Violence: Explicating Predictors of Level of Restrictions Among Orders Issued“, *Journal of Interpersonal Violence* 36, 1/2 (2017): 646, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0886260517736274>.

¹⁸⁸ Hayes, *supra note*, 11: 52.

3. APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ORDERIO TAIKYMO LIETUVOJE PRAKTIKA

3.1. Tyrimo metodologija

Vienas svarbiausių kiekvieno tyrimo etapų – duomenų rinkimas, nes nuo surinktų duomenų kokybiškumo priklauso ir viso tyrimo kokybė.¹⁸⁹ Toks duomenų rinkimas prasideda tada, kai darbo autorius jau yra nustatęs tyrimo problemą, numatęs tyrimo tikslus, uždavinius, bei išnagrinėjęs su pasirinkta tema susijusią mokslinę literatūrą.¹⁹⁰

Taigi, remiantis aukščiau išdėstyta teorine, teisinių, mokslinių dokumentų analize, buvo nuspręsta atlikti empirinį, kokybinį tyrimą. Kokybiniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas vienas iš empirinių metodų – teismų praktikos analizės metodas. Darbo tikslui pasiekti bei problemai išspręsti buvo atrinktos Lietuvos teismų nutartys, susijusios su skundų dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio paskyrimo nagrinėjimu. Šis tyrimas buvo pasirinktas dėl itin didelio aktualumo, kadangi smurto artimoje aplinkoje orderio teismų praktika Lietuvoje dar nėra nagrinėta. Taip pat, šis apsaugos orderis Lietuvoje yra įsigaliojęs tik nuo 2023 m. liepos 1 d., kas vėlgi suponuoja, kad atliktinas tyrimas yra atitinkantis naujumą ir aktualumą.

Be kita ko, verta paminėti ir išskirtinį tokio tyrimo bruožą – prieinamumo problemą. Šią problemą akcentuoja ir Lietuvos pedagogas, habilituotas socialinių mokslų daktaras Kęstutis Kardelis, kuris savo knygoje, aprašydamas mokslinių tyrimų metodologiją teigia, kad būtina užsigerantuoti prieinamumą legaliu būdu, tai yra, kreiptis į kompetentingą asmenį, ar grupę, galinčią duoti leidimą tirti, o gavus oficialų sutikimą, susitarti su tais žmonėmis, kuriems padedant bus renkami duomenys.¹⁹¹ Vadovaujantis Kęstučio Kardelio išvalgomis, tyrimo prieinamumui pasiekti buvo kreiptasi su rašytiniu prašymu į atsakingą vieno iš Lietuvos teismo pirmininką leisti susipažinti magistro baigiamojo darbo tikslais, su nutartimis, kurios susijusios su smurto artimoje aplinkoje orderio taikymu ir skundų nagrinėjimu. Gavus tokį leidimą iš teismo pirmininko, buvo susipažinta su minėtomis nutartimis ir pasirašytinai įsipareigota neatskleisti asmens duomenų ir kitos teisės aktų saugomos informacijos mokslinių tyrimų rezultatuose, arba ją pakeisti taip, kad būtų negalima nustatyti asmenų tapatybės duomenų, kitos saugotinos informacijos turinio ir kad šie duomenys bei informacija negali būti panaudota kitiems, ne tyrimo tikslams.

Neabejotina, kad darbo autorius, atlikdamas tokio pobūdžio tyrimą, turi maksimaliai garantuoti tiriamųjų konfidencialumą ir anonimiškumą, tai be kita ko, svarbu užtikrinant asmens

---

¹⁸⁹ Liudmila Rupšienė, *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija* (Klaipėdos universitetas, 2007), 5, https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija.

¹⁹⁰ *Ibid*

¹⁹¹ Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (Kaunas, 2002), 106, <https://verslas09.files.wordpress.com/2010/01/mtp.pdf>.

ir organizacijos statusą, prestižą ir žmogiškąjį orumą.¹⁹² Taigi, remiantis tuo, analizuojant Lietuvos teismų nutartis, buvo laikomasi šių etinių principų: pagarbos asmens privatumui principo, konfidencialumo principo, anonimiškumo principo bei teisingumo principo. Analizuojant nutartis ir aprašant problemas buvo siekiama su pagarba išreikšti objektyvią nuomonę. Esant šioms aplinkybėms nutarčių numeriai, tikslūs teismų pavadinimai buvo užkoduoti.

Tyrimo imtis ir atranka: tyrimo atlikimui, gavus leidimą, buvo gautos 34 Lietuvos teismo nutartys, kurios yra koduojamos, kadangi tai yra ne viešo pobūdžio informacija. Taip pat, atrinktos ir teisės portale „INFOLEX“ viešai prieinamos dar 5 aktualios kitų Lietuvos teismų nutartys, kurios vadovaujantis aukščiau minėtais principais taipogi yra koduojamos. Visos teismų nutartys, kurių iš viso analizuojama 39, yra priimtos laikotarpiu nuo 2023 m. liepos mėn. iki 2024 m. vasario mėn. Kodavimas, reikšmingas empiriniam, kokybiniam tyrimui yra pateikiamas lentelėje.

Lentelė Nr. 1. Lietuvos teismų pavadinimų kodavimas ir priimtų nutarčių skaičius.

(Sudaryta darbo autorės)

Lietuvos teismo kodavimas	Nutarčių skaičius
X apylinkės teismas	33
XY apygardos teismas	1
Y apylinkės teismas	3
Y apygardos teismas	1
Z apygardos teismas	1
Iš viso	39

Verta pažymėti, kad atitinkamai, koduojamos ir nutartys. Jos koduojamos skaičiais. Pavyzdžiui:

- X apylinkės teismo nutartis nuo Nr. 1 iki Nr. 33;
- XY apygardos teismo nutartis Nr. 1;
- Y apylinkės teismo nutartis nuo Nr. 1 iki Nr. 3;
- Y apygardos teismo nutartis Nr. 1;
- Z apygardos teismo nutartis Nr. 1.

Tyrimo tikslas: nagrinėjant Lietuvos teismų nutartis, susijusias su smurto artimoje aplinkoje orderio skyrimu, skundų dėl šio orderio nagrinėjimu, įvertinti smurto artimoje aplinkoje orderio taikymo problemas.

Tyrimo objektas: apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio taikymo praktika.

Rezultatų pateikimas: analizės metu gauti duomenys susisteminti, pateiktas tyrimo apibendrinimas ir tyrimui reikšmingos išvados.

¹⁹² Vilma Žydžiūnaitė, *Baigiamojo darbo rengimo metodologija*, (Klaipėdos valstybinė kolegija, 2011), 77, http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Baigiamojo_darbo_metodologija.pdf.

3.2. Orderio skyrimo ir skundų dėl orderio nagrinėjimo analizė

Pradėjus Lietuvos teismų nutarčių, susijusių su skundų dėl smurto orderio nagrinėjimu, analizę, svarbu paminėti ANSAAĮ 9 straipsnyje reglamentuotą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio apskundimo tvarką. Minėtame straipsnyje įtvirtinta, jog tiek pavojų keliantis asmuo, kurio atžvilgiu buvo pritaikytas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis, tiek pavojų patiriantis asmuo, kuriam nebuvo paskirtas minėtas orderis, tokį policijos pareigūno sprendimą per 15 dienų nuo jo priėmimo dienos gali skusti apylinkės teismui per policijos įstaigos padalinį.¹⁹³ Be kita ko, ANSAAĮ 9 straipsnyje reglamentuota ir tai, jog asmuo, nesutinkantis su apylinkės teismo sprendimu, turi teisę apskusti apylinkės teismo sprendimą apygardos teismui.¹⁹⁴ Pažymėtina, kad apygardos teismo nutartis įsigalioja nuo priėmimo dienos ir yra neskundžiama.

Išanalizavus 39 Lietuvos teismų nutartis nustatyta, kad absoliuti dauguma asmenų, kuriems buvo pritaikytas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis buvo vyrai. Surinkti duomenys rodo, kad 36 atvejais iš 39 orderis buvo pritaikytas vyrui ir tik 3 atvejai, kada orderis buvo priimtas moters atžvilgiu.

Nutarčių analizė rodo ir tai, kad pirmasis skundas su prašymu panaikinti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį, buvo pateiktas 2023 m. liepos 4 d. dėl asmens atžvilgiu 2023 m. liepos 1 d. priimto apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio. Taigi, akivaizdu, kad nors orderis įsigaliojo tik 2023 m. liepos 1 d., tačiau nuo pat pirmosios šio orderio įsigaliojimo dienos jis pradėjo aktyviai būti taikomas ir įgyvendinamas praktikoje.

Vyrauja tendencija, jog ne retai apskundus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį, šis skundas teismo būna tenkinamas (žr. Lentelė Nr. 2).

---

¹⁹³ „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra note*, 5.

¹⁹⁴ *Ibid*

Lentelė Nr. 2. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio apskundimas.

(Sudaryta darbo autorės).

Skundą pateikusio asmens lytis	Skundo turinys	Skundų skaičius	Teismo sprendimas	Sprendimų skaičius
Vyras	Panaikinti orderį	36	Skundas tenkinamas	22
			Skundas atmetamas	14
Moteris	Panaikinti orderį	3	Skundas tenkinamas	2
			Skundas atmetamas	1
	Palikti galioti orderį	1	Skundas tenkinamas	-
			Skundas atmetamas	1

Lentelėje pateikti duomenys patvirtina minėtą tendenciją, jog skundai iš tiesų dažnu atveju būna tenkinami. Akivaizdu, kad iš 39 teismams pateiktų skundų, kuriais prašoma orderį panaikinti, 24 buvo tenkinti. Procentine išraiška net 61,5% visų analizuojamų teismo sprendimų, kuriuose buvo apskūstas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis, buvo priimtas sprendimas skundą tenkinti ir orderį panaikinti. Iš lentelėje esančių duomenų taip pat akivaizdu, kad vyrai teismo nutartis skundžia tik norėdami, kad orderis jų atžvilgiu būtų panaikintas. Moterų tarpe taip pat vyrauja skundai, susiję su orderio panaikinimu, tačiau pažymėtinas ir vienas atvejis, kuomet moteris skundė Z apygardos teismo apylinkės teismo nutartį, kurioje pavojų keliančiam asmeniui buvo panaikintas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis, prašydama, minimą teismo nutartį panaikinti ir orderį palikti galioti (Z apygardos teismo nutartis Nr. 1).

Z apygardos nutartį Nr. 1 kaip vienintelę tokio pobūdžio, vertėtų išanalizuoti išsamiau. Paminėtina, kad Z apygardos teismas šioje nutartyje rėmėsi tuo, kad skundo nagrinėjimo metu susiklostė tokia procesinė situacija, kuomet procesinio sprendimo dėl skundo priėmimo metu pavojų keliančiam asmeniui paskirtas orderis jau nebegalioja, todėl apygardos teismas skundo argumentus įvertina ir dėl jų pasisako orderio bei skundžiamos nutarties priėmimui aktualiu laikotarpiu. Pažymima, kad šioje situacijoje buvo nustatyti net šeši smurto artimoje aplinkoje rizikos pavojaus kriterijai, tačiau visgi Z apygardos teismas atmesdamas pareiškėjos skundą, savo

sprendimą motyvavo tuo, kad vien formali pagal teisės aktus situacijos atitiktis nesudaro pagrindo pripažinti, kad orderis išduodamas pagrįstai. Kaip užfiksuota Z apygardos teismo nutartyje Nr. 1 „Įstatymo 8 straipsnio 1 dalis Orderio išdavimą sieja su viena iš būtinųjų sąlygų, t. y. nustatyti, ar yra pakankama rizika, kad smurtas artimoje aplinkoje gali būti panaudotas. Taigi Orderis negali būti išduodamas visais atvejais, be kita ko, kaip jau ir pažymėta, nesant duomenų apie gautą pranešimą apie galimą smurtą artimoje aplinkoje.“ Taigi, įstatymų leidėjas policijos pareigūnui išduoti orderį yra nustatęs du imperatyvius kriterijus: pranešimą apie galimą smurtą artimoje aplinkoje ir nustatytą smurto pavojaus riziką. Daugumoje analizuojamų nutarčių pastebima, kad teismo motyvuose, kuriais panaikinami apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderiai, remiamasi ANSAAĮ 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad būtina sąlyga orderio skyrimui yra pranešimo apie smurtą artimoje aplinkoje gavimas. Šis motyvas akcentuojamas X apylinkės teismo nutartyse Nr. 10, Nr. 11, Nr. 15, Nr. 17, Nr. 22 ir Nr. 35. Iš to išplaukia išvada, kad pagal teismų išaiškinimus, jeigu policijos pareigūnai, gavę pranešimą, kuris nėra klasifikuojamas kaip smurtas artimoje aplinkoje, skiria apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį, jo teisėtumas yra abejotinas, kadangi visuomet turi būti remiamasi aukščiau minėta ANSAAĮ nuostata, kuri reglamentuoja apsaugos nuo smurto orderio skyrimą. Darbo autorės nuomone, gali pasitaikyti ir tokių situacijų, jog pranešus apie kitokio pobūdžio pranešimą, kuris iš pradžių nėra panašus į galimą smurtą artimoje aplinkoje, iki policijos pareigūnams atvykstant, šios aplinkybės gali ir pasikeisti, todėl įvykio klasifikavimas kaip smurtas artimoje aplinkoje negali būti vertinamas kaip viena iš pagrindinių sąlygų, kadangi kiekvieną situaciją reikia vertinti labai individualiai. Pažymėtina ir tai, jog minėtose nutartyse buvo nustatyta smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika, todėl policijos pareigūnai, kurie atvyko į įvykio vietą, gyvai bendravo su abejomis konflikto šalimis ir individualiai įvertinę situaciją skyrė apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį, manytina, pasielgė teisėtai.

Kita pastebima tendencija atsispindi Y apylinkės teismo nutartyse Nr. 1, Nr. 2 ir X apylinkės teismo nutartyse Nr. 1, Nr. 3, Nr. 36. Šiose, nors ir skirtingų teismų nutartyse, galima išvelgti panašius teismo argumentus, nagrinėjant skundą dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio, kuriuo prašoma jį panaikinti. Minėtose nutartyse matoma, kad orderis skundžiamas dėl to, kad asmeniui buvo paskirtas įpareigojimas nebendrauti, neieškoti ryšių ne tik su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu, tačiau kartu ir su juo gyvenančiais nepilnamečiais asmenimis. Asmenys, apskundę tokį orderio pritaikymą, argumentavo, kad jiems teismo nutartimi yra nustatytas bendravimas su vaikais. Teismai, tenkindami skundą, jį motyvavo tuo, kad: „orderyje nustatyti įpareigojimai neatitinka įstatymo reikalavimų ir yra nepagrįsti nagrinėjant konkretų atvejį. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad pareiškėjui yra teismo nustatytas bendravimas su sūnumi ir orderio galiojimas galimai pažeistų vaiko interesus“. Taigi, akivaizdu,

kad remiantis CK nuostatomis ir esant teismo nutarčiais, kuria yra nustatyta asmens bendravimo su vaiku tvarka, teismai, nagrinėdami orderio apskundimą, remiasi vaiko teisių ir jų interesų apsaugos ir gynimo principu, kuris kaip jau minėta ankstesniuose šio darbo skyriuose, yra prioritetas. Analizuojant šį aspektą verta paminėti ir X apylinkės nutartyse Nr. 16, Nr. 17 ir Nr. 26 esantį teismo motyvą: „[...] vien aplinkybė, jog pareiškėjas konfliktuoja su vaiko motina dėl bendravimo su vaiku tvarkos, ir to pasėkoje, šie asmenys yra padidinto jautrumo bei gali jausti neigiamas emocijas vienas kito atžvilgiu, nėra pagrindas taikyti orderį [...]“. Taip pat, pažymėtinas ir X apylinkės teismo nutarties Nr. 5 motyvas: „[...] vien aplinkybė, jog pareiškėjo ir jo sutuoktinės santykiai vykstant skyrybų procesui yra įtempti (konfliktiški) ir to pasėkoje šie asmenys yra padidinto jautrumo bei gali jausti neigiamas emocijas vienas kito atžvilgiu, nėra pagrindas taikyti orderį“. Remiantis šiuo motyvu, neabejotina, jog konfliktai dėl bendravimo su vaiku tvarkos ir konfliktai vykstant skyrybų procesui, pagal teismų praktiką, nėra pakankami taikyti orderį, nepaisant to, kad buvo nustatyta smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika. Neabejotina, kad ginčai dėl bendravimo su vaiku tvarkos ir santuokos nutraukimo yra sprendžiami CK nustatyta tvarka, tačiau tokie teismo argumentai kelia abejonių, ar teismas tinkamai vertina ir supranta konfliktinių santykių potencialią grėsmę. Atsižvelgiant į tai, kad smurtas artimoje aplinkoje yra visuomeninę reikšmę turinti veika ir išsiskiria savo specifiškumu, neturėtų būti ignoruojami ir konfliktai, vykstantys dėl bendravimo su vaiku tvarkos bei skyrybų proceso, remiantis motyvu, kad konflikto šalys yra padidinto jautrumo. Kaip teigiamas pavyzdys pažymėtina X apylinkės teismo nutartis Nr. 6, kurioje pareiškėjo skundas buvo atmestas, argumentuojant tuo, kad: „[...] asmenų santykiai buvo konfliktiški iki santuokos nutraukimo ir tokie patys išliko net ir praėjus gan ilgam laikui tarpui po santuokos nutraukimo [...] savo ruožtu pareiškėjas nenori (negeba) spręsti susidariusios situacijos teisinėmis priemonėmis (pavyzdžiui kreipimasis į teismą) ir savo elgesiu toliau eskaluoja konfliktą, kuris gali peraugti ir į neteisėtus fizinius veiksmus“. Minėtoje nutartyje buvo atsižvelgta į visas galimas rizikas, nepaisant to, kad santuoka jau yra nutraukta ir šioje situacijoje sprendžiamas klausimas dėl pareiškėjo gyvenamosios vietos. Teismas pagrįstai šios situacijos nevertino kaip asmeninių tarpusavio santykių, kuriems orderis neskiriamas, kaip buvo paminėta X apylinkės teismo nutartyje Nr. 10.

Vis dėlto, pažymėtina, kad teismai, nagrinėdami skundus, dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio taikymo, nuodugniai vertina šias aplinkybes:

- Užpildytą klausimyną, kuriame yra užfiksuota smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika;
- Specializuoto pagalbos centro ekspertinio vertinimo pažymą;
- Policijos pareigūnų kūno kameromis fiksuotus vaizdo ir garso įrašus, atliktus reaguojant į konkretų įvykį, bei juose matomas asmenų emocijas, nuotaikas, išsakytus žodžius, įvykio vietos aplinką;

- Asmenų alkoholio kiekio matuokliu nustatytus neblaivumo rodmenis;
- Asmenį charakterizuojančią medžiagą - duomenis iš įtariamųjų, kaltinamųjų ar nuteistųjų registro, administracinių nusižengimų registro duomenis.

Taip pat, verta paminėti, kad teismai, priimdami vienokį ar kitokį sprendimą įvertina, ar asmenų subjektyvius jausmus, pavyzdžiui, baimę, kad prieš jį/ją gali būti fiziškai ar psichologiškai smurtaujama, patvirtina kiti objektyvūs bylos duomenys (X apylinkės teismo nutartis Nr. 12).

Teismų praktikoje pastebima, kad itin atidžiai vertinama pavojų keliančio asmens charakteristika. Pavyzdžiui, X apylinkės teismo nutartyje Nr. 6, paminėti įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro duomenys, kuriuose atsispindi, jog pavojų keliančiam asmeniui buvo pradėti net du ikiteisminiai tyrimai pagal BK 140 str. 2 d., dėl galimo smurto prieš buvusią sutuoktinę, kurie buvo nutraukti. Teismas, nepaisant to, kad ikiteisminiai tyrimai buvo nutraukti, šią aplinkybę vertina, kaip itin reikšmingą ir patvirtinančią asmenų nuolatinius tarpusavio konfliktus.

Pastebėtina tendencija X apylinkės teismo nutartyse Nr. 1, Nr. 4 ir Nr. 33, jog pavojų keliančio asmens ir pavojų patiriančio asmens susitaikymas nėra pagrindas manyti, kad smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika yra išnykusi. Taip pat, kaip motyvuota X apylinkės teismo nutartyje Nr. 4 aplinkybė, jog pareiškėjas gailisi dėl savo veiksmų ir ateityje žada nebekelti konflikto taip pat nėra pagrindas manyti, kad yra išnykusi smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika.

Pasitaiko ne mažai atvejų, kuomet pavojų keliantys asmenys skundžia jiems paskirta apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį, teigdami, kad pritaikius apribojimus, jie neturi, kur gyventi (X apylinkės teismo nutartys Nr. 23, Nr. 30, Nr. 31, Nr. 32) ir netgi liko be reikalingų daiktų – vaistų, drabužių, maisto (X apylinkės teismo nutartis Nr. 23). Teismų, atmetančių tokio pobūdžio skundus pagrindinis motyvas yra toks, kad: „tai, kad [...] jis, pritaikius orderį, liko gyventi be jam būtinų asmeninių daiktų [...] nepaneigia priimto sprendimo skirti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį pagrįstumo, kadangi ši prevencinė apsaugos priemonė, esant susiklosčiusioms aplinkybėms, buvo paskirta pagrįstai, tikslingai bei siekiant šios priemonės tikslų.“ Iš esmės, tokiam teismo motyvui papildyti galima pažymėti ir tai, kad įstatymu smurtą artimoje aplinkoje, dėl jo žalos visuomenei, priskyrus prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų bei esant smurto naudojimo faktui, tam tikram laikotarpiui apriboti smurtautojo nuosavybės teises teisiniu požiūriu yra teisėta ir šis laikinas asmens iškeldinimas neprieštarauja EŽTK, kuri be kitų teisių gina ir nuosavybės teisę.¹⁹⁵

Akcentuotina, jog nėra abejonių, kad smurtas artimoje aplinkoje pasižymi savo ypatingu specifiškumu, kontrole bei formų įvairove. Šį fenomeną pagrindžia X apylinkės teismo nutartis

¹⁹⁵ Gulbickaja, *supra note*, 154: 14-15.

Nr. 18 ir Nr. 25, kurioje teismas itin kruopščiai įvertino nukentėjusiosios būseną ir emocijas bendraujant su policijos pareigūnais. Nukentėjusioji po to, kai policijos pareigūnai informavo, kad pavojų keliantis asmuo bus iškeldintas iš namų 15 parų, pasimetė ir nenorėjo daugiau duoti parodymų prieš savo sugyventinį. Teismas atmesdamas pavojų keliančio asmens skundą argumentavo, kad nukentėjusiosios nenoras duoti parodymus prieš sugyventinį bijant galimų pasekmių, patvirtina smurto artimoje aplinkoje pavojaus riziką. Taigi, galima drąsiai teigti, jog tokie teismo motyvai pagrindžia, kad buvo įvertinta smurto artimoje aplinkoje specifika, baimė, galimas neigiamas poveikis nukentėjusiajai. Šie argumentai be kita ko, atspindi humanišką požiūrį ir objektyvų bei visapusišką teisingo sprendimo priėmimą. Taip pat, kaip ir X apylinkės teismo nutartyje Nr. 18, taip ir kitose, dažnu atveju asmenys, skųsdami jiems pritaikytą smurto artimoje aplinkoje orderį teigia, kad jie fizinio smurto nenaudojo ir buvo kilęs tik žodinis konfliktas. Kaip jau yra žinoma, žodinis – verbalinis konfliktas neabejotinai yra priskiriamas prie psichologinio smurto. Taigi, tokiais atvejais teismų, atmetančių pareiškėjų skundus motyvai dažniausiai būna identiški. Teismai motyvuoja, kad: „Nors įvykio vaizdo ir garso įrašo duomenys patvirtina, kad fizinio smurto požymių nefiksuota, tačiau ši aplinkybė savaime nepaneigia orderio taikymo būtinumo, kadangi ši priemonė skiriama nustačius artimoje aplinkoje ne tik fizinio, bet ir kitokio pobūdžio smurto pavojaus riziką, kaip nagrinėjamu atveju – psichologinio smurto“. Pastebėti dėsningumai įrodo, kad apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis yra tinkama priemonė kovoti su itin sunkiai identifikuojamu psichologiniu smurtu. Šiam aspektui pagrįsti paminėtina Y apygardos teismo nutartis Nr. 1. Iš šios nutarties matyti, kad policijos pareigūnai, atvykę į pranešimą klasifikuojamą kaip „smurtas artimoje aplinkoje“ ir fiksuodami bendravimą su nukentėjusiaja kūno kameromis, nustatė tris smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos kriterijus, nepildydami klausimyno. Tiek Y apygardos teismas, tiek prieš tai skundą nagrinėjęs apylinkės teismas nurodė, kad smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimas neužpildant klausimyno nelaikomas esminiu pažeidimu. Kaip aukščiau minėta, teismai nuodugniai analizuoja policijos pareigūnų kūno kameras, kuriose yra užfiksuota bene svarbiausia ir tiksliausia pirminė informacija. Kūno kamerų vaizdo ir garso įrašuose girdimi ne tik asmenų išsakyti žodžiai, tačiau akivaizdžiai matomos ir pastarųjų emocijos, elgsena, bendra įvykio vietos aplinka, kuri padeda identifikuoti, ar smurto artimoje aplinkoje rizika yra reali. Be kita ko, neabejotinai svarbi tokiose situacijose tampa ir Specializuotų pagalbos centrų ekspertinio vertinimo pažyma, kurioje yra nurodoma, ar yra smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika, ar jos nėra. Nagrinėjamu atveju, ekspertinio vertinimo pažymoje buvo užfiksuota, jog nukentėjusioji yra išsigandusi, jaučiasi nesaugi, bijo sutuoktinio neprognozuojamo elgesio ir yra ne kartą patyrusi sisteminį psichologinį smurtą, bauginimus ir net epizodinį fizinį smurtą. Šioje situacijoje Y apygardos teismas, nutartyje Nr. 1 vienareikšmiškai nutarė atmesti pareiškėjo ir jo advokato skundą, kadangi buvo itin išsamiai

išanalizuoti visi duomenys, kurie buvo pagrįsti visumos šių aplinkybių vertinimu ir objektyvumu. Taigi, iš šio konteksto tampa aišku, kad Y apygardos teismas nutartyje Nr. 1, parodo, jog smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimas turi būti grindžiamas kuo tikslesniais, išsamesniais duomenimis, o ne tik formaliais kriterijais, kaip šiuo atveju – klausimyno pildymu. Svarbu tai, kad teismas atsižvelgia į visas pateiktas aplinkybes ir vertina jas objektyviai, vadovaudamasis faktine situacija.

Analizės metu paaiškėjo, kad ne visuomet remiamasi specializuotų pagalbos centrų ekspertinio vertinimo pažyma, kaip svariu įrodymu įvertinti smurto artimoje aplinkoje riziką. X apylinkės teismo nutartyse Nr. 5, Nr. 7, Nr. 14, Nr. 16 pažymima, kad ekspertinio vertinimo pažymoje padaryta išvada neatitinka faktinių duomenų, kurie nurodyti pačioje išvadoje ir išvada yra prieštaringa. Tokiais atvejais, teismai įvertina pažymoje esantį užpildytą klausimyną ir lygina su pateikta išvada, tai yra, ar yra smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika, ar jos nėra. Minėtose nutartyse pažymėta, jog ekspertinio vertinimo pažymoje įvertinta, kad yra smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizika, tačiau klausimyno turinys yra visiškai priešingas nei pateikta išvada, tad tokiais atvejais šią pažymą teismai vertina kaip ne visiškai išsamią ir prieštaringą.

Atliktas empirinis tyrimas – teismų praktikos analizė, atskleidė apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje taikymo praktikos ir veikimo mechanizmo tendencijas. Akivaizdu, kad esama tiek teigiamų, tiek neigiamų aspektų. Taigi, buvo išskirti šie probleminiai teismų praktikos aspektai:

- Teismų praktika, nagrinėjant skundus, susijusius orderio skyrimu, nėra vieninga, o ne retu atveju ir prieštaringa;
- Net 61,5 % skundų, dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje taikymo, teismų yra tenkinami, o orderiai panaikinami;
- Teismai, remdamiesi vaiko teisių ir jų interesų apsaugos gynimo principais, linkę tenkinti skundus tų asmenų, kuriems teismo sprendimu yra paskirtas bendravimas su nepilnamečiais vaikais ir dėl paskirtų orderio įsipareigojimų jis negali su jais matytis;
- Teismų praktikoje vyrauja tendencija, kad konfliktai, vyksiantys dėl bendravimo su vaiku tvarkos ir esant skyrybų procesui, yra netinkami pagrindai orderio skyrimui, kadangi konflikto šalys esant tokiai situacijai yra padidinto jautrumo;
- Teismai, vertindami orderio teisėtumą, vieną iš būtinųjų orderio skyrimo sąlygų laiko ANSAAĮ 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą, jog policijos pareigūnai privalo būti atvykę pagal pranešimą klasifikuojamą kaip smurtas artimoje aplinkoje.
- Teismų praktikoje asmenų subjektyvius jausmus, pavyzdžiui, baimę, kad prieš jį/ją gali būti fiziškai ar psichologiškai smurtaujama, privalo patvirtinti kiti objektyvūs bylos duomenys;

- Teismai ne visuomet remiasi specializuotų pagalbos centrų ekspertinio vertinimo pažyma, ne retu atveju ją įvertindami kaip prieštaringą ir neišsamią.

Nepaisant aukščiau įvardintų probleminių aspektų, teismų praktikoje nustatytos ir teigiamos tendencijos:

- Teismai nuodugniai išanalizuoja pavojų keliančio asmens charakteristiką, ypačingai susijusią su ankstesniais jų atliktais smurtiniais nusikaltimais;
- Teismai atidžiai vertina policijos pareigūnų, kūno kameromis fiksuotus vaizdo ir garso įrašus iš įvykio dienos, atkreipdami dėmesį į asmenų elgseną ir emocijas;
- Teismai, siekdami apsaugoti pavojų patiriantį asmenį, jo pagrindines, prigimtines teises - teisę į sveikatą ir teisę į gyvybę laiko svarbesnėmis nei subjektinę žmogaus teisę – teisę į nuosavybę.

Taigi, remiantis aukščiau išdėstytais faktais ir teismų praktikos analize, tenka konstatuoti, jog Lietuvoje, nuo 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojusio naujo įrankio kovoti su smurtu artimoje aplinkoje - smurto artimoje aplinkoje orderio, teismų taikymo praktika turi nemažai trūkumų ir yra tobulintina.

Gauti teismų praktikos rezultatai neabejotinai leidžia išskirti pasiūlymus, kaip būtų galima tobulinti teisinį reguliavimą dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio skyrimo. Konkretizuojant tai, siūlytina koreguoti ANSAAĮ 8 straipsnio 2 d., nuostatą, kurioje nurodyta, jog: „Apsaugos nuo smurto orderį 15 dienų laikotarpiui skiria policijos pareigūnas, kai jis gauna pranešimą apie galimą smurtą artimoje aplinkoje [...]“. Teismų praktikos analizė leido identifikuoti problematiką, kad apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio taikymui būtinas pranešimo, kuris klasifikuojamas kaip smurtas artimoje aplinkoje, gavimas. Šio straipsnio nuostata neturėtų orientuotis būtent į pranešimo pobūdį, kadangi kaip jau ir minėta aukščiau ir atsižvelgiant į šios visuomeninę reikšmę turinčios veikos specifiką, iki policijos pareigūnams atvykstant, aplinkybės gali ir pasikeisti, be kita ko, darbo autorės nuomone, auka dėl agresoriaus įbauginimo, norėdama gauti realią pagalbą policijos pareigūnams atvykus, gali pranešti apie įvykį, kuris pirminiais duomenimis gali pasirodyti visai kitokio pobūdžio ir būti neregistruojamas kaip smurtas artimoje aplinkoje. Taigi, siūlytina minėtą ANSAAĮ nuostatą pakeisti ir išdėstyti taip: „Apsaugos nuo smurto orderį 15 dienų laikotarpiui skiria policijos pareigūnas, kai jis atlikęs pavojaus rizikos vertinimą, nustato smurto artimoje aplinkoje pavojaus riziką. [...]“.

Atsižvelgiant į tai, kad pagal teismų praktiką, konfliktai, vykstantys dėl bendravimo su vaiku tvarkos bei esant skyrybų procesui, nėra pakankami orderio skyrimui, motyvuojant tuo, kad asmenys šiuo metu yra padidinto jautrumo, siūlytina teisėjams organizuoti ir sudaryti galimybes dalyvauti specializuotuose mokymuose, orientuotuose į smurto artimoje aplinkoje atpažinimą, specifiką ir tarptautinius standartus. Tokio pobūdžio mokymai, tikėtina, įtakotų teismų praktikos

teigiamus pokyčius, kadangi tai padėtų suvokti smurto artimoje aplinkoje psichologinius ir socialinius aspektus, leistų identifikuoti šio fenomeno specifiką ir atkreipti dėmesį į tarptautinę gerąją praktiką.

IŠVADOS

1. Smurtas artimoje aplinkoje suprantamas kaip bet kokie, artimoje aplinkoje vykstantys neteisėti, tiesioginiai ar netiesioginiai, fiziniai, psichologiniai, seksualiniai ar ekonominio pobūdžio veiksmai, pasireiškiantys prievartiniu, kontroliuojančiu, gąsdinančiu, nerimą, fizinę bei psichinę žalą keliančiu elgesiu. Smurtas artimoje aplinkoje yra sudėtingas reiškinys, kuris išsiskiria ypatingu veikos specifiškumu. Šiame fenomene atsispindi lyčių asimetrija, formų įvairovė. Toks smurtas turi ilgalaikį, neigiamą poveikį smurtą patyrusio asmens fizinei bei emocinei sveikatai.
2. Apsaugai nuo smurto artimoje aplinkoje, ypatingai apsaugai nuo smurto prieš moteris, yra skiriamas ypatingas dėmesys tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Teisės normos, kurios įtvirtinamos nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose, EŽTT teismų sprendimai įrodo, kad smurtas dėl lyties yra diskriminacijos forma, o valstybės turi įsipareigoti užkirsti kelią ir veiksmingai kovoti su smurtu artimoje aplinkoje. Susiduriama su problema, kad nepaisant teigiamos tarptautinės praktikos, Lietuva dar nėra ratifikavusi Stambulo konvencijos ir neišskyrusi BK smurto artimoje aplinkoje kaip atskiros nusikalstamos veikos. Minėti faktoriai be abejonės kelia problemų dėl veiksmingesnės prevencijos ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje priemonių įgyvendinimo valstybėje.
3. Laikinių apsaugos priemonių sąrašas, yra pateiktas CK 3.65 straipsnio 2 dalyje. Vadovaudamasis šiuo straipsniu, teismas, smurto artimoje aplinkoje atvejais, dažniausiai taiko laikinąsias apsaugos priemones, kurios įpareigoja vieną sutuoktinį gyventi skyrium, uždraudžia vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose ir nustato nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų. Paminėtina, kad šios laikinosios apsaugos priemonės taikomos tik santuokos nutraukimo bylose ir tik iki kol bus priimtas galutinis sprendimas, o visų laikinių apsaugos priemonių institutas civiliniame procese turi paskirtį užtikrinti galutinio sprendimo įvykdymą, apsaugoti turtinius ir neturtinius asmens interesus bei užkirsti kelią žalai šiems interesams. Tai suponuoja, kad šios civilinės teisės priemonės nėra tiesiogiai susijusios su smurto artimoje aplinkoje prevencija.
- 3.1. Teismų praktikoje vien kilę nesutarimai ar konfliktai tarp sutuoktinių, ar kiti nepatogumai gyvenant kartu teismams nėra pagrindas taikyti laikinąją apsaugos priemonę – įpareigojimą gyventi skyriumi. Taip pat, nesant byloje surinktų patvirtintų įrodymų dėl nuolatinio, sistemingo ieškovo smurtavimo prieš šeimos narius, uždraudimas ieškovui gyventi ir lankytis gyvenamosios vietos adresu yra aiškinamas kaip pažeidžiantis šalių interesų pusiausvyros principą bei ieškovo teises ir teisėtus interesus. Taigi, ši civilinės teisės priemonė savo paskirtimi galėtų būti veiksminga, tačiau teismų praktikos analizė

leidžia konstatuoti, kad ji nėra efektyvi civilinės teisės priemonė smurto artimoje aplinkoje srityje.

- 3.2. Pastebima tendencija, kad prioritetas yra skiriamas nepilnamečio asmens teisėms ir teisėtiems interesams. Taigi, byloje, kuriose dalyvauja nepilnamečių vaikai, teismai ypatingai kruopščiai įvertina, kad jo teisės nebūtų pažeistos ir būtų priimtas nepilnamečiui palankus sprendimas. Susiduriama su problema, kad laikinoji apsaugos priemonė – uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais yra taikoma itin retai dėl CK 3.161 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos normos, kad vaikas turi teisę gyventi su tėvais.
- 3.3. Laikinoji apsaugos priemonė – nepilnamečio vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų yra dažnai taikoma ir pasižyminti savo efektyvumu. Suformuluota praktika leidžia teigti, kad teismai, taikydami tokio pobūdžio laikinąją apsaugos priemonę siekia suderinti teisinį reglamentavimą su individualiais atvejais, kad būtų užtikrinti vaiko interesai ir jo gerovė. Ši laikinoji apsaugos priemonė yra ypatingai svarbi, kadangi jos taikymo dėka nepilnamečiams asmenims užtikrinama psichologiškai ir fiziškai saugi bei stabili gyvenamoji vieta.
- 4.1. Lietuvoje nuo 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojęs apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis yra svarbi teisinė ir prevencinė priemonė kovoti su smurtu artimoje aplinkoje ir užtikrinti aukų saugumą. Pažymėtina, kad šios priemonės veiksmingumas priklauso nuo daugelio veiksnių: tinkamo teisinio reglamentavimo, policijos pareigūnų bei kitų teisės institucijų aktyvaus susirūpinimo šiuo reiškiniu, tarpinstitucinio bendradarbiavimo su socialinėmis tarnybomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Taigi, akivaizdu, kad apsaugos orderis yra tik viena iš smurto artimoje aplinkoje prevencijos sudedamųjų dalių, galinti prisidėti prie nukentėjusiųjų apsaugos.
- 4.2. Remiantis atliktu empiriniu tyrimu – teismų praktikos analize, daroma išvada, kad apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio taikymo praktika turi nemažai trūkumų.
  - 4.2.1. Teismų praktika, nagrinėjant skundus, susijusius orderio skyrimu, nėra vieninga, o ne retu atveju ir prieštaringa.
  - 4.2.2. Statistika rodo, kad daugiau nei pusė skundų, dėl paskirto apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio, yra tenkinami, o orderiai panaikinami.
  - 4.2.3. Teismai linkę tenkinti skundus asmenų, kuriems teismo sprendimu yra paskirtas bendravimas su nepilnamečiais vaikais ir dėl paskirtų orderio įsipareigojimų jis negali su jais matytis.
  - 4.2.4. Teismai dažnu atveju konfliktus, vykstančius dėl bendravimo su vaiku tvarkos ir esant skyrybų procesui, vertina nepakankamus orderio skyrimui, motyvuodami tuo, kad konflikto šalys yra padidinto jautrumo.

- 4.2.5. Teismų praktikoje, vertinant orderio teisėtumą, ypatingai atsižvelgiama į ANSAAI 8 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą, kurioje atsispindi, kad policijos pareigūnai privalo būti atvykę pagal pranešimą klasifikuojamą kaip smurtas artimoje aplinkoje.
- 4.2.6. Nepaisant šių faktorių, savaime nėra paneigiamas ir orderio veiksmingumas, kadangi teismai, siekdami priimti teisingą sprendimą, nuodugniai ir objektyviai įvertina įvykio aplinkybes, analizuoja pavojų keliančio asmens charakteristiką dėl galimo tolimesnio neigiamo poveikio pavojų patiriančiam asmeniui, vertina policijos pareigūnų fiksuotus vaizdo ir garso įrašus iš įvykio dienos, atkreipdami dėmesį į asmenų elgseną ir emocijas. Teismai, be kita ko, teisę į sveikatą ir teisę į gyvybę, kuri gali būti pažeista smurto artimoje aplinkoje atvejais, laiko svarbesne nei teisę į nuosavybę.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina koreguoti ANSAAĮ 8 straipsnio 2 dalies nuostatą ir ją išdėstyti taip: „Apsaugos nuo smurto orderį 15 dienų laikotarpiui skiria policijos pareigūnas, kai jis, atlikęs pavojaus rizikos vertinimą, nustato smurto artimoje aplinkoje pavojaus riziką. [...]“.
2. Siūlytina teisėjams organizuoti ir sudaryti galimybes dalyvauti specializuotuose mokymuose, orientuotuose į smurto artimoje aplinkoje atpažinimą, specifiką ir tarptautinius standartus. Tokio pobūdžio mokymai, tikėtina, įtakotų teismų praktikos teigiamus pokyčius, kadangi tai padėtų suvokti smurto artimoje aplinkoje psichologinius ir socialinius aspektus, leistų identifikuoti šio fenomeno specifiką ir atkreipti dėmesį į tarptautinę gerąją praktiką.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. LRS. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
2. „Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence“. CETS 210. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d. <https://rm.coe.int/168008482e>.
3. „Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims“. LRS. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.25227?jfwid=rivwzvpgv>.
4. „1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija“. LRS. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>.
5. „2009 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl smurto prieš moteris panaikinimo“. EUR-lex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 21 d. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009IP0098\(01\)&from=LT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009IP0098(01)&from=LT).
6. „2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR“. EUR-lex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>.
7. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“.
8. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“.
9. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“.
10. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“. INFOLEX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d. <https://www.infolex.lt/ta/336765>.
11. „The Criminal Code of Finland (39/1889, amendments up to 766/2015 included)“. FINLEX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 12 d. https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039_20150766.pdf.
12. „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111665/asr>.
13. „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2024 m. kovo 9 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d8457e12a5fb11ecaf79c2120caf5094/asr>.
14. „Vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 17. januar 2012 „Lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning““. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 11 d. <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/201113L00010>.

15. „Loi du 8 septembre 2003 sur la violence domestique“. LEGILUX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 10 d. <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2013/07/30/n1/jo/fr>.
16. „2023 m. birželio 20 d. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas Nr. 5-V-506 „Dėl policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje ir sprendimo dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderio priėmimo, jo vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašo“ patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a00bc0210fa111ee9ac6bb8cb9c06455?jfwid=-117zm6mji>.
17. „Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimo kriterijų nustatymo““. TAR. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/94f92270cdea11ed9978886e85107ab2>.
18. „Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl smurto artimoje aplinkoje pavojaus rizikos vertinimo kriterijų nustatymo““. TAR. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/94f92270cdea11ed9978886e85107ab2>.
19. „Act on Restraining Orders (898/1998; amendments up to 384/2010 included)“. FINLEX. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 10 d. https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980898_20100384.pdf.
20. „2021-11-29 Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui „Dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIYP-1056““. HRMI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d. https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2022/05/Del-Apsaugos-nuo-smurto-AA-istatymo-projekto_ZTSI_2021-11-29.pdf.
21. „Lietuvos Respublikos Seimo socialinių reikalų ir darbo komiteto 2021-12-08 papildoma išvada „Dėl Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIYP-1056““. TAR. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 11 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1bc8a2f0598c11ecacf0d54306d0ca27?jfwid=g8m7gjq5i>.

Specialioji literatūra:

22. Ashworth, Andrew ir Jeremy Horder. *Principles of criminal law, seventh edition*. OXFORD, 2013. https://aghalibrary.com/storage/books/1609402608_AghaLibrary.pdf.
23. Chapman, Anna ir Catherine Monk. *American Journal of Psychiatry*. American Psychiatric Association: 2015. <https://ajp.psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.ajp.2015.15070853>.
24. Chometauskas, Gintaras, Edita Dereškevičiūtė ir Dovilė Murauskienė. *Smurtas artimoje aplinkoje, atpažinimas, pagalba, prevencija*. Vilnius: Žmogaus studijų centras, 2017.

25. Cordier, Reinie, Donna Chung, Sarah Wilkes-Gillan ir Renée Speyer. „The Effectiveness of Protection Orders in Reducing Recidivism in Domestic Violence: A Systematic Review and Meta-Analysis“. *TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE* 22/4 (2021): 825. https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1524838019882361?casa_token=OofVOHuuLK4AAAAA:q4fpqsEBssZTZGL3YS-bWsk88UzvMCpC_6pv6Rcjt23NTJjz6gOHKLCR2LU94KGnOnwfo17itD0.
26. Čaplikienė, Laimutė ir Vilius Velička. „Smurto artimoje aplinkoje užkardymo praktika Lietuvoje ir Norvegijoje“. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai* 19, 1 (2017): 51-52. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2017~1520501930098/J.04~2017~1520501930098.pdf>.
27. Černevičiūtė, Sigita ir Monika Kareniauskaitė. *Pati kalta? Smurto prieš moteris istorija XX a. Lietuvoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2021.
28. Delbreil, Alexia, Mélanie Voyer, Ghina Harika-Germaneau, Nemathollah Jaafari, Armand Chatard, G. Joly-Coz. „Homicide of women within heterosexual couple in France: Understanding it to better prevent it“. *Bulletin de l'Académie Nationale de Médecine* 206/8 (2022): 2. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S000140792200245X?via%3Dihub>.
29. Dobash, R. Emerson ir Russell P. Dobash. *Women, violence and social change*. London and New York, 1992. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/088610999300800210>.
30. Doyle, Jessica ir Monica McWilliams. „Transforming responses to domestic violence in a politically contested environment: The case of Northern Ireland“. *feminists@law* 9/1 (2019): 6. <https://journals.kent.ac.uk/index.php/feministsatlaw/article/view/744>.
31. „Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas, įtariamus (kaltinamus) asmenis, nusikalstamų veikų padarymu, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje“. Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM. Žiūrėta 2024 m. vasario 20 d. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10856&datasource=91720.
32. „Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje“. Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM. Žiūrėta 2024 m. vasario 20 d. https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10855&datasource=91691.
33. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos Lygių galimybių ir nediskriminavimo komiteto sekretoriatas, *STAMBULO KONVENCIJA – VEIKSMINGA PRIEMONĖ*

- SIEKIANT PANAIKINTI SMURTA DĖL LYTIES*: Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo vadovas parlamentarams (Europos taryba, 2019). <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2023/2023-HandbookIstanbulConvention-LT.pdf>.
34. Fant Hayes, Alisa. „Female Domestic Violence Victims' Perceptions of the Effectiveness of Protective Orders“. Daktaro disertacija, Walden University, 2020. <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=11401&context=dissertations>.
35. Fedosiuk, Oleg. „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė“. *Jurisprudencija* 19, 2 (2012), 716-723. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57>.
36. Goggins, Becki ir Anne Gallegos. *State Progress in Record Reporting for Firearm-Related Background Checks: Protection Order Submissions*. National Center for State Courts, 2016. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/bjs/grants/249864.pdf>.
37. Gulbickaja, Justyna. „Smurto artimoje aplinkoje aspektai ir įstatymo taikymo praktika“. *Mokslinės minties šventė*, (2013), 14-16. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/ec91043c-07ff-44cf-b2ce-b1168d422077/content>.
38. Han Almiş, Behice Funda Gümüştas ir Emel Koyuncu Kütük. „Effects of Domestic Violence Against Women on Mental Health of Women and Children“. *Current Approaches in Psychiatry*, 12(2) (2020): 235-236. http://www.cappsy.org/archives/vol12/no2/cap_12_02_06_en.pdf.
39. Hawkins, Nikki. „Perspectives on Civil Protective Orders in Domestic Violence Cases: The Rural and Urban Divide“. *NIJ Journal* 266 (2010): 4. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/230410.pdf>.
40. „Išmoktas bejėgiškumas ir jo priežastys“. Vilniaus moterų namai. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d. <https://www.vmotnam.lt/metodine-informacija/ismoktas-bejegiskumas-ir-jo-priezastys/>.
41. Jakštienė, Ramunė. „Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:36358667/datastreams/MAIN/content>.
42. Jarutienė, Liubovė ir Ilona Laurinaitytė. „Pakartotinio smurto prieš intymų partnerį rizikos valdymas probacijos tarnyboje: praktikos Lietuvoje ir užsienio šalyse apžvalga“.

- Kriminologijos studijos* 11, (2023): 12. <https://www.zurnalai.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/33517>.
43. Jurkšaitė, Malvina ir Sima Butkutė. „Smurtas šeimoje: smurtas prieš moterį“. *Tiltas į ateitį* 1(7) (2013): 52-53. https://www.researchgate.net/profile/Indre-Huseynova/publication/340233431_Indre_Kireliene_Socioeducacinis_darbas_iseivijos_bendruomeneje_Social_work_in_non-native_land_community/links/5e7e0a55a6fdcc139c09abd9/Indre-Kireliene-Socioeducacinis-darbas-iseivijos-bendruomeneje-Social-work-in-non-native-land-community.pdf#page=52.
44. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas, 2002. <https://verslas09.files.wordpress.com/2010/01/mtp.pdf>.
45. Kersten, Elisabeth. *California's Response to Domestic Violence: A History of Policy Issues and Legislative Actions To Combat Domestic Violence in California*. California Senate Office of Research, (2003). <https://sor.senate.ca.gov/sites/sor.senate.ca.gov/files/Californias%20Response%20to%20Domestic%20Violence.pdf>.
46. Kudinavičiūtė - Michailovienė, Inga. *Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/70362734-2b59-4cdb-856f-259bffb3bc4c/content>.
47. Kusaitė, Birutė. „Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bylose, kylančiose iš šeimos teisinių santykių, ypatumai“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2009). <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/05ac1b6f-0b94-422a-b29e-a9e404f710b2/details>.
48. L. Holt, Victoria, Mary A. Kernic ir Thomas Lumley. „Civil Protection Orders and Risk of Subsequent Police-Reported Violence“. *JAMA* 288/5, (2002). <https://jamanetwork.com/journals/jama/article-abstract/195163>.
49. L. Postmus, Judy, Gretchen L. Hoge, Jan Breckenridge, Nicola Sharp-Jeffs ir Donna Chung. „Economic Abuse as an Invisible Form of Domestic Violence: A Multicountry Review“. *Trauma, Violence & Abuse* 21, 2 (2020): 227-424. <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1524838018764160>.
50. L. Postmus, Judy. „Challenging the Negative Assumptions Surrounding Civil Protection Orders“. *Affilia: Journal of Women and Social Work* 22/4 (2007): 352-354. <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0886109907306328>.

51. Logan, TK, Robert Walker, Lisa Shannon ir Jennifer Cole. „Factors Associated with Separation and Ongoing Violence among Women with Civil Protective Orders“. *J Fam Viol*, 23/5, (2008): 378. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10896-008-9164-9>.
52. McKenzie, Baker. *Fighting Domestic Violence – Austria*. JAV, 2021. <https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/europe/austria/topics/4-protection-for-domestic-violence-victims-and-relief-granted>.
53. McKenzie, Baker. *Fighting Domestic Violence Pro Bono Initiative: North and Central America*. JAV, 2021. <https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/north-and-central--america/usa---california/topics/1legal-provisions>.
54. Michailovič, Ilona, Svetlana Justickaja, Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Kalpokas, Evaldas Visockas. *Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2019. <https://www.lituanistika.lt/content/88527>.
55. Michailovič, Ilona. „Kai kurie smurto artimoje aplinkoje aspektai socialinės kultūrinės lyties požiūriu“. *Kriminologijos studijos* 2 (2014): 155. https://www.researchgate.net/publication/290985434_Kai_kurie_smurto_artimoje_aplinkoje_aspektai_socialines_kulturines_lyties_poziuriu.
56. N. Sacco, Lisa. *The Violence Against Women Act (VAWA): Historical Overview, Funding, and Reauthorization*. Congressional research service, 2019. https://www.everycrsreport.com/files/20190423_R45410_672f9e33bc12ac7ff52d47a8e6bd974d96e92f02.pdf.
57. Nekrošius, Vytautas. „Profesorius E. Vaskovskis apie civilinio proceso tikslus ir principus“. *TEISĖ* 102 (2017): 12-13. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2017~1515161052482/J.04~2017~1515161052482.pdf>.
58. P. Sullivan, Tami, Nicole H. Weiss, ir Nicole E. Pugh. „Criminal Protection Orders for Women Victims of Domestic Violence: Explicating Predictors of Level of Restrictions Among Orders Issued“. *Journal of Interpersonal Violence* 36, 1/2 (2017): 646. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0886260517736274>.
59. Rakovec-Felser, Zlatka, „Domestic violence and abuse in intimate relationship from public health perspective“. *Health Psychology Research* 2/1821 (2014): 63. <https://healthpsychologyresearch.openmedicalpublishing.org/article/22398>.
60. Reeves, Ellen. „Family violence, protection orders and systems abuse: views of legal practitioners“. *CURRENT ISSUES IN CRIMINAL JUSTICE* 32/1, (2020): 92. https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10345329.2019.1665816?casa_token=OA

[FKiDkoktoAAAAA:jpLvIzDEIN503_m5lrbQs1ilcF_ktYy36UZuGMOmRXFjwPwh5zDAA5ocbFovGXSwaNoub3aWQnkd.](https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija)

61. Rupšienė, Liudmila. *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėdos universitetas, 2007. https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija.
62. Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisija. „Savižudybių ir smurto prevencijos komisija: „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis – svarbus proveržis, pereinant prie realios prevencijos““. LRS. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 19 d. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35436&p_t=286380.
63. Smurtas artimoje aplinkoje“. Oficialios statistikos portalas. Žiūrėta 2024 m. vasario 4 d. https://osp.stat.gov.lt/paieska?p_p_id=101&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&_101_struts_action=%2Fasset_publisher%2Fview_content&_101_assetEntryId=11884719&_101_type=content&_101_urlTitle=2024-01-31-i-smurtas-artimoje-aplinkoje&redirect=%2Fpaieska%3Fq%3Dsmurtas%2520artimoje%2520aplinkoje.
64. Stark, Evan. *Coercive control: how men entrap women in personal life*. USA: Oxford University Press, 2007. https://www.scribd.com/document/424174038/Interpersonal-Violence-Evan-Stark-Coercive-Control-How-Men-Entrap-Women-in-Personal-Life-Oxford-University-Press-USA-2007?utm_medium=cpc&utm_source=google_search&utm_campaign=Scribd_Google_DSA_NB_RoW_UGC&utm_adgroup=Documents&utm_term=&utm_matchtype=&utm_device=c&utm_network=g&gclid=CjwKCAiAmZGrBhAnEiwAo9qHifbz96CNex6mP0HGuw42im7eyouQgyaCaUhqDhyYsxRLuBA87x2JyBoCTYUQAvD_BwE.
65. Stark, Evan. *Re-presenting battered women: coercive control and defence of liberty*. Les Presses de L'Universite du Quebec, 2012. https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf.
66. Stulginskienė, Lolita. *Smurtas artimoje aplinkoje*. Trakai: Lietuvos policijos mokykla, 2014.
67. T Benitez, Christopher, Dale E McNiel ir Renée L Binder. „Do Protection Orders Protect?“. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law* 38, (2010), 385. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20852224/>.
68. Tamošiūnienė, Egidija ir Inga Kudinavičiūtė – Michailovienė. *Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismo sprendimų vykdymo ypatumai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

69. Vaigė, Laima. „Smurto prieš moteris prevencija: nacionalinės teisės spragos“. *Jurisprudencija* 23(1) (2016): 105-106. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4487>.
70. Vaile Wright, Caroline ir Dawn M. Johnson. „Encouraging Legal Help Seeking for Victims of Intimate Partner Violence: The Therapeutic Effects of the Civil Protection Order“. *Journal of Traumatic Stress*, 25 (2021), 676-677. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/jts.21754?casa_token=gHhf8sOjG-sAAAAA:872PEzgtB3kmU5RzuFxFxK7VsVMRtzZNKJ3DHXmZuHh8ESyyF7BduQe0OELxFbcztQaENZfxX-aNBchA.
71. Van der Aa, Suzan, Johanna Niemi, Lorena Sosa, Ana Ferreira ir Anna Baldry. *Mapping the legislation and assessing the impact of protection orders in the European Member States*. EU Poems Project, The Netherlands, 2015. <http://poems-project.com/wp-content/uploads/2015/04/Intervict-Poems-digi-1.pdf>.
72. Vasiliauskaitė, Zuzana. *Šeimoje patirto smurto padariniai bio-psicho-socialinei asmens sveikatai. Mušamos moters sindromas*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2013. https://www.researchgate.net/profile/Zuzana-Vasiliauskaite/publication/341214726_Seimoje_patirto_smurto_padariniai_bio-psicho-socialinei_asmens_sveikatai_Musamos_moters_sindromas/links/5eb4121092851cbf7fae61dd/Seimoje-patirto-smurto-padariniai-bio-psicho-socialinei-asmens-sveikatai-Musamos-moters-sindromas.pdf.
73. Virkki, Tuija. „At the Interface of National and Transnational: The Development of Finnish Policies against Domestic Violence in Terms of Gender Equality“. *social sciences*, 31, 6/1 (2017): 8. <https://doi.org/10.3390/socsci6010031>.
74. Walker, Lenore. *The battered women syndrome*. New York: Springer publishing company, 2009. https://www.google.lt/books/edition/The_Battered_Woman_Syndrome_Third_Editio/SX4fDoqCdhcC?hl=en&gbpv=0
75. Žydžiūnaitė, Vilma. *Baigiamojo darbo rengimo metodologija*. Klaipėdos valstybinė kolegija, 2011. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Baigiamojo_darbo_metodologija.pdf.
76. Žukauskienė, Rita. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
77. 2020 m. liepos 14 d. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyriaus analitinė apžvalga 20/35. „Neatidėliotinos

smurto artimoje aplinkoje aukų apsaugos orderiai Europos valstybėse“. LRS. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 7 d. https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=24722.

Teismų praktika:

78. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 9 d. sprendimas byloje Opuz prieš Turkiją (Nr. 33401/02)“. HUDOC. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 30 d. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-92945%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-92945%22]}).
79. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. kovo 26 d. sprendimas byloje Valiulienė prieš Lietuvą (Nr. 33234/07)“. Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus Teisių Teisme. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 4 d. http://rv-atstovas-eztt.lt/uploads/VALIULIENE_2013_sprendimas.pdf.
80. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-71-687/2020. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/47405743004632/e3K-3-71-687/2020>.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-277-969/2019. ETEISMAI. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/92245782931752/e3K-3-277-969/2019>.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-192/2009. ETEISMAI. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/130811901016988/3K-3-192/2009>.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-49/2009. ETEISMAI. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/63851033138884/3K-3-49/2009>.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2007. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/47514684682292/3K-3-98/2007>.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-320/2006. ETEISMAI. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/162271541134894/3K-3-320/2006>.
86. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-406-275/2020. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/126322438698895/e2S-406-275/2020>.
87. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-424-866/2020. ETEISMAI. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/53130249911079/e2S-424-866/2020>.

88. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1906-866/2019. ETEISMAI. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/200763863460579/e2S-1906-866/2019>.
89. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1673-392/2019. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/134378329452065/e2S-1673-392/2019?word=uab%20tanagra>.
90. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-366-866/2019. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/254788626642284/e2S-366-866/2019>.
91. Vilniaus apygardos teismo 2013 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-29-340/2013. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/261525157982439/2S-29-340/2013>.
92. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugpjūčio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-842-492/2009. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/53304893849088/2S-842-492/2009>.
93. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-438-186/2009. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/179157107188533/2S-438-186/2009>.
94. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-81-56/2008. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/64424548188911/2S-81-56/2008>.
95. Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1708-221/2019. ETEISMAI. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/246268851405783/e2S-1708-221/2019?word=teism%C5%B3%20nutartys%20lat>.
96. Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1332-343/2013. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/86471782445620/2S-1332-343/2013>.
97. Šiaulių apygardos teismo 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-1107-883/2016. ETEISMAI. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/229433008919039/e2S-1107-883/2016>.
98. Alytaus apylinkės teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2SP-1040-743/2020. ETEISMAI. Žiūrėta 2024 m. sausio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/249864364937861/e2SP-1040-743/2020>.

99. 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga, AB-47-1. LAT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 25 d. <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/audziamuju-bylu-apzvalgos/68>.
100. 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 34). LAT. Žiūrėta 2023 m. gruodžio 4 d. <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos/67>.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjama tema yra „Apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje civilinės teisės priemonėmis“. Darbo objektas yra įvardijamas kaip apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje, taikant civilinės teisės priemones. Darbo aktualumas grindžiamas tuo, kad smurto artimoje aplinkoje apsaugai, taikant civilinės teisės priemones, ypatingas dėmesys neskiriamas ir nėra aktualios teismų praktikos analizės nagrinėjamu aspektu. Darbo tikslas yra atskleisti civilinės teisės priemonių taikymo efektyvumą smurto artimoje aplinkoje atvejais. Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą, buvo iškelti 4 tyrimo uždaviniai: apžvelgti smurto artimoje aplinkoje koncepciją ir specifiką, palyginti tarptautinių bei nacionalinių teisės aktų reglamentavimą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje, pabrėžiant jų probleminius aspektus, išanalizuoti civilinės teisės priemonių taikymo efektyvumą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje bei įvertinti smurto artimoje aplinkoje orderį ir jo veikimo mechanizmą.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro: santrumpų sąrašas, įvadas, dėstomoji dalis, kurią sudaro trys skyriai, išvados, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, literatūros sąrašas ir akademinio sąžiningumo pasižadėjimas. Pirmajame šio darbo skyriuje, naudojant mokslinių šaltinių analizę, išryškinta smurto artimoje aplinkoje koncepcija ir specifika. Be kita ko, šiame skyriuje pasitelkus nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų sistemine, lyginamąją analizę, išskirta tarptautiniu ir nacionaliniu mastu teisiškai reguliuojama smurto artimoje aplinkoje apsauga ir identifikuoti probleminiai aspektai. Antrajame darbo skyriuje, naudojant Lietuvos teismų formuojamos praktikos sistemine ir lyginamąją analizę išryškintos CK įtvirtintos civilinės teisės priemonės ir įvertintas jų veiksmingumas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje. Taip pat, šiame skyriuje, naudojant mokslinių šaltinių ir teisės aktų analizę, buvo įvertintas smurto artimoje aplinkoje orderis kitose užsienio šalyse, jo veikimo mechanizmas Lietuvoje, užsienio šalyse ir problematika užsienyje. Istorinio metodo dėka buvo nustatyta apsaugos orderio kilmė ir ištakos. Darbe atliktas empirinis, kokybinis tyrimas, kuriam atlikti naudotas teismų praktikos analizės metodas. Empirinis, kokybinis tyrimas pateiktas šio darbo trečiame skyriuje.

Išanalizavus tiriamą problemą, gauti rezultatai parodė, kad esamos civilinės teisės priemonės yra tobulintinos, tačiau nepaisant to, jos prisideda prie nukentėjusiųjų apsaugos. CK įtvirtintos civilinės teisės priemonės yra taikomos tik santuokos nutraukimo bylose ir tik iki galutinio sprendimo priėmimo, kas nepakankamai apsaugo nukentėjusiuosius, kuomet byloje sprendimas jau yra priimtas. Be kita ko, atlikta teismų praktikos analizė leido daryti išvadas, kad apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis turi trūkumų ir yra tobulintinas, teismų praktikoje išvelgiamas sprendimų prieštaravimas.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The topic of this Master's thesis is "Protection against domestic violence applying civil law". The object of the work is defined as protection against domestic violence applying civil law measures. The relevance of the work is based on the fact that the protection of domestic violence in civil law does not receive enough attention and there is no up-to-date analysis of the case-law on this aspect. The goal of this thesis is to show the effectiveness of civil law remedies in cases of domestic violence. In order to achieve the goal of the study, 4 objectives were outlined: to provide an overview of the concept and peculiarities of domestic violence, to compare the international and national legislation in the field of protection against domestic violence, highlighting its problematic aspects, to analyse the effectiveness of civil law measures in the field of protection against domestic violence and to evaluate the domestic violence order and its mechanism of operation.

The Master's thesis consists of a list of abbreviations, an introduction, the body that has three chapters, conclusions, a summary in Lithuanian and English, a list of references and a pledge of academic integrity. The first chapter of this thesis highlights the concept and peculiarities of domestic violence through an analysis of scientific sources. In addition, this chapter uses a systematic, comparative analysis of national and international legislation to highlight the protection of domestic violence at the international and national level and to identify problematic aspects. By using a systematic and comparative analysis of the case law of the Lithuanian courts, the civil law measures established in the Civil Code are highlighted in the second chapter of the thesis and their effectiveness in the field of protection against domestic violence is assessed. Furthermore, by means of the analysis of scientific sources and legal acts this chapter evaluates the domestic violence order in other foreign countries, the mechanism of its functioning in Lithuania, foreign countries and problematic issues abroad. The historical approach has been used to identify the origins and derivation of the protection order. The method of case law analysis was used in this work for an empirical, qualitative study. The empirical, qualitative study is presented in the third chapter of this thesis.

The analysis' results of the of the problem being studied show that the existing civil law instruments need to be improved, but nevertheless contribute to the protection of victims. The civil law measures established by the Civil Code are applied only in divorce cases and only until the final decision is made, which does not sufficiently protect the victims once the decision has already been made. Moreover, the analysis of case-law has led to the conclusion that the protection order against domestic violence has drawbacks and needs to be improved, inconsistency of decisions can be observed in court practice.